

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΑΥΤΙΛΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

Θέμα: Ο ρόλος της παγκοσμιοποίησης στην εξέλιξη του Διεθνούς Εμπορίου.

Φοιτήτρια: Ρουβά Αλεξάνδρα

Αριθμός Μητρώου: MN12062

Επιβλέπων Καθηγητής: Διονύσιος Πολέμης

Ακαδημαϊκό Έτος: 2016-2017

Υπεύθυνη δήλωση:

Η συγκεκριμένη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία δεν έχει πουληθεί σε άλλο Α.Ε.Ι ή Α.Τ.Ε.Ι της ημεδαπής ή της αλλοδαπής.

Επίσης δηλώνεται ότι :

«Το άτομο το οποίο εκπονεί την Διπλωματική Εργασία φέρει ολόκληρη την ευθύνη προσδιορισμού της δίκαιης χρήσης του υλικού, η οποία ορίζεται στην βάση των εξής παραγόντων: του σκοπού και χαρακτήρα της χρήσης (εμπορικός, μη κερδοσκοπικός ή εκπαιδευτικός), της φύσης και του υλικού, που χρησιμοποιεί (τμήμα του κειμένου, πίνακες, σχήματα, εικόνες ή χάρτες), του ποσοστού και της σημαντικότητας του τμήματος, που χρησιμοποιεί σε σχέση με το όλο κείμενο υπό copyright, και των πιθανών συνεπειών της χρήσης αυτής στην αγορά ή στη γενικότερη αξία του υπό copyright κειμένου».

Η Δηλούσα

Ρουβά Αλεξάνδρα

Σελίδα 3μελούς επιτροπής:

«Η παρούσα Διπλωματική εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την τριμελή επιτροπή που ορίστηκε από τη ΓΣΕΣ του Τμήματος Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς σύμφωνα με τον Κανονισμό Λειτουργίας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Ναυτιλία.

Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

Διονύσιος Πολέμης (επιβλέπων)

Πελαγίδης Θεόδωρος

Θεοδωρόπουλος Σωτήριος

Η έγκριση της Διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Ναυτιλιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα».

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1	10
Θεωρητικό υπόβαθρο του διεθνούς εμπορίου	10
1.1. Η παραδοσιακή θεωρία του διεθνούς εμπορίου.....	10
1.1.1. Εισαγωγικά	10
1.1.2. Ο Adam Smith και το απόλυτο πλεονέκτημα (absolute advantage) 12	
1.1.3. Ο David Ricardo και το συγκριτικό πλεονέκτημα (comparative advantage).....	15
1.2. Συγκριτικό πλεονέκτημα και όροι εμπορίου.....	18
1.3. Οι νεοκλασικές εκδοχές του συγκριτικού πλεονεκτήματος.....	20
1.4. Η θεωρία των Eli Heckscher - Bertil Ohlin (H-O)	21
1.5. Το παράδοξο του Leontief	23
Κεφάλαιο 2	25
Διεθνές εμπόριο και οικονομική ανάπτυξη	25
2.1. Εισαγωγή.....	25
2.2. Διακρίσεις του εμπορίου - Εσωτερικό και εξωτερικό εμπόριο.....	26
2.3. Έννοια του Διεθνούς Εμπορίου.....	28
2.3.1. Γενεσιουργοί λόγοι του Διεθνούς Εμπορίου.....	28
2.3.2. Σημασία του Διεθνούς Εμπορίου για κάθε χώρα	29
2.4. Ωφέλειες από το Διεθνές Εμπόριο	36
2.4.1. Η Φιλελεύθερη άποψη για τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου	37
2.5. Προβλήματα από το Διεθνές Εμπόριο.....	42
2.6. Οι μεταβολές στο Διεθνές Εμπόριο 1960 - 1990	44
2.7. Dumping.....	45
2.8. Η Θεωρία της Εξάρτησης	47
Κεφάλαιο 3	52
3.1. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) ως το θεσμικό πλαίσιο της διεθνούς εμπορικής τάξης.....	52
3.2. Τα θεματικά πεδία του ΠΟΕ.....	54
3.3. Ο ΠΟΕ ως βήμα εμπορικών διαπραγματεύσεων.....	54
3.4. Μηχανισμός επίλυσης διαφορών και επισκόπησης της εμπορικής πολιτικής.....	55
3.5. Ενισχύσεις (επιδοτήσεις).....	56
Κεφάλαιο 4ο.....	61

Διεθνές εμπορικό σύστημα.....	61
4.1. Δομικές αδυναμίες και προβλήματα του διεθνούς εμπορικού συστήματος	61
4.2. Περιφερεισμός στο διεθνές εμπορικό σύστημα.....	65
4.3. Αυξανόμενη πολιτικοποίηση.....	68
4.4. Ο γύρος της Ντόχα και η νέα διεθνής εμπορική αρχιτεκτονική	69
Κεφάλαιο 5	74
Περί παγκοσμιοποίησης	74
5.1. Ορίζοντας την παγκοσμιοποίηση	74
5.2. Τα όρια της παγκοσμιοποίησης	76
5.3. Η σημασία της παγκοσμιοποίησης	78
5.4. Η παγκοσμιοποίηση σε κοινωνικό επίπεδο	81
5.5. Εντάσεις που δημιουργούνται λόγω της παγκοσμιοποίησης	85
5.6. Παγκοσμιοποίηση και φραγμοί	87
Κεφάλαιο 6ο:.....	91
Εξηγώντας περαιτέρω την παγκοσμιοποίηση	91
6.1. Καθημερινές όψεις της παγκοσμιοποίησης.....	91
6.2. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης.....	94
6.2.1. Οικονομική ανάπτυξη.....	94
6.2.2. Μακροοικονομική σταθερότητα	99
6.3. Παγκόσμια ολοκλήρωση	102
Κεφάλαιο 7	104
Παγκοσμιοποίηση και Κοινωνία.....	104
7.1. Εισαγωγικά	104
7.2. Παγκοσμιοποίηση και κράτος.....	106
7.3. Η αλλαγή του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος	107
7.4. Η κρίση του κοινωνικού κράτους	110
7.5. Ο νέος «κύκλος» αμφισβήτησης	112
Επίλογος.....	115
Βιβλιογραφία	117

Περίληψη:

Η παρούσα εργασία εξετάζει το ρόλο της παγκοσμιοποίησης στο πλαίσιο της εξέλιξης του Διεθνούς Εμπορίου. Η έννοια του εμπορίου ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες αναφέρθηκε πρώτη φορά τον 17^ο -18^ο αιώνα με τη σχολή των εμποροκρατών. Ο πρωταρχικός λόγος μεταστροφής των χωρών προς το διεθνές εμπόριο έγινε καθώς ένα κράτος δε θα μπορούσε να ακολουθήσει για πάντα μια πολιτική αυτάρκειας. Το διεθνές εμπόριο κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αλλά κυρίως του τελευταίου αιώνα έχει αναπτυχθεί με εκθετικούς ρυθμούς και έχει συνδεθεί στενά με την έννοια της παγκοσμιοποίησης, η οποία ενυπάρχει όχι μόνο στο εμπόριο αλλά και σε ποικίλες εκδηλώσεις της κοινωνίας αλλά και του κράτους. Σημαντικός είναι επίσης ο ρόλος του ΠΟΕ για την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, καθώς λειτουργεί σαν βήμα εμπορικών διαπραγματεύσεων αλλά και σαν μηχανισμός επίλυσης διαφορών.

Λέξεις-κλειδιά: διεθνές εμπόριο, παγκοσμιοποίηση, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου.

Abstract:

The present thesis examines the role of globalization in the framework of the evolution of the International Trade. The concept of the trade among different countries has been mentioned for the first time in the 17th -18th century with the school of mercantilists. The primary reason that pushed the countries towards the international trade has occurred since each state is unable to follow a self-sufficiency policy forever. The international trade during the last but mostly this century has evolved with exponential rhythms and has been tightly connected to the concept of globalization, in which coexists not only the trade but also multiple facets of the society, as well as the government. The role of the WTO is also considered as crucial as far as the international trade is concerned, since it operates as a place of commercial negotiation, but also as a mechanism of problem solving.

Keywords: international trade, globalization, World Trade Organization.

Εισαγωγή

Στα πλαίσια της οικονομικής σκέψης, η πρώτη αναφορά στο εμπόριο μεταξύ των χωρών έγινε τον 17ο -18ο αιώνα με τη σχολή των εμποροκρατών.

Εκτοτε, η έννοια του διεθνούς εμπορίου έχει εξελιχθεί σε σημαντικό βαθμό τόσο σε θεωρητικό όσο και σε θεσμικό επίπεδο μέσω των διακρατικών αλλά και των πολυμερών διαπραγματεύσεων. Ο πρωταρχικός λόγος που οι χώρες στράφηκαν στο διεθνές εμπόριο υπήρξε το αναμφισβήτητο γεγονός ότι τα κράτη δε θα μπορούσαν να ακολουθήσουν εσαεί μια πολιτική αυτάρκειας. Ταυτόχρονα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι είναι πρακτικά αδύνατο να προσπαθήσει κάθε κράτος μόνο του να παράξει όλα τα απαραίτητα αγαθά.

Το διεθνές εμπόριο κατά τη διάρκεια κυρίως του προηγούμενου αλλά και του τελευταίου αιώνα έχει γνωρίσει παροιμιώδη ανάπτυξη και έχει συνδεθεί στενά με την έννοια της παγκοσμιοποίησης. Η ίδια η έννοια της παγκοσμιοποίησης δεν ενυπάρχει μόνο στο εμπόριο αλλά υπάρχει σε πολλαπλές εκφάνσεις της κοινωνίας και του κράτους.

Στο πρώτο κεφάλαιο του παρόντος πονήματος θα εξεταστεί το θεωρητικό υπόβαθρο του διεθνούς εμπορίου. Συγκεκριμένα, αναφερόμαστε στην παραδοσιακή θεωρία του διεθνούς εμπορίου, στις έννοιες του απόλυτου και του συγκριτικού πλεονεκτήματος με τους αντίστοιχους θεωρητικούς εκπροσώπους, καθώς και στους όρους εμπορίου του συγκριτικού πλεονεκτήματος αλλά και τις νεοκλασικές εκδοχές του.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας αναφερόμαστε στο διεθνές εμπόριο και τη συνεπαγόμενη οικονομική ανάπτυξη. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα παρατεθούν οι έννοιες και οι διακρίσεις του διεθνούς εμπορίου, η σημασία του, οι ωφέλειες του καθώς και η φιλελεύθερη άποψη για τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου.

Στο τρίτο κεφάλαιο του τρέχοντος πονήματος εξετάζονται οι λόγοι ύπαρξης μιας διεθνούς εμπορικής πολιτικής σε συνδυασμό με την ύπαρξη και την ενδελεχή παρουσίαση του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ειδικότερα, παρουσιάζεται το πως ο ΠΟΕ λειτουργεί σαν βήμα εμπορικών διαπραγματεύσεων αλλά και ως μηχανισμός επίλυσης διαφορών και επισκόπησης της εμπορικής πολιτικής.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται το διεθνές εμπορικό σύστημα, τις δομικές αδυναμίες και τα προβλήματα, ο περιφερισμός αλλά και η αυξανόμενη πολιτικοποίηση. Τέλος, παρουσιάζεται ο Γύρος της Ντόχα και η νέα διεθνής εμπορική αρχιτεκτονική που χαράζει. Στη συνέχεια, το πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζει αναλυτικά την παγκοσμιοποίηση. Ειδικότερα, εξετάζεται ο ορισμός της παγκοσμιοποίησης, τα όρια της, η σημασία της αλλά και οι εντάσεις που δημιουργούνται λόγω της παγκοσμιοποίησης.

Στο έκτο κεφάλαιο του παρόντος πονήματος, εξετάζεται περαιτέρω και ενδελεχώς η παγκοσμιοποίηση, παρουσιάζοντας τις καθημερινές όψεις της παγκοσμιοποίησης αλλά και τις επιπτώσεις της. Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας αυτής, παρουσιάζεται η συνάρτηση της παγκοσμιοποίησης με την κοινωνία. Σε πρακτικό επίπεδο δηλαδή παρουσιάζεται η αλλαγή του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την κρίση του κοινωνικού κράτους.

Κεφάλαιο 1

Θεωρητικό υπόβαθρο του διεθνούς εμπορίου

1.1. Η παραδοσιακή θεωρία του διεθνούς εμπορίου

1.1.1. Εισαγωγικά

Η θεωρία του διεθνούς εμπορίου, καλείται να δώσει απάντηση στο ερώτημα του πότε οι χώρες κερδίζουν από το διεθνές εμπόριο ή με διαφορετική διατύπωση, γιατί το διεθνές εμπόριο είναι ωφέλιμο για τις χώρες;

Η οικονομική επιστήμη, έδωσε την απάντησή της από το 1817 με τη θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος ή αλλιώς συγκριτικού κόστους (Παπαδιοδώρου, 2002). Παρά το γεγονός ότι από την αρχική διατύπωση της θεωρίας πέρασαν 180 χρόνια, εντούτοις εξακολουθεί να ισχύει μέχρι και σήμερα, χωρίς κανείς να την έχει αμφισβητήσει.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, σ' ένα πεδίο δραστηριότητας όπου τίποτε δεν είναι κοινό, όπου κανείς δεν συμφωνεί με κανέναν, όπου οι άλλοτε αλήθειες μετατρέπονται σε παράδοξα, το θεώρημα που ανέπτυξε ο David Ricardo έχει διαχρονικότητα.

Ακόμη και οι Αυστριακοί που θεωρούνταν οι σκληρότεροι αντίπαλοι του και οπαδοί της οριακής θεωρίας, δεν αποτόλμησαν να αμφισβητήσουν το κεφάλαιο «περί εξωτερικού εμπορίου από το έργο του David Ricardo (Εμμανουήλ Αργύρης, 1978: 27).

Πριν όμως αναλυθεί το θεώρημα του συγκριτικού πλεονεκτήματος, είναι χρήσιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά στο ιστορικό- πολιτικοοικονομικό περιβάλλον, στα πλαίσια του οποίου αναπτύχθηκε η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

Οι εμποροκρατικές απόψεις

Τα τέλη του 16ου και κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα, είναι η περίοδος που δημιουργήθηκαν ισχυρά κράτη (Ισπανία - Γαλλία - Αγγλία) με απολυταρχικά καθεστώτα, τα οποία ασκούσαν οικονομική πολιτική υπό την έντονη επίδραση του εμποροκρατισμού (Roll Eric, 1973: 48-78).

Πυρήνας της εμποροκρατικής σκέψης είναι ότι, η δύναμη του έθνους συνδέεται άμεσα με τον πλούτο που διαθέτει. Αυτό συνεπάγεται ότι, στόχος της εθνικής πολιτικής είναι η με κάθε μέσο αύξηση της δύναμης του έθνους, άρα και του πλούτου. Την εποχή εκείνη, πλούτος για τους εμποροκράτες θεωρούνταν τα πολύτιμα μέταλλα και ιδίως ο χρυσός και ο άργυρος.

Η συσσώρευση πολύτιμων μετάλλων, ήταν δυνατή μόνο μέσω του διεθνούς εμπορίου και μάλιστα κατά την περίπτωση που το ισοζύγιο του εξωτερικού εμπορίου είναι ευνοϊκό, δηλαδή όταν η αξία των εξαγωγών είναι μεγαλύτερη από την αξία των εισαγωγών. Σε αυτό το πλεόνασμα, βρίσκεται το όφελος του διεθνούς εμπορίου σύμφωνα με τους εμποροκράτες.

Η προτεινόμενη λοιπόν από αυτούς εμπορική πολιτική, συνίστατο στην εξασφάλιση πλεονασμάτων στο ισοζύγιο πληρωμών, εφαρμόζοντας αυστηρά μέτρα ελέγχου, που απέβλεπαν στο περιορισμό των εισαγωγών και στην ενθάρρυνση των εξαγωγών.

Το κυριότερο μέσο της εμπορικής πολιτικής των εμποροκρατών, αποτέλεσαν οι απαγορευτικοί δασμοί. Αυτό σήμαινε ότι, στα βιομηχανικά προϊόντα που κατά κύριο λόγο παρήγαγαν οι ανεπτυγμένες χώρες, η εισαγωγή τους δεν ήταν καν επιτρεπτή. Οι εισαγωγές πρώτων υλών που θα χρησίμευαν ως εισροή στη βιομηχανική παραγωγή ήταν ελεύθερες, αντίθετα, οι εξαγωγές πρώτων υλών απαγορεύονταν. Ταυτόχρονα, οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων ήταν ελεύθερες.

Οι αποικίες, συνέβαλαν στην εκβιομηχάνιση των χωρών που προαναφέρθηκαν, αφενός ως πηγές πρώτων υλών και εξωτικών προϊόντων και αφετέρου ως καταναλωτές των βιομηχανικών αγαθών.

Το εμποροκρατικό σύστημα που κυριάρχησε στην Ευρώπη ως τα τέλη του 18ου αιώνα, είχε ως χαρακτηριστικό του γνώρισμα τον αυστηρό έλεγχο και τον περιορισμό του εμπορίου (Γεωργακόπουλος, 1989: 454-469).

Στο τελευταίο τέταρτο του 18ου αιώνα, η Αγγλία που ήταν η πλέον ανεπτυγμένη βιομηχανική χώρα, ανέπτυξε πρωτοβουλίες για να υπάρξει συνεργασία με τη Γαλλία ως προς την ελευθεροποίηση των μεταξύ τους συναλλαγών. Αποτέλεσμα της μεταξύ τους συνεργασίας ήταν η υπογραφή της συμφωνίας του Έντεν, που προέβλεπε κυρίως μεγάλες δασμολογικές μειώσεις.

Πρέπει να σημειωθεί ότι, η Αγγλία παρόλο που ήταν η χώρα που προωθούσε μέτρα συνεργασίας στον εμπορικό τομέα με άλλες χώρες, εντούτοις, ως κυρίαρχη πολιτική μέχρι το δεύτερο τέταρτο του 19ου αιώνα είχε τον προστατευτισμό. Το πρώτο καίριο πλήγμα κατά του προστατευτισμού έγινε το 1846, με την κατάργηση των γνωστών νόμων «των σιτηρών», εξασφαλίζοντας ως αντάλλαγμα ευρύτερες αγορές για τα βιομηχανικά της προϊόντα.

1.1.2. Ο Adam Smith και το απόλυτο πλεονέκτημα (absolute advantage)

Η κλασική οικονομική θεωρία, κύριοι εκπρόσωποι της οποίας είναι οι Adam Smith και David Ricardo, αναπτύχθηκε ως αντίλογος στις εμποροκρατικές δοξασίες (Παπαδιοδώρου, 2002). Η Αγγλική κλασική οικονομική σκέψη, ήταν αποτέλεσμα του φιλελευθερισμού και του διαφωτισμού στο επίκεντρο της οποίας βρίσκονταν ο άνθρωπος.

Ο Adam Smith, αναφέρθηκε στο γεγονός ότι, μια χώρα μπορεί να αποκομίσει οφέλη από το διεθνές εμπόριο. Ο ράφτης, έλεγε, δεν κατασκευάζει τα δικά του παπούτσια, αλλά ανταλλάσσει το προϊόν της

εργασίας του με το προϊόν της εργασίας του τσαγκάρη. Το αποτέλεσμα αυτής της ανταλλαγής, είναι να κερδίζουν και ο τσαγκάρης και ο ράφτης.

Αναπτύσσοντας το ανωτέρω σκεπτικό, ο Smith υποστήριξε πως και μια χώρα μπορεί να κερδίζει πραγματοποιώντας εμπόριο με άλλες χώρες. Έννοιες κλειδιά στη σκέψη του Adam Smith για το διεθνές εμπόριο, αποτελούν η εξειδίκευση και ο καταμερισμός των έργων (Smith Adam, 1976: 46-55).

Με το διεθνές εμπόριο, δίνεται η δυνατότητα σε μία χώρα να εξειδικευτεί στη παραγωγή εκείνων των αγαθών, στα οποία εμφανίζει πλεονέκτημα, αντίθετα να παραιτείται από τη παραγωγή αγαθών στα οποία μειονεκτεί.

Προκειμένου να καταστεί πιο κατανοητό το σκεπτικό του Adam Smith, θεωρείται χρήσιμο να γίνει αναφορά στο παρακάτω αριθμητικό παράδειγμα. Έστω ότι, έχουμε τη χώρα Α στην οποία 10 μονάδες παραγωγικών συντελεστών αρκούν προκειμένου να κατασκευασθεί μια μονάδα ενός αγαθού Χ. Αντιθέτως στη χώρα Β, απαιτούνται 20 μονάδες παραγωγικών συντελεστών για τη παραγωγή του ίδιου αγαθού Χ. Επίσης, η χώρα Α χρειάζεται 20 μονάδες παραγωγικών συντελεστών για να παράγει μία μονάδα ενός αγαθού Ψ, ενώ για το ίδιο αγαθό στη χώρα Β, απαιτούνται 10 μονάδες παραγωγικών συντελεστών. Είναι φανερό, πώς σύμφωνα με το ανωτέρω σκεπτικό ότι, οι χώρες Α και Β μπορούν να κερδίσουν από το μεταξύ τους εμπόριο (David Ricardo, 1977: 11-30).

Υποθέτουμε ότι, στις δύο χώρες Α και Β, τα αγαθά Χ και Ψ βρίσκονται σε μία αναλογία 1 προς 1. Αυτό σημαίνει πως μια μονάδα του αγαθού Χ ανταλλάσσεται με μια μονάδα του αγαθού Ψ. Η χώρα Α, θα μπορούσε να αποκτήσει μια μονάδα του αγαθού Ψ με τη θυσία μόλις 10 μονάδων παραγωγικών συντελεστών, ενώ αν αποφάσιζε να παράγει το αγαθό μόνη της, θα χρειαζόταν να δεσμεύσει 20 μονάδες παραγωγικών συντελεστών.

Επίσης, η χώρα Β προκειμένου να αποκτήσει 1 μονάδα θα έπρεπε να θυσιάσει μόνο 10 μονάδες παραγωγικών συντελεστών, ενώ αν το παρήγαγε η ίδια μόνη της, θα έπρεπε να δεσμεύσει 20 μονάδες παραγωγικών συντελεστών.

Ως αποτέλεσμα από το εμπόριο μεταξύ των χωρών Α και Β είναι ότι, οι δύο αυτές χώρες έχουν τη δυνατότητα ν' αποκομίσουν περισσότερες ποσότητες από τα δύο αγαθά Χ και Ψ, με ανάλωση δοσμένης ποσότητας παραγωγικών συντελεστών.

Τα δεδομένα αυτά συνοψίζονται στον κατωτέρω πίνακα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1

Απόλυτο πλεονέκτημα (absolute advantage)

ΑΓΑΘΟ		
ΧΩΡΑ Χ	ΧΩΡΑ Ψ	ΣΥΝΟΛΟ
A 10	20	30
B 20	10	30
ΣΥΝΟΛΟ	30	30

Είναι φανερό πώς προκύπτουν οφέλη από το εμπόριο και κάθε χώρα θα εξειδικευθεί στη παραγωγή εκείνου του αγαθού, για το οποίο παρουσιάζει απόλυτο πλεονέκτημα. Σε αυτό το σκεπτικό στήριξε ο Adam Smith την έκκληση ελεύθερο εμπόριο.

Ωστόσο, το ερώτημα που τίθεται από την ανωτέρω θεωρία είναι αν, υπάρχει βάση διενέργειας εμπορίου στη περίπτωση που μια χώρα εμφανίζει απόλυτο πλεονέκτημα στη παραγωγή και των δύο αγαθών.

Το επιχειρήμα του Adam Smith, παρόλο που φαίνεται πειστικό στερείται βάθους. Την απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, έμελλε να τη δώσουν οι Torrens και David Ricardo με ένα επεξεργασμένο επιχειρήμα για τα οφέλη από το διεθνές εμπόριο, με βάση τη θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος.

1.1.3. Ο David Ricardo και το συγκριτικό πλεονέκτημα (comparative advantage)

Η θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτημάτος του David Ricardo, κατόρθωσε να δώσει πειστική απάντηση στο ερώτημα που διατυπώθηκε προηγουμένως (Παπαδιοδώρου, 2002). Είναι γεγονός ότι, η εξειδίκευση της παραγωγής και το διεθνές εμπόριο είναι ωφέλιμα για μια χώρα, ακόμη και αν η χώρα αυτή δεν διαθέτει κανένα απόλυτο πλεονέκτημα στη παραγωγή κανενός αγαθού σε σχέση με άλλες χώρες.

Ο David Ricardo, δεν απέρριψε την ανάλυση του Adam Smith, αντίθετα κράτησε τη βασική σκέψη υιοθετώντας παράλληλα τις εξής υποθέσεις:

- α. Ότι η αξία των αγαθών καθορίζεται από την ποσότητα εργασίας που περικλείεται σ' αυτά.
- β. Ότι υπάρχει απόλυτη ευχέρεια μετακίνησης του συντελεστή εργασίας στο εσωτερικό μιας χώρας. Αντίθετα δεν υπάρχει διεθνής μετακίνησή του.
- γ. Ότι οι τιμές των αγαθών διαμορφώνονται σύμφωνα με τις δαπάνες παραγωγής τους.

Το παράδειγμα που χρησιμοποίησε ο David Ricardo, περιλαμβάνει τις χώρες Αγγλία και Πορτογαλία και δύο αγαθά που παράγονται στις χώρες αυτές, το κρασί και το ύφασμα (David Ricardo, 1977: 111). Η ανάλυσή του περιλαμβάνει δύο φάσεις, πριν την έναρξη του εμπορίου και μετά την έναρξή του.

Στη πρώτη φάση, οι δύο χώρες θα παράγουν και τα δύο αγαθά, κρασί και ύφασμα. Εφόσον λοιπόν δεν υπάρχει εμπόριο μεταξύ των δύο αυτών χωρών, αυτές, είναι αναγκασμένες να παράγουν ακόμα και κάτω από δυσμενείς όρους. Αυτό σημαίνει ότι, θα παράγουν τα δύο αγαθά έστω και αν οι θυσίες που θα υποβληθεί κάθε χώρα για την παραγωγή του ενός αγαθού, είναι μεγαλύτερες από τις παραγωγικές θυσίες στις οποίες υφίσταται η άλλη χώρα, για τη παραγωγή του συγκεκριμένου αγαθού και αντίστροφα.

Στη δεύτερη φάση, κάθε χώρα σύμφωνα με τον Ricardo, θα πρέπει να επιδοθεί στη παραγωγή εκείνου του αγαθού, για το οποίο έχει συγκριτικό πλεονέκτημα (comparative advantage).

Γίνεται φανερό ότι, ακόμη και στη περίπτωση που μια από τις δύο χώρες είναι πιο παραγωγική, στη παραγωγή τόσο του υφάσματος όσο και του κρασιού, η χώρα αυτή θα πρέπει να περιοριστεί στη παραγωγή εκείνου του προϊόντος, που το κόστος του είναι συγκριτικά μικρότερο.

Κατά τον Ricardo, κάθε χώρα θα παράγει, αποβλέποντας στα συγκριτικά οφέλη που αποκομίζει από τη παραγωγή του φτηνότερου αγαθού, με αποτέλεσμα να επιδοθεί αποκλειστικά στη παραγωγή του, το άλλο δε αγαθό θα το εισάγει από την άλλη χώρα.

Στον κατωτέρω πίνακα, παρουσιάζεται το αριθμητικό παράδειγμα που χρησιμοποιήθηκε από τον Ricardo, όπου συνοψίζονται οι συνθήκες κόστους στις δύο χώρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2

Συγκριτικό Πλεονέκτημα(comparative advantage)

Ώρες εργασίας που απαιτούνται για τη παραγωγή μιας μονάδας

ΧΩΡΕΣ	ΚΡΑΣΙΟΥ	ΥΦΑΣΜΑΤΟΣ
ΑΓΓΛΙΑ	120	100
ΑΓΓΛΙΑ	120	100
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	80	90

Όπως διαπιστώνεται από τα δεδομένα του πίνακα 1.2., η Πορτογαλία είναι πιο παραγωγική στη παραγωγή και των δύο αγαθών, καθώς παράγει και τα δύο προϊόντα με χαμηλότερο ανά μονάδα κόστος.

Συνεπώς, η χώρα αυτή έχει απόλυτο πλεονέκτημα στη παραγωγή και των δύο αγαθών, όμως, όπως υποστηρίζεται από το θεώρημα, η Πορτογαλία

έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στη παραγωγή κρασιού, ενώ η Αγγλία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στη παραγωγή του υφάσματος.

Στο σημείο αυτό, τίθεται το ερώτημα αν οι δύο χώρες κερδίζουν από το μεταξύ τους εμπόριο. Θα γίνει προσπάθεια να απαντηθεί αυτό το ερώτημα, εισάγοντας την έννοια του κόστους ευκαιρίας (opportunity cost). Το κόστος ευκαιρίας για ένα αγαθό X, είναι η ποσότητα ενός άλλου αγαθού Ψ που πρέπει να εγκαταλειφθεί, προκειμένου να παραχθεί μια επιπλέον μονάδα του αγαθού X.

Στον πίνακα 1.3, χρησιμοποιώντας τα ίδια αριθμητικά δεδομένα που χρησιμοποίησε και ο David Ricardo, δίνεται το κόστος ευκαιρίας για τη παραγωγή κρασιού και υφάσματος στην Αγγλία και τη Πορτογαλία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3

Κόστος ευκαιρίας

Κόστος ευκαιρίας για				
ΧΩΡΑ Κρασί Ύφασμα				
Πορτογαλία	$80/90=8/9$	$0,88$	$90/80=9/8$	$1,125$
Αγγλία	$120/100=12/10$	$1,2$	$100/120=10/12$	$0,83$

Μία χώρα, παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα στη παραγωγή ενός αγαθού, έναντι κάποιας άλλης χώρας, στην περίπτωση κατά την οποία το κόστος ευκαιρίας για τη παραγωγή του εν λόγω αγαθού, είναι χαμηλότερο στη χώρα αυτή και όχι στην άλλη.

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει πως η Πορτογαλία, παρουσιάζει το χαμηλότερο κόστος ευκαιρίας στη παραγωγή κρασιού, αντιθέτως, η Αγγλία παρουσιάζει χαμηλότερο κόστος ευκαιρίας στη παραγωγή υφάσματος. Συνεπώς, η Πορτογαλία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στη παραγωγή κρασιού, ενώ η Αγγλία έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στη παραγωγή υφάσματος (Πουρναράκης Ευθύμιος, 1990: 189-190).

Για να υπάρχει η έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος, πρέπει να υπάρχουν δύο χώρες και δύο αγαθά τουλάχιστον. Αν από τη σύγκριση των κοστών ευκαιρίας της παραγωγής των αγαθών στις δύο χώρες προκύψει διαφορά, τότε συμπεραίνεται ότι, η μία χώρα έχει συγκριτικό πλεονέκτημα στη παραγωγή ενός από τα δύο αγαθά.

Τα κέρδη από τη διενέργεια του διεθνούς εμπορίου, είναι ανεξάρτητα του γεγονότος ότι, μια χώρα μπορεί να εμφανίζει απόλυτο πλεονέκτημα στη παραγωγή και των δύο αγαθών (Λιοδάκης, 1985: 19-21).

1.2. Συγκριτικό πλεονέκτημα και όροι εμπορίου

Κάνοντας εκ νέου αναφορά στο παράδειγμα του David Ricardo, γίνεται η υπόθεση ότι, οι δύο χώρες Αγγλία και Πορτογαλία, δεν αναπτύσσουν εμπόριο μεταξύ τους, αλλά παράγουν και καταναλώνουν χωριστά η μία από την άλλη.

Στη περίπτωση της Πορτογαλίας (Πίνακες 1.2 και 1.3), απαιτούνται 80 ώρες εργασίας για τη παραγωγή μιας μονάδας κρασιού και 90 ώρες εργασίας για τη παραγωγή μιας μονάδας υφάσματος. Προκύπτει λοιπόν πως το ύφασμα είναι ακριβότερο από το κρασί, καθώς μία μονάδα κρασιού θα κοστίζει 0,88 μονάδες υφάσματος (Παπαδιοδώρου, 2002).

Στη περίπτωση της Αγγλίας, απαιτούνται 120 ώρες εργασίας για τη παραγωγή μιας μονάδας κρασιού και 100 ώρες εργασίας για τη παραγωγή μιας μονάδας υφάσματος. Το κρασί είναι ακριβότερο από το ύφασμα καθώς μία μονάδα κρασιού θα κοστίζει 1,2 μονάδες υφάσματος.

Πώς θα διαμορφωθεί η σχέση ανταλλαγής ανάμεσα στα δύο αγαθά, μετά την έναρξη του εμπορίου μεταξύ των δύο χωρών; Η απάντηση είναι ότι, θα πρέπει να βρεθεί ένας κοινός λόγος ανταλλαγής μεταξύ του κρασιού και του υφάσματος. Ο κοινός λόγος ανταλλαγής, θα αποτελεί τους όρους εμπορίου μεταξύ της Αγγλίας και της Πορτογαλίας. Αυτοί θα αποτελούν

τους όρους που θα συντελέσουν στην εξισορρόπηση μεταξύ της προσφοράς και της ζήτησης του κρασιού και του υφάσματος.

Αν η Πορτογαλία είχε τη δυνατότητα να εισάγει από την Αγγλία περισσότερες από 0,88 μονάδες υφάσματος, έναντι μίας μονάδας κρασιού, τότε θα κέρδιζε από αυτήν την ανταλλαγή (εισαγωγή). Παράλληλα, αν η Αγγλία είχε τη δυνατότητα να εισάγει από τη Πορτογαλία μία μονάδα κρασιού σε τιμή χαμηλότερη των 1,2 μονάδων υφάσματος, τότε είναι προφανές ότι, θα κέρδιζε από αυτή την ανταλλαγή. Σε σχέση με την ανάλυση που παρουσιάζεται, ο κοινός λόγος ανταλλαγής ή οι όροι εμπορίου μιας μονάδας κρασιού, θα βρίσκεται στο διάστημα μεταξύ 1,2 και 0,88 μονάδων υφάσματος.

Εάν με C συμβολίζεται ο λόγος ανταλλαγής, τότε θα ισχύει η σχέση : $0,88 < C < 1,2$. Γίνεται η υπόθεση πως στη διεθνή αγορά, η σχέση ανταλλαγής είναι 1 προς 1, δηλαδή μια μονάδα κρασιού ανταλλάσσεται με μία μονάδα υφάσματος. Το ερώτημα που τίθεται εδώ είναι, ποιος αποκομίζει οφέλη από τη διενέργεια εμπορίου; Η απάντηση είναι και η Αγγλία και η Πορτογαλία.

Έτσι, η Αγγλία θα φροντίσει να εξάγει ύφασμα και να εισάγει κρασί και ο λόγος για τον οποίο θα το κάνει είναι απλός. Χωρίς εμπόριο, η Αγγλία προκειμένου να παράγει μία μονάδα κρασιού, έπρεπε να παραιτηθεί από 120 ώρες εργασίας. Αντιθέτως, με το εμπόριο με 100 ώρες εργασίας έχει τη δυνατότητα να παράγει μία μονάδα υφάσματος και στη συνέχεια να την ανταλλάξει με μία μονάδα κρασιού. Είναι φανερό ότι δημιουργήθηκε, πριν και μετά το εμπόριο, ένα πλεόνασμα 20 ωρών εργασίας, που μπορεί να κατευθυνθεί στην παραγωγή επιπλέον ποσότητας υφάσματος και να αποκομίσει κάποια οφέλη.

Σε ότι αφορά στη Πορτογαλία, θα κερδίσει και αυτή από το εμπόριο. Χωρίς εμπόριο, προκειμένου να παράγει μία μονάδα υφάσματος θα έπρεπε να εγκαταλείψει 90 ώρες εργασίας. Μετά τη διεξαγωγή του εμπορίου, έχει τη δυνατότητα να παράγει μία μονάδα κρασιού, διαθέτοντας 80 ώρες εργασίας. Στη συνέχεια, θα ανταλλάξει αυτή τη μονάδα κρασιού με μία

μονάδα υφάσματος στη διεθνή αγορά. Στη περίπτωση αυτή, θα υπάρχει ένα πλεόνασμα 10 ωρών εργασίας, που μπορεί να διατεθεί είτε για επιπλέον παραγωγή είτε ως ελεύθερος χρόνος.

Συνοψίζοντας, το διεθνές εμπόριο δίνει τη δυνατότητα σε κάθε χώρα να εξειδικευτεί σε εκείνο το κλάδο, στον οποίο παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα. Έτσι, οι χώρες έχουν τη δυνατότητα να προσανατολίσουν τους παραγωγικούς τους συντελεστές και να παράγουν το προϊόν του κλάδου που παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα. Στη συνέχεια, εξάγουν το προϊόν του κλάδου αυτού, εισάγοντας από την αλλοδαπή το προϊόν του κλάδου που δεν παρουσιάζει συγκριτικό πλεονέκτημα για τη χώρα αυτή.

Με αυτό το τρόπο, έχοντας δεδομένη τη ποσότητα παραγωγικών συντελεστών, μια χώρα μπορεί να καταναλώσει μεγαλύτερες ποσότητες με το εμπόριο παρά χωρίς αυτό (Πουρναράκης Ευθύμιος, 1990: 192-195).

1.3. Οι νεοκλασικές εκδοχές του συγκριτικού πλεονεκτήματος

Οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι, προκειμένου να καταδείξουν τα κέρδη από το διεθνές εμπόριο, χρησιμοποίησαν ως εργαλεία ανάλυσης τη καμπύλη δυνατοτήτων παραγωγής ή καμπύλη μετασχηματισμού και τις κοινοτικές καμπύλες αδιαφορίας (Παπαδιοδώρου, 2002).

Οι έννοιες αυτές που χρησιμοποιούνται στην μικροοικονομία, περιγράφουν τη συνολική συμπεριφορά του παραγωγού και του καταναλωτή.

Η χρησιμοποίηση αυτών των δύο εργαλείων ανάλυσης στην επεξεργασία του θεωρήματος του David Ricardo, αποδεδειγμένα τους ερευνητές από την υπόθεση ότι, η αξία των αγαθών καθορίζεται από την ποσότητα εργασίας που περιέχεται σ' αυτά.

Με την υπόθεση αυτή, το κόστος ενός αγαθού μετράται σε ποσότητα άλλων αγαθών, τα οποία είναι δυνατόν να παραχθούν με την ίδια ποσότητα

παραγωγικών συντελεστών. Πρόκειται δηλαδή για τη χρησιμοποίηση μιας έννοιας του κόστους ευκαιρίας (opportunity cost).

1.4. Η θεωρία των Eli Heckscher - Bertil Ohlin (H-O)

Η θεωρία των Eli Heckscher - Bertil Ohlin, είχε σημαντική συνεισφορά στη θεωρία του Διεθνούς Εμπορίου (Παπαδιοδώρου, 2002). Στην ουσία, πρόκειται για μία νεοκλασική εκδοχή του θεωρήματος του Ricardo. Πρώτος το ανέπτυξε και το επεξεργάστηκε ο Σουηδός οικονομολόγος Eli Heckscher (1879-1952) και στη συνέχεια το βελτίωσε ο Bertil Ohlin (1899-1979).

Η κεντρική ιδέα του θεωρήματος αυτού, στηρίζεται στην παραδοχή ότι, αντίθετα με την υπόθεση του David Ricardo που ανέφερε ότι, το συγκριτικό αποτέλεσμα προκύπτει εξαιτίας των διαφορών στην παραγωγικότητα της εργασίας, το διεθνές εμπόριο οφείλεται στις διαφορές των πόρων των χωρών.

Συνεπώς, για μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση στο ζήτημα του διεθνούς εμπορίου, θα πρέπει να γίνει αποδεκτή η συνεισφορά και των άλλων συντελεστών της παραγωγής και όχι μόνον της εργασίας. Η θέση ότι, το εμπόριο μεταξύ των διαφόρων χωρών προσδιορίζεται από τους πόρους που αυτές διαθέτουν, έγινε ευρύτατα αποδεκτή στα διεθνή οικονομικά.

Το θεώρημα προβλέπει την ύπαρξη δύο χωρών που συνάπτουν εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους, καθώς και την παραγωγή δύο προϊόντων. Στις χώρες αυτές, επικρατούν συνθήκες τέλει ανταγωνισμού τόσο στην αγορά αγαθών, όσο και στην αγορά των συντελεστών της παραγωγής. Οι υποθέσεις στις οποίες βασίζεται το θεώρημα Heckscher -Ohlin (H-O) αναφέρονται κατωτέρω (Μηλιός Γιάννης, 1990: 19).

1. Υπάρχει κινητικότητα συντελεστών παραγωγής εντός των ορίων της χώρας, δεν επιτρέπεται όμως κάτι τέτοιο από τη μία χώρα στην άλλη.

Επιπλέον, οι συντελεστές της παραγωγής δεν διαφοροποιούνται ποιοτικά από τη μία χώρα στην άλλη.

2. Οι συναρτήσεις παραγωγής στις δύο χώρες είναι ομοιογενείς.
3. Τέλος, οι εν λόγω χώρες έχουν την ίδια τεχνολογία. Η σημασία της πρότασης αυτής είναι ότι, δεδομένες ποσότητες παραγωγικών συντελεστών αποδίδουν ίδια ποσότητα προϊόντος.
4. Ως η μόνη διαφορά ανάμεσα στις υπό εξέταση χώρες, είναι αυτή που σχετίζεται με τους πόρους τους.

Το νέο στοιχείο που εισηγείται το θεώρημα Heckscher -Ohlin (H-O), είναι η ύπαρξη διαφορών στη σχετική αφθονία των συντελεστών παραγωγής, ανάμεσα στις δύο χώρες. Γίνεται λοιπόν η υπόθεση ότι, υπάρχουν δύο χώρες A και B που διαθέτουν δύο συντελεστές παραγωγής, κεφάλαιο και εργασία.

Η έννοια της σχετικής αφθονίας, συναρτάται άμεσα προς το λόγο των διαθέσιμων ποσοτήτων των συντελεστών αυτών. Έτσι, αν για παράδειγμα, ο λόγος Κεφάλαιο/Εργασία στη χώρα A, είναι μεγαλύτερος από τον ίδιο λόγο στη χώρα B, τότε η χώρα A έχει σε αφθονία το συντελεστή κεφάλαιο σε σχέση με τη χώρα B. Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι, στη χώρα A η παραγωγή ενός αγαθού που απαιτεί μεγάλες ποσότητες κεφαλαίου θα συντελείται. Αντίθετα, αν στη χώρα A η παραγωγή ενός αγαθού απαιτεί μεγάλες ποσότητες εργασίας, τότε το κόστος παραγωγής θα είναι σχετικά υψηλό σε σχέση με τη χώρα B.

Είναι φανερό ότι, κάτω από αυτές τις συνθήκες, υπάρχει η βάση για τη διενέργεια εμπορίου μεταξύ της χώρας A και της χώρας B. Η χώρα A θα παράγει αγαθά που απαιτούν μεγάλες ποσότητες κεφαλαίου (εντάσεως κεφαλαίου) και η χώρα B θα παράγει αγαθά που απαιτούν μεγάλες ποσότητες εργασίας (εντάσεως εργασίας).

Σύμφωνα με νεότερη διατύπωση του θεωρήματος Heckscher -Ohlin (H-O), οι ανεπτυγμένες χώρες πρέπει να στρέψουν το ενδιαφέρον τους στους κλάδους «έντασης ανθρώπινου κεφαλαίου» (κλάδοι υψηλής τεχνολογίας),

οι χώρες μεσαίας ανάπτυξης στους «παραδοσιακούς» κλάδους έντασης κεφαλαίου και οι αναπτυσσόμενες στους κλάδους έντασης εργασίας (Krugman Paul, 1995: 130-131).

1.5. Το παράδοξο του Leontief

Το θεώρημα Heckscher-Ohlin (H-O), ως μια σημαντική θεωρητική συμβολή στη θεωρία του διεθνούς εμπορίου, προκάλεσε το ενδιαφέρον των οικονομολόγων για εμπειρική επαλήθευση των αποτελεσμάτων του (Παπαδιοδώρου, 2002).

Η συλλογιστική στην οποία στηρίχθηκε ο διάλογος για την εμπειρική διερεύνηση του θεωρήματος, προσδιορίζεται κατωτέρω.

Πεδίο της έρευνας αποτέλεσε η οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, η οποία ήταν πολύ πιο πλούσια από τις οικονομίες των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και της Ιαπωνίας. Ο λόγος κεφαλαίου-εργασίας, είναι πολύ πιο υψηλός στις ΗΠΑ σε σχέση με άλλες ανταγωνίστριες χώρες.

Με βάση αυτό το σκεπτικό, θα ήταν λογικό να υποθέσει κανείς ότι, ο κύριος όγκος των εξαγωγών της θα περιελάμβανε αγαθά έντασης κεφαλαίου. Ποιά είναι λοιπόν τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών; Η σημαντικότερη μελέτη που έγινε και αφορούσε το εν λόγω θεώρημα, ήταν του Wassily Leontief (Βραβείο Νόμπελ 1973). Στην φημισμένη μελέτη του που δημοσιεύθηκε το 1953, ο συγγραφέας διαπίστωνε ότι, οι εξαγωγές των ΗΠΑ είναι λιγότερο έντασης κεφαλαίου και περισσότερο έντασης εργασίας, ενώ οι εισαγωγές τους είναι περισσότερο έντασης κεφαλαίου και λιγότερο έντασης εργασίας.

Αυτό το αποτέλεσμα είναι γνωστό στα διεθνή οικονομικά, ως το παράδοξο του Leontief. Στο συμπέρασμα αυτό κατέληξε ο Leontief, υπολογίζοντας τις ποσότητες εργασίας και κεφαλαίου που απαιτούνται προκειμένου να παραχθούν (έτος 1951), εξαγωγές αξίας ενός εκατομμυρίου δολαρίων, όπως επίσης και τις ποσότητες εκείνες των συντελεστών, που είναι

απαραίτητες προκειμένου να παραχθούν αγαθά ανταγωνίσμα των εισαγωγών, συνολικής αξίας ενός εκατομμυρίου δολαρίων (Kenen Peter, 1999: 133-135).

Χωρίς να μπορεί να δοθεί μια εμπειριστατωμένη απάντηση στο ερώτημα αυτό, φαίνεται ότι, όσοι μελέτησαν το ζήτημα, δέχτηκαν ότι, η παραγωγή νέων προϊόντων στις ΗΠΑ είναι βασισμένη στις νέες τεχνολογίες.

Έτσι, είναι ενδεχόμενο τα προϊόντα αυτά να είναι χαμηλότερης έντασης κεφαλαίου, από εκείνα που η παραγωγή τους απαιτεί τεχνολογία ώριμη, με την έννοια ότι, απαιτείται ένα βάθος χρόνου προκειμένου η τεχνολογία αυτή να καταστεί κατάλληλη, για τεχνικές μαζικής παραγωγής. Με αυτή την έννοια, είναι ενδεχόμενο οι ΗΠΑ να εξάγουν προϊόντα που απαιτούν σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποίηση εξειδικευμένης εργασίας και καινοτομίας, και να εισάγουν προϊόντα βαριάς βιομηχανίας εντάσεως κεφαλαίου.

Κεφάλαιο 2

Διεθνές εμπόριο και οικονομική ανάπτυξη

2.1. Εισαγωγή

Ποιος είναι ο ρόλος του διεθνούς εμπορίου στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης; Το ερώτημα μπορεί να είναι απλό στη διατύπωση του, όμως η απάντηση σε αυτό, παρόλες τις χιλιάδες σελίδες που γράφτηκαν, δεν έχει δοθεί ακόμη (Παπαδιοδώρου, 2002).

Στο ένα άκρο βρίσκεται η παραδοσιακή αντίληψη, που κατ' αυτήν, το διεθνές εμπόριο αποτελεί το σημαντικότερο ευεργετικό παράγοντα για την ανάπτυξη μιας χώρας. Στο κέντρο βρίσκονται οι στρουκτουραλιστές, που υποστηρίζουν ότι, το διεθνές εμπόριο συμβάλλει στην άνιση κατανομή των ωφελειών εξαιτίας κυρίως της επιδεινούμενης τάσης των όρων εμπορίου των αναπτυσσόμενων χωρών. Στο άλλο άκρο βρίσκεται η θεωρία της εξάρτησης που θεωρεί το διεθνές εμπόριο ως παράγοντα διαιώνισης των ανισοτήτων (Πουρναράκης Ευθύμιος, 1990).

Σε αδρές γραμμές, θα μπορούσε να αναφερθεί ότι, ο κόσμος διαιρείται σε δύο μεγάλα σύνολα (Pierre Zalee, 1975: 10-12). Τις ανεπτυγμένες χώρες και τις μη ανεπτυγμένες. Οι μη ανεπτυγμένες, υποδιαιρούνται σε δύο ομάδες : στις αναπτυσσόμενες και στις χώρες του τρίτου κόσμου, οι οποίες είναι αυτές που εστιάζεται το ενδιαφέρον στο παρόν κεφάλαιο.

Τα χαρακτηριστικά των μη ανεπτυγμένων χωρών είναι πολλά. Ένα εξ' αυτών είναι η ανεπάρκεια του συντελεστή κεφάλαιο, που υπονοεί χαμηλή αποδοτικότητα και αυτή με τη σειρά της έχει ως αποτέλεσμα χαμηλά κατά κεφαλήν εισοδήματα. Το χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, σημαίνει χαμηλές αποταμιεύσεις, οι χαμηλές αποταμιεύσεις σημαίνουν

ανεπάρκεια επενδύσεων, οι οποίες με τη σειρά τους σημαίνουν ανεπάρκεια κεφαλαίου.

Όλη αυτή η συνεπαγωγή, άρχισε από την έλλειψη του κεφαλαίου και κατέληξε πάλι σε αυτήν. Είναι ο λεγόμενος «φαύλος κύκλος» της φτώχειας.

Όσον αφορά στον εξωτερικό τομέα των μη αναπτυγμένων χωρών, κύριο χαρακτηριστικό του είναι, η χρόνια ελλειμματικότητα στο ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών, εξαιτίας της περιορισμένης δυνατότητας που έχουν για εξαγωγές.

Αντίθετα, είναι αναγκασμένες να εισάγουν όλο και μεγαλύτερες ποσότητες αγαθών. Το εξωτερικό χρέος των χωρών αυτών βρίσκεται σε πολύ υψηλά επίπεδα. Έτσι, από τα ανωτέρω βγαίνει το συμπέρασμα ότι, το χάσμα ανάμεσα στις αναπτυγμένες βιομηχανικές χώρες και στις μη αναπτυγμένες χώρες συνεχώς διευρύνεται (Kenen Peter, 1999).

Στο πρόβλημα των μη αναπτυγμένων χωρών, επιχειρεί να δώσει απαντήσεις η θεωρία του διεθνούς εμπορίου.

2.2. Διακρίσεις του εμπορίου - Εσωτερικό και εξωτερικό εμπόριο

Έχουν θεσπιστεί διάφορες διακρίσεις του εμπορίου, όπως, κονδρικό - λιανικό, ιδιωτικό - κρατικό, θαλάσσιο - χερσαίο κ.λπ. Η διάκριση όμως που έχει τη μεγαλύτερη σημασία είναι αυτή σε εσωτερικό και εξωτερικό εμπόριο.

Εσωτερικό ονομάζεται το εμπόριο που διεξάγεται μέσα στα όρια ενός συγκεκριμένου κράτους, δηλ. αφορά στην εσωτερική αγορά (Παπαδιοδώρου, 2002).

Εξωτερικό ονομάζεται το εμπόριο που έχει ως αντικείμενο τις εμπορικές συναλλαγές μιας χώρας με άλλη χώρα, συνδέει δηλαδή στην εσωτερική αγορά, με αγορά ή αγορές του εξωτερικού ((Παπαδιοδώρου, 2002).

Το εξωτερικό εμπόριο διακρίνεται εκ νέου στο κυρίως εξωτερικό εμπόριο που διαιρείται σε εισαγωγικό και εξαγωγικό και στο διαμετακομιστικό.

Το εισαγωγικό εμπόριο, αφορά στην εισαγωγή σε μια χώρα εμπορευμάτων, τα οποία προέρχονται από το εξωτερικό, δηλ. από μια άλλη, ξένη χώρα. Θεωρείται συναλλαγματοβόρο, γιατί, για την πραγματοποίηση των εισαγωγών, η πληρωμή στην ξένη χώρα γίνεται σε ξένο νόμισμα, δηλ. σε συνάλλαγμα. Επομένως, για να γίνουν εισαγωγές πρέπει στη χώρα εισαγωγής να υπάρχουν "συναλλαγματικά αποθέματα" στην Κεντρική Τράπεζα της χώρας, τα οποία δημιουργούνται με την εισροή συναλλάγματος από το εξωτερικό, όταν πραγματοποιείται εξαγωγή προϊόντων και υπηρεσιών.

Επειδή το συνάλλαγμα είναι πολύτιμο και επιθυμητό για κάθε χώρα, ορισμένα κράτη (πολύ περισσότερο τα προηγούμενα χρόνια), παίρνουν μέτρα είτε για την απαγόρευση των εισαγωγών, ακόμα συνηθέστερα για τον περιορισμό τους με διάφορα μέσα, τα οποία θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο.

Επιγραμματικά αναφέρετε ότι είναι, ο ποσοτικός περιορισμός με τον καθορισμό ποσοστών (ποσοτώσεις), η επιβολή υψηλών δασμών ώστε οι τιμές των εισαγόμενων εμπορευμάτων να γίνονται απαγορευτικές ή ασύμφορες (δασμολογικό τείχος), η επιβολή αντισταθμιστικών εισφορών κ.ά.

Το εξαγωγικό εμπόριο, αφορά στην εξαγωγή εμπορευμάτων από μια χώρα στο εξωτερικό, σε μια άλλη χώρα. Είναι συναλλαγματοφόρο, γιατί για την πραγματοποίηση των εξαγωγών, η πληρωμή γίνεται σε ξένο νόμισμα, δηλαδή σε συνάλλαγμα.

Με τις εξαγωγές και την εισροή συναλλάγματος, όπως προαναφέρθηκε, ενισχύονται τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας εξαγωγής. Γι' αυτό το λόγο, πολλές χώρες διεθνώς, όχι μόνο δεν επιβάλλουν οποιοδήποτε περιορισμό, αλλά αντίθετα, θεσπίζουν κίνητρα για τις επιχειρήσεις, με σκοπό την αύξηση των εξαγωγών. Τέτοια κίνητρα θεωρούνται, οι απαλλαγές από φόρους και τέλη, πιστωτικές διευκολύνσεις, εκπτώσεις

από κοινωνικοασφαλιστικές εισφορές, επιδότηση του εργατικού κόστους, ακόμα και επιχορηγήσεις.

Το διαμετακομιστικό εμπόριο (Transit trade - Transito), αφορά στην εισαγωγή εμπορευμάτων από το εξωτερικό σε μια χώρα, όχι με σκοπό να καταναλωθούν εντός των ορίων της, αλλά περνούν απ' αυτή με προορισμό να εξαχθούν σε κάποια άλλη.

Η χώρα έχει ωφέλεια από αυτό το είδος του εμπορίου, καθώς υπάρχει απασχόληση εργατικών χεριών, χρησιμοποιούνται μεταφορικά μέσα, λιμενικές εγκαταστάσεις, αποθήκες κ.λπ.

2.3. Έννοια του Διεθνούς Εμπορίου

Οι συναλλαγές που πραγματοποιούνται μεταξύ διαφορετικών χωρών, φέρνουν σε εμπορική επικοινωνία τις εθνικές οικονομίες των διάφορων χωρών, δηλαδή δημιουργούν τις Διεθνείς Εμπορικές Σχέσεις (Γεωργακόπουλος, 1989).

Το εμπόριο μεταξύ διαφορετικών χωρών, διαμορφώνει την έννοια του Διεθνούς Εμπορίου που ονομάζεται και Παγκόσμιο (International ή World trade).

Με τους όρους αυτούς, εννοείται το σύνολο του εξωτερικού εμπορίου (εισαγωγών - εξαγωγών) όλων των χωρών του κόσμου, μέσα σε μια χρονική περίοδο (συνήθως ετήσια).

2.3.1. Γενεσιουργοί λόγοι του Διεθνούς Εμπορίου

Ως γενεσιουργοί λόγοι του διεθνούς εμπορίου, μπορούν να αναφερθούν οι κάτωθι:

A. η απομάκρυνση που παρατηρείτε από τα σύγχρονα κράτη για την πολιτική, την επιδίωξη αυτάρκειας και τον απομονωτισμό,

B. η ολοένα και μεγαλύτερη τάση για την εξειδίκευση της παραγωγής,

Γ. η εκμετάλλευση του πλεονεκτήματος κάθε χώρας έναντι των υπολοίπων, με την παραγωγή προϊόντων που εξάγει με ευκολία σε άλλες χώρες (Krugman, 1995).

2.3.2. Σημασία του Διεθνούς Εμπορίου για κάθε χώρα

Με την εφαρμογή κανόνων του διεθνούς εμπορίου, τίθεται σε λειτουργία ο λεγόμενος πολλαπλασιαστής του εξωτερικού εμπορίου.

Ο πολλαπλασιαστής του εξωτερικού εμπορίου υποδεικνύει ότι, όσο αυξάνεται η εξωτερική ζήτηση για τα προϊόντα μιας χώρας, εμφανίζεται αύξηση των εσόδων των εξαγωγικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη χώρα, δημιουργείται πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και η αύξηση της αγοραστικής δύναμης που προκαλείται, κατευθύνεται κατά ένα ποσοστό στις εισαγωγές.

Αυτός είναι ο τρόπος που προκαλείται δαπάνη, η οποία διαμορφώνει την πολλαπλασιαστική επίδραση στο εθνικό εισόδημα μιας χώρας (Γεωργακόπουλος, 1989).

2.3.3. Παράγοντες του Διεθνούς Εμπορίου

Η παγκόσμια ειρήνη, είναι ουσιώδης παράγοντας για την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, καθώς διευκολύνει τις διεθνείς εμπορικές σχέσεις και τις παγκόσμιες μεταφορές (Χολέβας, 1997).

Οι παράγοντες του διεθνούς εμπορίου, διακρίνονται κατά πρώτο σε ευνοϊκούς και σε δυσμενείς και κατά δεύτερο σε γενικούς (που αφορούν

στο γενικότερο παγκόσμιο κλίμα) και σε ειδικούς (που αφορούν σε κάθε μία χώρα ξεχωριστά).

Οι ευνοϊκοί παράγοντες, υποβοηθούν στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και διακρίνονται σε:

Γενικούς ευνοϊκούς παράγοντες

1. Το διεθνές εμπόριο, ευνοήθηκε σημαντικά από τις ανακαλύψεις και τις εφευρέσεις που ξεκίνησαν από τον 15ο αιώνα, αλλά και από την 1η βιομηχανική επανάσταση και την τεχνολογική πρόοδο που σημειώθηκε στον 19ο και 20ο αιώνα. Επίσης, ευνοήθηκε από τη 2η βιομηχανική επανάσταση (το συνδυασμό Αυτοματικής - Ηλεκτρονικής - Πληροφορικής), το οποίο είχε ως συνέπεια την ευρεία χρήση διάφορων υπολογιστικών συστημάτων για πολλές χρήσεις. Η συνεχής αύξηση του πληθυσμού της γης, αυξάνει και τις ανάγκες.

2. Η πολιτιστική εξέλιξη και ανάπτυξη δημιούργησε νέες απαιτήσεις, νέα είδη αγαθών που ζητούνται σ' όλες τις αγορές του κόσμου.

3. Η αλλαγή των συνθηκών και των συνηθειών σε παγκόσμιο επίπεδο, άλλαξε τη διεθνή ζήτηση σε ορισμένα προϊόντα που σχετίζονται με την ικανοποίηση των ανθρώπων, όπως είναι τα αυτοκίνητα, οι μοτοσυκλέτες, τα σκάφη αναψυχής κ.λπ.

4. Τα σύγχρονα κράτη εγκατέλειψαν τις αντιλήψεις που είχαν για αυτάρκεια και απομονωτισμό, πιστεύοντας πλέον στη σκοπιμότητα και την ανάγκη των διεθνών συναλλαγών.

5. Το διεθνές εμπόριο, ευνοήθηκε σημαντικά από την παράκαμψη των μεταξύ κρατών καθεστωτικών διαφορών. Ακόμα και όταν υπήρχε παγκόσμια κρίση ανάμεσα σε δυτικές και ανατολικές χώρες, δεν σταμάτησαν οι μεταξύ τους εμπορικές συναλλαγές. Η εξάλειψη της διεθνούς διαμάχης, μεταξύ ιδεολογικά αντιπάλων κρατών, η κατάργηση των πολιτικών φραγμών και οι νεότερες συνθήκες που επικράτησαν ιδιαίτερα στην Ευρώπη, είναι παράγοντες που ευνοούν το διεθνές εμπόριο.

6. Παρά την αγωνιώδη προσπάθεια για την εμπέδωση της παγκόσμιας ειρήνης, η ύπαρξη ορισμένων πολεμικών εστιών και περιοχών που είναι πιθανή η πολεμική ανάφλεξη, η ύπαρξη κρατών με επεκτατικές βλέψεις και η ανάγκη ορισμένων κρατών να ενισχύσουν την άμυνά τους επειδή απειλούνται από άλλα, συντελεί στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου όπλων και πυρομαχικών.

7. Η διενέργεια παραγωγικών επενδύσεων σε διάφορες χώρες του κόσμου, συνεπάγεται τη διεθνή ζήτηση διαρκών κεφαλαιουχικών αγαθών, μηχανών και μηχανημάτων.

8. Η ένταση της οικοδομικής δραστηριότητας που παρατηρείται σε ορισμένες χώρες, προκαλεί διεθνή ζήτηση και συναλλαγές σε ορισμένα υλικά, όπως το τσιμέντο.

9. Η ανακάλυψη νέων κοιτασμάτων μεταλλευμάτων που παρουσιάζουν ζήτηση στη διεθνή αγορά, ως πρώτες ύλες για την παραγωγή βιομηχανικών αγαθών, αυξάνει τη διεθνή διακίνησή τους.

10. Η αύξηση των μεταφορών (θαλασσίων, αεροπορικών και οδικών) και η μεγάλη χρησιμοποίηση για την κίνηση των μεταφορικών μέσων του πετρελαίου και των παραγώγων του, ανέβασε κατακόρυφα τη ζήτηση και τις συναλλαγές σ' αυτά τα προϊόντα.

11. Σημαντική ώθηση στο διεθνές εμπόριο έδωσαν οι δύο "δεκαετίες της αφθονίας" όπως ονομάστηκαν οι δεκαετίες 1951 – 60 και 1961-70, όπου σημειώθηκε έκρηξη στην παγκόσμια ζήτηση καταναλωτικών αγαθών.

12. Η εφαρμογή του διεθνούς σύγχρονου Μάρκετινγκ σε πολλούς επιχειρηματικούς κλάδους, με την εντατική διαχείριση ορισμένων προϊόντων (τροφίμων, ειδών ένδυσης, καλλυντικών, κοσμημάτων αληθινών και ψεύτικων κ.ά.).

Ευνοϊκή επίδραση στο διεθνές εμπόριο είχε η βοήθεια προς τις φτωχές χώρες που υπήρξε από διεθνείς οργανισμούς (Ο.Η.Ε., Παγκόσμια Τράπεζα, Οργανισμός Διατροφής και Γεωργίας, Ο.Ο.Σ.Α., Ευρωπ. Κοινότητα κ.ά.) αλλά και από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου.

Η εξωτερική βοήθεια, είχε τις εξής μορφές:

(1) οικονομική βοήθεια σε κεφάλαια, είτε με τη παραχώρηση κεφαλαίων δωρεάν, είτε με πολύ ευνοϊκούς όρους (μακροπρόθεσμα χαμηλότοκα δάνεια)

(2) επισιτιστική και υγειονομική βοήθεια (αποστολή τροφίμων και υγειονομικού υλικού),

(3) αμυντική βοήθεια (αποστολή οπλισμού),

(4) τεχνική βοήθεια (υποβοήθηση ανεύρεσης και αξιοποίησης πλουτοπαραγωγικών πηγών)

(5) εμπορική βοήθεια, η οποία δόθηκε με τη σταθεροποίηση των ποσοτήτων και των τιμών διάθεσης των εξαγωγίμων προϊόντων των καθυστερημένων χωρών (Απόφαση της Διάσκεψης Εμπορίου και Ανάπτυξης του Ο.Η.Ε., Γενεύη, 1964).

Ειδικούς (για κάθε χώρα) ευνοϊκούς παράγοντες :

1. Η έλλειψη εφαρμογής προστατευτικών μέτρων που θέτουν φραγμούς και η δυνατότητα διενέργειας ελεύθερου εμπορίου

2. Η δημιουργία καλών διακρατικών-διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των χωρών, που επεκτείνονται και στις εμπορικές σχέσεις

3. Η ένταξη κρατών σε διακρατικές ενώσεις και σε συνασπισμούς (όπως Ευρωπαϊκή Ένωση, Ε.Ζ.Ε.Σ. κ.λπ.), η οποία διευκολύνει τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των κρατών - μελών

4. Η σύναψη διμερών εμπορικών συμβάσεων και η ένταξη χωρών σε πολυμερείς οικονομικές συμβάσεις

5. Η ύπαρξη πλουτοπαραγωγικών πηγών, που μπορούν να αξιοποιηθούν για την πραγματοποίηση εξαγωγών

6. Η ύπαρξη άφθονων κεφαλαίων, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγικές επενδύσεις με εξαγωγικό προσανατολισμό

7. Η εγγύτητα της απόστασης, μεταξύ συναλλασσόμενων χωρών, που συνεπάγεται χαμηλό κόστος μεταφοράς

8. Η κινητοποίηση των εμπορικών συμβούλων και των ακολούθων των πρεσβειών μιας χώρας στο εξωτερικό, για την εξεύρεση νέων αγορών για τα προϊόντα της

9. Η εφαρμογή του διεθνούς σύγχρονου marketing, ειδικά από επιχειρήσεις ή ομάδες επιχειρήσεων, που διευκολύνουν τις εξαγωγές τους

10. Η παροχή εμπορικών πιστώσεων σε επιχειρήσεις για την προώθηση των εξαγωγών τους

11. Η ενίσχυση των φτωχών χωρών, από τις πλούσιες οικονομικά χώρες με τη παραχώρηση μηχανημάτων και την υποχρέωση αγοράς των παραγόμενων μ' αυτά προϊόντων.

Δυσμενείς παράγοντες

Είναι αυτοί που δυσκολεύουν την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου,

Γενικοί δυσμενείς παράγοντες

Η απουσία των περισσότερων γενικών ευνοϊκών παραγόντων, σημαίνει την ύπαρξη δυσμενών παραγόντων για το διεθνές εμπόριο και κυρίως:

- Η απουσία ειρηνικών συνθηκών,
- Η δημιουργία καθεστωτικών διαφορών μεταξύ κρατών,
- Η εφαρμογή πολιτικής προστατευτισμού από ορισμένες χώρες με την επιβολή υψηλών δασμών κ.λπ..
- Η μη διενέργεια επενδύσεων σε διάφορες χώρες,
- Η αδυναμία αξιοποίησης των πλουτοπαραγωγικών πηγών για τη παραγωγή εξαγωγίμων προϊόντων,
- Η εξάπλωση της φτώχειας, που περιορίζει τη δυνατότητα διεθνών αγορών από τους λαούς που υποφέρουν,

- Η απουσία εξωτερικής βοήθειας προς τις φτωχότερες χώρες από τους διεθνείς οργανισμούς και τις πλούσιες χώρες.

Εκτός των ανωτέρω, το διεθνές εμπόριο δυσχεραίνεται από τα εξής:

(1) Από την παγκόσμια οικονομική ύφεση, που άρχισε με την πετρελαϊκή κρίση του 1973 και συνεχίστηκε, για να μετατραπεί αργότερα σε στασιμοπληθωρισμό μετά το 1980 (παγκόσμιος πληθωρισμός πάνω από 10% έναντι 4% μεταξύ των ετών 1950 – 1973, με ταυτόχρονη αύξηση της ανεργίας σε επίπεδα πάνω από 6%). Περιορίστηκαν τα εισοδήματα, η ζήτηση αγαθών και το διεθνές εμπόριο. Η ύφεση της οικονομικής δραστηριότητας σε διεθνές ή εθνικό επίπεδο, είναι σε βάρος της ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου.

(2) Από το υψηλό κόστος μεταφοράς, το οποίο αυξάνει την τιμή πώλησης και κάνει την εισαγωγή ή την εξαγωγή, απαγορευτική ή εντελώς ασύμφορη.

(3) Όταν η εγχώρια παραγωγή υποκαθιστά τις εισαγωγές, το γεγονός αυτό είναι ωφέλιμο για τη χώρα που προηγουμένως αγόραζε από το εξωτερικό τα ίδια αγαθά, αλλά είναι δυσμενές για το διεθνές εμπόριο, αφού οι εισαγωγές μειώνονται.

(4) Η δημιουργία διεθνών συνασπισμών επιχειρήσεων με τη μορφή τρασυ ή καρτέλ, προκειμένου να αποφεύγουν το μεταξύ τους συναγωνισμό και να επιτυγχάνουν τη διατήρηση των τιμών, προκαλεί δυσχέρεια στο διεθνές εμπόριο.

(5) Δυσκολία προκαλούν και τα διαφορετικά μέτρα και σταθμά που χρησιμοποιούνται (λ.χ. στις Η.Π.Α. οι υπολογισμοί γίνονται σε ίντσες, πόδια και λίβρες και σε άλλες χώρες χρησιμοποιείται το δεκαδικό σύστημα). Επίσης, το πετρέλαιο, αλλού μετριέται σε βαρέλια κι αλλού σε τόνους.

Ειδικοί δυσμενείς παράγοντες, για κάθε χώρα ξεχωριστά

Δυσμενή παράγοντα για το διεθνές εμπόριο της κάθε χώρας, αποτελεί η απουσία των ειδικών ευνοϊκών παραγόντων που αναφέρθηκαν παραπάνω και κυρίως:

- Η εφαρμογή από μια χώρα δυσμενούς, για τις διεθνείς συναλλαγές της, Πολιτικής Εξωτερικού Εμπορίου (για τις εισαγωγές και εξαγωγές).
- Η μη διατήρηση καλών διπλωματικών σχέσεων μεταξύ ορισμένων κρατών.
- Η μη ένταξη σε διακρατικές ενώσεις και συνασπισμούς και η μη σύναψη διμερών ή πολυμερών διεθνών εμπορικών συμβάσεων.
- Η έλλειψη κεφαλαίων, για την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας με εξαγωγικό προσανατολισμό.
- Η αδρανοποίηση των εμπορικών συμβούλων, που θα έπρεπε να συμβάλουν στη προώθηση των διεθνών εμπορικών σχέσεων της χώρας τους.

Περαιτέρω, υπάρχουν και ειδικοί δυσμενείς παράγοντες για κάθε χώρα, οι οποίοι εστιάζονται στα κατωτέρω:

- (1) Στην έλλειψη επενδύσεων με εγχώρια ή ξένα κεφάλαια, για την παραγωγή από μια χώρα εξαγωγίμων αγαθών,
- (2) Στην έλλειψη επαρκών συναλλαγματικών αποθεμάτων από μια χώρα, για τη διενέργεια εισαγωγών,
- (3) Στην στροφή προς την παροχή υπηρεσιών (τράπεζες, ασφάλειες, μεταφορές κ.α.), που οδηγεί στον παραμερισμό του βιομηχανικού τομέα και στερεί μια χώρα από τη δυνατότητα παραγωγής προϊόντων, που θα μπορούσαν να καταστούν εξαγωγίμα,
- (4) Στην έλλειψη παροχής κινήτρων σε βιομηχανικές και εξαγωγικές επιχειρήσεις, για την πραγματοποίηση του σκοπού τους,

(5) Στην εφαρμογή από μια χώρα τιμών "ντάμπινγκ" (dumping), που νοθεύουν το διεθνές εμπόριο. Το λεγόμενο 'ντάμπινγκ', είναι η διάθεση στο εξωτερικό, των εξαγόμενων προϊόντων σε τιμές χαμηλότερες από τις τιμές του εσωτερικού της, δηλαδή σε τιμές χαμηλότερες από την κανονική (βάση του κόστους παραγωγής). Σκοπός του 'ντάμπινγκ', είναι η εκβολή των ανταγωνιστών που εμπορεύονται ορθόδοξα στις ξένες αγορές. Διάφορες χώρες, σε περιπτώσεις 'ντάμπινγκ', εφαρμόζουν πολιτική αντί-ντάμπινγκ, με την επιβολή εξισωτικών και αντισταθμιστικών εισφορών. Γενικά ισχύει ότι, στις πολυμερείς συνθήκες απαγορεύεται η εφαρμογή τιμών "ντάμπινγκ".

2.4. Ωφέλειες από το Διεθνές Εμπόριο

Το διεθνές εμπόριο συνέβαλε στην οικονομική ανάπτυξη πολλών χωρών του κόσμου. Όπως ανέφερε ο μεγάλος οικονομολόγος Ντ. Ρόμπερτσον " Το διεθνές εμπόριο ήταν η μηχανή προόδου του 19ο αιώνα, με επίκεντρο τη Μεγάλη Βρετανία, χώρα της οποίας αυξήθηκαν σημαντικά οι εξαγωγές"(Γεωργακόπουλος, 1989)

Με το διεθνές εμπόριο, αναζητούνται νέες αγορές για την τοποθέτηση των παραγόμενων προϊόντων. Με την έρευνα της διεθνούς αγοράς, που αποτελεί μέρος του Marketing, διαπιστώνονται οι ανάγκες για την παραγωγή και την εμπορία νέων προϊόντων. Πραγματοποιείται αμοιβαία κάλυψη των αναγκών σε αγαθά μεταξύ των κρατών, σύμφωνα με τις ελλείψεις που παρουσιάζουν.

Ταυτόχρονα, δίνεται η δυνατότητα για τη δημιουργία των αναγκαίων αποθεμάτων στις διάφορες χώρες, κυρίως προϊόντων πρώτης ανάγκης (καύσιμα, φάρμακα, τρόφιμα, μέταλλα). Γίνεται διεθνής αναδιάρθρωση και ανακατανομή των παραγωγικών δυνάμεων, με την αναμόρφωση της χρησιμοποίησης των συντελεστών της παραγωγής (προϊόντα της φύσης, εργασία, κεφάλαια).

Προκαλείται με αυτό τον τρόπο, καταμερισμός των παραγωγικών δραστηριοτήτων μεταξύ των χωρών του κόσμου, σύμφωνα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η καθεμιά σε σχέση με τις υπόλοιπες.

Δημιουργείται ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων σε παγκόσμιο επίπεδο, με συνέπεια την παραγωγική και οργανωτική βελτίωση τους, ώστε να διαθέτουν στις διεθνείς αγορές, προϊόντα καλύτερης ποιότητας σε χαμηλότερες τιμές, με προφανή ωφέλεια των καταναλωτών. Προωθείται η οικονομική ευημερία και βελτιώνεται το βιοτικό επίπεδο των λαών του κόσμου (Χολέβας, 1997).

Κάθε χώρα, θέτει ως βασικό στόχο της, την αύξηση της συμμετοχής της στο διευρυμένο όγκο του διεθνούς εμπορίου. Ο "νέος κόσμος", διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου. Με αφορμή την επέκταση των διεθνών εμπορικών σχέσεων, ανεβαίνει ταυτόχρονα και το πολιτιστικό επίπεδο των λαών. Ανταλλάσσεται η εμπειρία (know-how), μεταξύ των επιχειρηματιών του κόσμου, ως προς την επεξεργασία και την εμπορία των προϊόντων, με τεχνολογικές βελτιώσεις και την χρησιμοποίηση νεότερων μεθόδων που σχετίζονται με το μάρκετινγκ, την προώθηση πωλήσεων και τη διαφήμιση.

Οι απαιτήσεις των διεθνών αγορών, συμβάλλουν στην επίτευξη του σύγχρονου στόχου "της ολικής ποιότητας" (total quality), που απασχολεί έντονα τους επιχειρηματίες και τους διοικούντες τις επιχειρήσεις παγκοσμίως.

2.4.1. Η Φιλελεύθερη άποψη για τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου

Σύμφωνα με τη φιλελεύθερη άποψη, το διεθνές εμπόριο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες για την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία των υπανάπτυκτων χωρών (Παπαδιοδώρου, 2002).

Η ανάπτυξη των σχέσεων και η αλληλεξάρτηση ανάμεσα στις αναπτυγμένες και στις υπανάπτυκτες χώρες, ωφελεί κυρίως τις τελευταίες. Αυτό συμβαίνει, καθώς μέσω του διεθνούς εμπορίου, των ξένων κεφαλαίων

και της διεθνούς βοήθειας, οι υπανάπτυκτες χώρες αποκτούν τους συντελεστές, κυρίως το κεφάλαιο, την τεχνολογία αλλά και τις αγορές, που τους είναι απαραίτητα για την προώθηση της οικονομικής τους ανάπτυξης.

Από την πλευρά τους οι αναπτυγμένες χώρες, μέσω αυτής της σχέσης, αποκτούν πρόσβαση σε φτηνές πρώτες ύλες, καθώς επίσης και σε διεξόδους για τα παραγόμενα από αυτές βιομηχανικά προϊόντα. Έτσι, το διεθνές εμπόριο προσφέρει οφέλη, τόσο στις αναπτυγμένες όσο και στις υπανάπτυκτες χώρες, συγκριτικά περισσότερα για τις δεύτερες (Robert Gilpin, 1999: 12).

Τα οφέλη του διεθνούς εμπορίου, μπορούν να διαιρεθούν σε δύο κατηγορίες, τα στατικά και τα δυναμικά (Σκούντζος, 1990:242-247).

1. Τα στατικά οφέλη

Αυτά αναφέρονται στην εκμετάλλευση από κάθε χώρα, του συγκριτικού της πλεονεκτήματος. Στο βαθμό λοιπόν που μια χώρα, εξειδικεύεται ακολουθώντας το συγκριτικό της πλεονέκτημα και συναλλάσσεται στη διεθνή αγορά, οδηγείτε σε αύξηση του πραγματικού της εισοδήματος (Χολέβας, 1997).

2. Τα δυναμικά οφέλη

Η στατική ανάλυση, δεν προσφέρεται για να περιγράψει τη συμβολή του διεθνούς εμπορίου στο ζήτημα της ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών, πολύ δε περισσότερο στο ζήτημα της ανάπτυξης του τρίτου κόσμου.

Η παραδοσιακή σχολή, δια του εκπροσώπου της Gottfried Haberler, δίδει τη δική της εκδοχή στο εν λόγω ζήτημα, για τα δυναμικά πλεονεκτήματα από το διεθνές εμπόριο, μεταξύ των αναπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων οικονομιών παγκοσμίως και συγκεκριμένα:

α. Το διεθνές εμπόριο, παρέχει τα υλικά μέσα, τα κεφαλαιουχικά αγαθά, τις πρώτες και τις ημικατεργασμένες πρώτες ύλες, που είναι απαραίτητα για την οικονομική ανάπτυξη. Να σημειωθεί ότι, είναι τεράστια τα οφέλη που απολαμβάνουν οι αναπτυσσόμενες χώρες, με την εισαγωγή

μηχανημάτων, μεταφορικών μέσων και άλλων κεφαλαιουχικών αγαθών, καθώς και των φαρμάκων, των χημικών προϊόντων και των διαφόρων άλλων προϊόντων.

β. Μεγαλύτερης σημασίας από τις εξαγωγές υλικών αγαθών, αποτελεί το γεγονός ότι, το διεθνές εμπόριο είναι ο σπουδαιότερος τρόπος για τη διοχέτευση των τεχνικών γνώσεων και των επιχειρηματικών και διοικητικών ικανοτήτων, από τις αναπτυγμένες προς τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι χώρες που καθυστέρησαν να εισέλθουν στη διαδικασία της ανάπτυξης και της εκβιομηχάνισης, είχαν πάντοτε πλεονέκτημα στο να επωφεληθούν από τις προηγούμενες εμπειρίες, που περιλαμβάνουν τις επιτυχίες, τις αποτυχίες και τις λάθος κινήσεις και σφαλμάτων των χωρών που προηγήθηκαν στην ανάπτυξη. Στη σύγχρονη εποχή, υπάρχει τεράστιο απόθεμα τεχνολογικών γνώσεων στις αναπτυγμένες χώρες, από το οποίο μπορούν να επωφεληθούν αρκετά οι αναπτυσσόμενες χώρες.

γ. Ένα ακόμα έμμεσο όφελος που προκύπτει από το διεθνές εμπόριο, είναι της διευκόλυνσης μετακίνησης του κεφαλαίου. Είναι γεγονός ότι, το ποσό του κεφαλαίου που μια αναπτυσσόμενη χώρα μπορεί να προσελκύσει από το εξωτερικό, εξαρτάται εν πρώτοις, από την ικανότητα και τη θέληση των αναπτυγμένων χωρών να δανείσουν. Αυτό επηρεάζεται αποφασιστικά, από τα εσωτερικά μέτρα πολιτικής που εφαρμόζονται στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Είναι λογικό να αναμένετε, *ceteris paribus*, ότι, όσο μεγαλύτερος είναι ο όγκος του εμπορίου, τόσο μεγαλύτερο θα είναι το ποσό του ξένου κεφαλαίου που αναμένεται να καταστεί διαθέσιμο. Ο λόγος είναι ότι, η πληρωμή των τόκων και η εξόφληση του κεφαλαίου, γίνονται ευκολότερες με μεγαλύτερο παρά με μικρότερο όγκο εμπορίου. Δεν θα ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα, η μεγάλη μετακίνηση κεφαλαίων, αν οι πιθανότητες για την πληρωμή των τόκων και την εξόφληση του κεφαλαίου ήταν μικρές (Σκούντζος, 1990)

Επιπλέον, γίνεται ευκολότερη η προσέλκυση κεφαλαίων για τις βιομηχανικές επιχειρήσεις με εξαγωγικό στόχο, με την ενυπάρχουσα σ'

αυτές δυνατότητα αντιμετώπισης του προβλήματος της πληρωμής των τόκων και εξόφλησης του κεφαλαίου, παρά για άλλες επενδύσεις που δε θα βελτιώνουν αμέσως και αυτόματα το ισοζύγιο πληρωμών.

Η προτίμηση όμως για ξένες επενδύσεις σε εξαγωγικές, όφελος που προκύπτει από το διεθνές εμπόριο είναι ότι, τούτο διευκολύνει τη μετακίνηση του κεφαλαίου. Μπορεί να είναι συχνά περισσότερο παραγωγικοί και με μεγαλύτερη έμμεση συμβολή στην οικονομική ανάπτυξη - όπως π.χ. με την εκπαίδευση που παρέχουν στο ντόπιο προσωπικό της αναπτυσσόμενης χώρας - σε σχέση προς τις εξαγωγικές βιομηχανικές επιχειρήσεις, που σε ορισμένες περιπτώσεις απομονώνονται από την υπόλοιπη οικονομία.

Αν η άμεση και η έμμεση συμβολή των μη εξαγωγικών βιομηχανικών επιχειρήσεων στην οικονομική ανάπτυξη, είναι πραγματικά μεγαλύτερη από εκείνη των εξαγωγικών βιομηχανικών επιχειρήσεων, αυτές θα πρέπει να προτιμώνται, γιατί η έμμεση συμβολή τους στη θέση του ισοζυγίου πληρωμών, θα είναι τέτοια, ώστε να εξασφαλίζεται η ομαλή πληρωμή των τόκων και η εξόφληση του κεφαλαίου.

δ. Άλλος τρόπος με τον οποίο το διεθνές εμπόριο ωφελεί έμμεσα μια χώρα, είναι η ενίσχυση του υγιούς ανταγωνισμού και ο περιορισμός των μη αποδοτικών μονοπωλίων.

Η σημασία αυτού του παράγοντα, πιστοποιείται και από το γεγονός ότι, πολλοί εμπειρογνώμονες θεωρούν πως το κύριο πλεονέκτημα των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινής Αγοράς, θα προσέλθει λόγω του μεγαλύτερου ανταγωνισμού, παρά από το μεγαλύτερο μέγεθος της αγοράς και τη μεγαλύτερη κλίμακα της παραγωγής.

Ο μεγαλύτερος ανταγωνισμός, έχει επίσης μεγάλη σημασία για τις αναπτυσσόμενες χώρες, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη το μικρό μέγεθος της αγοράς των χωρών αυτών. Εντούτοις, πρέπει να αναφερθεί στο σημείο αυτό μια επιφύλαξη. Για την προστασία των «νηπιακών» βιομηχανικών επιχειρήσεων, δικαιολογείται εν μέρει, μια προσωρινή μονοπωλιακή

κατάσταση, η οποία εξαρτάται από το μέγεθος της χώρας και τον τύπο της βιομηχανίας.

Αλλά το πρόβλημα του τρόπου παρεμπόδισης της εγκατάστασης μόνιμων μη αποδοτικών μονοπωλίων, ακόμα και όταν μια βιομηχανία έχει εμπεδωθεί και μπορεί να επιζήσει χωρίς εισαγωγικούς περιορισμούς, εξακολουθεί πάντοτε να υπάρχει.

ε. Άλλο σημαντικό όφελος είναι, οι προκαλούμενες βελτιώσεις στην παραγωγική διαδικασία, που οφείλονται στη διεύρυνση της αγοράς. Μία χώρα που παράγει για μια μεγαλύτερη, από τη δική της εσωτερική αγορά, μπορεί να εισαγάγει σε μεγαλύτερο βαθμό τον καταμερισμό της εργασίας, να κάνει μεγαλύτερη χρήση του μηχανικού εξοπλισμού και είναι πιθανότερο, να εισαγάγει καινοτομίες και βελτιώσεις στην παραγωγική διαδικασία.

στ. Με τη διευκόλυνση της επαφής των ανθρώπων με νέα αγαθά, το διεθνές εμπόριο τους κάνει περισσότερο δραστήριους και τους παροτρύνει να καταβάλλουν μεγαλύτερες προσπάθειες για την απόκτηση ή την παραγωγή τούτων. Το ανωτέρω γεγονός κυρίως πραγματοποιείται σε χώρες, όπου οι πόροι παρέμεναν ανεκμετάλλετοι, λόγω αδράνειας των υπευθύνων και της έλλειψης φιλοδοξιών από την πλευρά των κατοίκων (Robert Gilpin, 1999: 14).

Με την παραπάνω ανάλυση, συνοψίζεται κατά τον καλύτερο τρόπο, η ουσία της φιλελεύθερης σκέψης για τις διεθνείς συναλλαγές. Προκύπτει ότι, τα εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη των υπανάπτυκτων χωρών είναι ενδογενή.

Υπάρχει υπεροχή του γεωργικού τομέα, έλλειψη τεχνικής παιδείας, χαμηλή ροπή προς αποταμιεύσεις, αδυναμίες του χρηματοδοτικού τομέα και τέλος, αναποτελεσματικές λειτουργίες του κρατικού τομέα, είναι μερικά από τα βασικότερα εμπόδια, στα οποία προσκρούει η ανάπτυξη των υπανάπτυκτων χωρών, η άρση των οποίων θα σηματοδοτήσει την αρχή της οικονομικής τους ανάπτυξης.

Αντίθετα, οι ατέλειες των αγορών των υπανάπτυκτων χωρών, η αναποτελεσματικότητα των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών, θα έχουν ως αποτέλεσμα τη ματαίωση των αναπτυξιακών τους διαδικασιών.

Ολοκληρώνοντας, οι φιλελεύθεροι οικονομολόγοι, θεωρούν το ζήτημα της υπανάπτυξης ως συνθήκη, που περιγράφει την αδυναμία χωρών να παρακολουθήσουν τις συνεχείς μεταβολές που επιτελούνται στις αναπτυγμένες χώρες (Chacholiades, 1981: 153-160).

2.5. Προβλήματα από το Διεθνές Εμπόριο

Ένα μικρό μέρος των παραγόμενων σε όλο τον κόσμο αγαθών, γίνεται αντικείμενο διεθνών συναλλαγών (παλιότερα υπολογιζόταν σε 10%, αργότερα ανέβηκε σε 15%). Αυτό σημαίνει ότι, υπάρχει μεγάλο χάσμα ανάμεσα στην παγκόσμια παραγωγή και στο διεθνές εμπόριο (Πουρναράκης, 1990).

Στο διεθνή, παραγωγικό και εμπορικό ανταγωνισμό, ευνοήθηκαν κυρίως οι πλουσιότερες χώρες, οι οποίες διέθεταν μεγάλα κεφάλαια και εξειδικευμένη εργασία ή πλουσιότερους φυσικούς πόρους (λ.χ. πετρέλαιο). Αυτό το γεγονός διέυρυνε το χάσμα μεταξύ των αναπτυγμένων και των μη αναπτυγμένων χωρών.

Στον 20ο αιώνα, παρουσιάστηκε σημαντική επιβράδυνση, στην αύξηση του διεθνούς εμπορίου. Μεταξύ των ετών 1928 και 1958, η μέση ετήσια αύξηση (για τα μη πολεμικά χρόνια), αντιστοιχούσε μόλις στο 1/3 της μέσης ετήσιας αύξησης που πραγματοποιήθηκε πριν από έναν αιώνα.

Σύμφωνα με διεθνή στατιστικά στοιχεία, το 50% περίπου των διεθνών συναλλαγών, διεξάγεται μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών (έναντι περίπου 40% της δεκαετίας του 1950 - 60), το 20% από αναπτυγμένες σε μη αναπτυγμένες χώρες (έναντι 24 - 26%), το 22% από μη αναπτυγμένες προς αναπτυγμένες χώρες και το 9% μεταξύ μη αναπτυγμένων χωρών.

Είναι αναμφισβήτητο το γεγονός ότι, η υστέρηση που παρατηρείται στις εξαγωγές των φτωχότερων χωρών, επιφέρει σημαντική επιβράδυνση στον ρυθμό επέκτασης του διεθνούς εμπορίου.

Στο χώρο της παγκόσμιας παραγωγής και της εμπορίας των βιομηχανικών αγαθών, ξεχώρισαν ορισμένες κατ' εξοχήν αναπτυγμένες χώρες, όπως η Ιαπωνία, οι Η.Π.Α., η Γερμανία, οι πετρελαιοεξαγωγικές χώρες και πρόσφατα, οι αναδυόμενες νέες βιομηχανικές χώρες της Άπω Ανατολής, Ταϊβάν, Νότια Κορέα, Χονγκ - Κονγκ, Σιγκαπούρη, Ταϊλάνδη, Μαλαισία.

Εντελώς ξεχωριστός είναι ο ρόλος των καυσίμων (κυρίως πετρελαίου, φυσικού αερίου, γαιανθράκων) στις διεθνείς συναλλαγές, γιατί οι εξαγωγικές δυνατότητες στα καύσιμα περιορίζονται σε μικρό σχετικά αριθμό χωρών. Αντιθέτως οι εισαγωγικές ανάγκες είναι τεράστιες σ' όλο τον κόσμο.

Ορισμένες χώρες, εξαρτούν την οικονομική τους πρόοδο (ή και την ύπαρξή τους), από την εξέλιξη των εξαγωγών τους (ως σχέση μεταξύ εξαγωγών προς πραγματικό Α.Ε.Π.). Έτσι, δέχονται έντονα τις επιπτώσεις από τη διεθνή συγκυρία (τις επικρατούσες κάθε φορά γενικές οικονομικές συνθήκες).

Στη διενέργεια του διεθνούς εμπορίου, οι διάφορες χώρες είναι υποχρεωμένες να συναλλάσσονται σε νομίσματα που έχουν επικρατήσει στις διεθνείς συναλλαγές, όπως είναι το δολάριο Η.Π.Α., το ιαπωνικό γιέν και το ευρώ.

Οι εισαγωγές, όταν το εμπόριο με τις ξένες χώρες είναι ελεύθερο, επιβαρύνουν τα συναλλαγματικά αποθέματα των χωρών που τις πραγματοποιούν. Αν τα συναλλαγματικά αποθέματα δεν είναι επαρκή, μπορεί να περιοριστούν σε πολύ χαμηλά επίπεδα ή ακόμα και να εξαντληθούν.

Ο ελεύθερος ανταγωνισμός στο πλαίσιο του διεθνούς εμπορίου, μπορεί να οδηγήσει στον αφανισμό επιχειρήσεων που δεν ανταποκρίνονται σε αυτόν, με συνέπεια την απόλυση προσωπικού. Ως γενικότερο αποτέλεσμα είναι η πρόκληση ή η όξυνση του προβλήματος της ανεργίας, γεγονός που προκαλεί προβλήματα πολλών μορφών σε κάθε εθνική οικονομία.

2.6. Οι μεταβολές στο Διεθνές Εμπόριο 1960 - 1990

Μεταξύ των ετών 1960 -1990, υπήρξαν μεγάλες διαφοροποιήσεις στο διεθνές εμπόριο, οι πιο σημαντικές εντοπίζονται στις (Χολέβας, 1997):

Διαφοροποιήσεις στην παραγωγή, στην εξαγωγή και την εισαγωγή προϊόντων. Ποιος θα φανταζόταν πριν από μερικά χρόνια ότι, οι χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. θα σταματούσαν να εξάγουν σιτάρι και θα γίνονταν οι πρώτες εισαγωγικές χώρες σε σιτάρι αργότερα (ενδεικτικά αναφέρετε ότι το 1980 πραγματοποίησαν εισαγωγή 16 εκατομμυρίων μετρικών τόνων, το 1990 15,6 εκατομμυρίων μετρικών τόνων και το έτος 1991 21 εκατομμύρια μετρικούς τόνους)

Διαφοροποιήσεις στη κατανομή της αξίας των εισαγωγών - εξαγωγών, γεωγραφικά. Ύστερα από την επικράτηση του πετρελαίου ως την κύρια καύσιμη ύλης παγκοσμίως, οι εξαγωγές του ελέγχονται από τις 13 χώρες του ΟΡΕC (βλ. παρακάτω), από τις οποίες εισάγουν οι μη πετρελαιοπαραγωγικές, αλλά έντονα πετρελαιοκαταναλωτικές χώρες, όπως οι ευρωπαϊκές. Ενδεικτικά αναφέρετε ότι, το 1982 κατανάλωσαν 1.113,8 εκατ. τόν. (το 40% της παγκόσμιας κατανάλωσης) και το 1992 1.038 εκατ. τόν. (το 33,17% της παγκόσμιας κατανάλωσης).

Στις εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων, από το 1988 και έκτοτε παρουσιάζουν δυναμική, με συνεχή αυξητική συμμετοχή οι "νέες βιομηχανικές χώρες της Άπω Ανατολής" (Νότ. Κορέα, Ταϊβάν, Χονγκ - Κόνγκ, Σιγκαπούρη), ενώ σημαντικά βήματα προόδου, πραγματοποιούν στις εξαγωγές τους η Μαλαισία, η Ταϊλάνδη και η Ινδονησία.

Τα παλαιότερα χρόνια υπήρχε η αποικιοκρατία, που συνοδευόταν από σκληρή εμπορική εκμετάλλευση των αποικιών από τις μητροπολιτικές χώρες. Με τη σταδιακή κατάργηση του, μεταπολεμικά, μετατράπηκε σε μια νέα μορφή, όπου οι πρώην υπόδουλοι, επιζητούν την οικονομική συνεργασία με τους πρώην δυνάστες τους, λόγω της πείνας και των πολλών κακουχιών που αντιμετώπιζαν.

Το διεθνές εμπόριο, έχει συγκεντρωθεί στις πλουσιότερες χώρες του κόσμου. Επτά χώρες (Γερμανία, Γαλλία, Μ. Βρετανία, Καναδάς, Ιταλία, Η.Π.Α. και Ιαπωνία), συγκεντρώνουν το 50% περίπου του παγκόσμιου εμπορίου. Ειδικότερα συγκεντρώνουν το 75% περίπου του εμπορίου βιομηχανικών προϊόντων, ενώ πραγματοποιούν το 80% περίπου των μεταξύ τους ανταλλαγών.

Σε αντιδιαστολή, στις αναπτυσσόμενες χώρες αντιστοιχεί περίπου το 22-24% του διεθνούς εμπορίου.

2.7. Dumping

Το dumping αποτελεί εξαίρεση από τον γενικό κανόνα, σύμφωνα με τον οποίο απαγορεύεται η επιβάρυνση των αλλοδαπών εμπορευμάτων σε σχέση με τα ομοειδή εγχώρια δυσανάλογα, με δασμούς, φόρους και τέλη.

Ωστόσο, γίνεται επιτρεπτό, όταν εμφανίζονται στην αγορά διαστρεβλωτικά του ελεύθερου και ανόθευτου ανταγωνισμού μέτρα, που συμβάλουν στην υπονόμευση την αρχής της παροχής των ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων, για συμμετοχή στο εμπόριο και στην κερδοφορία (Grundsatz der Chancengleichheit im Weltwirtschaftsrecht) (Σατλάνης, 2007).

Η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου, γνωστή διεθνώς με τα αρχικά GATT, ρυθμίζει τις περιπτώσεις παραμόρφωσης των τιμών των εμπορευμάτων συγκρόνως με δύο διαστρεβλωτικά μέτρα του ελεύθερου ανταγωνισμού, που είναι οι κρατικές επιδοτήσεις και το dumping.

Όπως αναφέρετε και στο άρθρο VI παρ. 1 της GATT, dumping υπάρχει, όταν τα εμπορεύματα ενός κράτους εξάγονται, εισάγονται και διακινούνται στην αγορά ενός άλλου κράτους, σε μικρότερη τιμή από την κανονική τους αξία.

Σε αυτή την περίπτωση, η τιμή ενός εξαγόμενου προϊόντος είναι χαμηλότερη από την τιμή, η οποία συνήθως διαμορφώνεται όταν κυριαρχούν ομαλές εμπορικές συναλλαγές για ένα ομοειδές εμπόρευμα,

το οποίο προορίζεται για κατανάλωση (πώληση), εντός του κράτους εξαγωγής (Κότιος, 2004).

Το dumping, αποτελεί την πιο διαδεδομένη μέθοδο που χρησιμοποιούν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, προκειμένου να αποκτήσουν νέους πελάτες, αλλά και για να διευρύνουν τα μερίδια συμμετοχής τους στις ξένες αγορές.

Πολλές φορές χρησιμοποιείται από τις επιχειρήσεις, επιδιώκοντας την εξόντωση των ανταγωνιστών τους από ορισμένη αγορά, την εγκαθίδρυση μονοπωλίου, οι οποίες θέλουν να πωλούν περισσότερα εμπορεύματα, δημιουργώντας υποβάθμιση στις τιμές.

Πολλές φορές, τα εξαγωγικά προϊόντα έχουν τιμές χαμηλότερες και από τα έξοδα κατασκευής, ιδιαίτερα για εμπορεύματα που βρίσκονται απούλητα στις αποθήκες. Στην περίπτωση του dumping, αλλά και στις περιπτώσεις των επιδοτήσεων και των κρατικών ενισχύσεων, δεν θίγονται οι καταναλωτές.

Οι καταναλωτές έχουν την ευκαιρία να αγοράσουν τα εμπορεύματα που επιθυμούν, σε τιμές χαμηλότερες από εκείνες των εγχώριων ομοειδών εμπορευμάτων.

Η GATT παρέχει εξουσιοδότηση στα κράτη μέλη, που προβλέπεται στο VI παρ. 2, να επιβάλουν αντι-dumping δασμούς, όταν εμφανίζονται φαινόμενα στην αγορά, νόθευσης του ελεύθερου ανταγωνισμού. Για την αντιμετώπιση του dumping από τις χώρες που είναι εισαγωγείς, τους επιτρέπεται να προχωρούν σε επιβάρυνση και να κάνουν πιο ακριβό κάθε εμπόρευμα που είναι αντικείμενο dumping, με έναν δασμό εξισωτικό ή αντισταθμιστικό, μέχρι του περιθωρίου (ύψους και μεγέθους) του dumping.

Πρέπει να τονιστεί ότι, τα αντι-dumping μέτρα, μπορούν να εφαρμοστούν, υπό την προϋπόθεση ότι, το dumping τείνει να προκαλέσει σοβαρή ζημία, στο υφιστάμενο έδαφος του κράτους εισαγωγής. Για αυτό τον λόγο, θεωρείται ότι, τα μέτρα αντι-dumping έχουν προστατευτικό σκοπό.

Προκειμένου να επιβληθούν κυρώσεις από το κράτος εισαγωγής, προηγουμένως θα πρέπει να έχει προηγηθεί η υποβολή από ένα μεγάλο μέρος του βιομηχανικού κλάδου που θίγεται, αίτηση έναρξης μιας εθνικής διερευνητικής διαδικασίας. Αν μέσω της διαδικασίας αποδειχθεί ότι, υπάρχει ζήτημα, μπορεί η χώρα να καταλήξει στην επιβολή αντισταθμιστικών ή εξισωτικών δασμών, μέχρι του ύψους και του μεγέθους του dumping.

Οι αποφάσεις για την επιβολή δασμών, ελέγχονται από ανεξάρτητα εθνικά δικαστήρια.

Είναι δυνατόν, αντί της επιβολής δασμών, όσοι προβαίνουν σε εξαγωγές εμπορευμάτων σε τιμές dumping, να υποχρεωθούν να ανεβάσουν εκουσίως τις τιμές εξαγωγής ή να παραλείψουν να εξάγουν εμπορεύματα σε τιμές dumping. Με αυτό τον τρόπο, δύναται να ανασταλεί ή να παυτεί η διερευνητική διαδικασία (άρθρο 5, 8, 9,13 της Συμφωνίας για την εφαρμογή του άρθρου VI της GATT).

Στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, οι εθνικές διερευνητικές διαδικασίες για το dumping, διεξάγονται από τις διατάξεις του Κανονισμού 384/96, ο οποίος έχει μετασχηματίσει σε Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο, τις διατάξεις της Συμφωνίας για την εφαρμογή του άρθρου VI της GATT (Σατλάνης, 2007).

2.8. Η Θεωρία της Εξάρτησης

Σχετικά με την θεωρία της εξάρτησης, ο ορισμός που έτυχε ευρύτερης αποδοχής, σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία, είναι αυτός που δόθηκε από τον Theotonio Dos Santos « Λέγοντας εξάρτηση, εννοούμε την κατάσταση που έχει επιβληθεί στην οικονομία μερικών χωρών, μέσω της ανάπτυξης και της επέκτασης μιας άλλης οικονομίας, από την οποία είναι αυτή εξαρτημένη. Η σχέση αλληλεξάρτησης ανάμεσα σε δύο οικονομίες, ή και ανάμεσα σ' αυτές και στο παγκόσμιο εμπόριο, προϋποθέτει μια μορφή εξάρτησης. Οι κυρίαρχες χώρες, μπορούν να επεκταθούν και να είναι αυτάρκειες, ενώ άλλες χώρες που είναι οι εξαρτημένες, μπορούν να

το πετύχουν μόνο ως αντανάκλαση αυτής της επέκτασης, η οποία μπορεί να έχει θετική ή αρνητική επίπτωση στην άμεση ανάπτυξή τους » (Robert Gilpin, 1999: 32).

Οι αναλύσεις των θεωρητικών της εξάρτησης, για την ερμηνεία του ζητήματος της υπανάπτυξης επικεντρώνονται:

- α) στη φύση και στη δυναμική του καπιταλιστικού συστήματος παγκοσμίως,
- β) στις σχέσεις ανάμεσα στις αναπτυγμένες και στις υπανάπτυκτες χώρες και
- γ) στα χαρακτηριστικά των υπανάπτυκτων χωρών (Robert Gilpin, 1999: 33).

Η βασική ιδέα των θεωρητικών της εξάρτησης, υπήρξε η παραδοχή πως οι αιτίες της υπανάπτυξης, έχουν τις ρίζες τους στο καπιταλιστικό σύστημα, το οποίο θα προκαλεί διαχρονικά υπανάπτυξη.

Σε ότι αφορά όμως τους μηχανισμούς που προκαλούν την υπανάπτυξη, οι απόψεις των θεωρητικών διαφοροποιούνται. Χωρίς να επιδιώκεται κάποιας μορφής υπεραπλούστευση, οι απόψεις για τις σχέσεις των αναπτυγμένων και υπανάπτυκτων χωρών, μπορούν να ταξινομηθούν στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες:

- α) στη θεωρία της εκμετάλλευσης,
- β) στο δόγμα της ιμπεριαλιστικής αδιαφορίας και
- γ) στην εξαρτημένη ανάπτυξη (Samir Amin, 1980: 220-223).

Σύμφωνα με τη θεωρία της εκμετάλλευσης, της οποίας βασικός εκπρόσωπος είναι ο Samir Amin, οι χώρες του Τρίτου Κόσμου, είναι φτωχές εξαιτίας της εκμετάλλευσης που υφίστανται από τις αναπτυγμένες χώρες.

Οι σχέσεις μεταξύ των χωρών αυτών, δεν μπορούν να συλληφθούν στο πλαίσιο ανάλυσης του τρόπου καπιταλιστικής παραγωγής, αλλά κυρίως μελετώντας διάφορους κοινωνικούς σχηματισμούς.

Η ανάλυση αυτών των σχέσεων, αποτελεί την ουσία της μελέτης συσσώρευσης σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτή βγαίνει από τις σύγχρονες μορφές των μηχανισμών πρωταρχικής συσσώρευσης : την άνιση ανταλλαγή, δηλαδή την ανταλλαγή προϊόντων που έχουν άνισες αξίες, τους κοινωνικούς σχηματισμούς του κέντρου (από την εμφάνιση των μονοπωλίων) και της περιφέρειας, που επιτρέπουν έχοντας ισότητα της παραγωγικότητας, διαφορετικές αμοιβές εργασίας (Σατλάνης, 2007)

Η ρικαρντιανή θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος,- που αποτελεί τη βάση της οικονομικής θεωρίας της διεθνούς ανταλλαγής - τοποθετείται ακριβώς, στο πλαίσιο του τρόπου της καπιταλιστικής παραγωγής.

Η υπόθεση ότι, υφίσταται παγκοσμιότητα στο επίπεδο του μισθού, εκφράζει αυτή την εκλογή του πλαισίου της ανάλυσης. Ανέκαθεν, το πρόβλημα των όρων της ανταλλαγής παρουσιάζεται ως δευτερεύον, αφού η ανταλλαγή σε όλες τις περιπτώσεις, είναι προς όφελος όλων των πλευρών που παίρνουν μέρος σε αυτή.

Η ιστορία αποδεικνύει συνήθως ότι, οι χώρες της περιφέρειας, γενόμενες υποανάπτυκτες, δεν ωφελήθηκαν από την ενσωμάτωση τους στην παγκόσμια αγορά, λόγω των κερδών της διεθνούς ειδίκευσης.

Μέχρι το 1880, η εξέλιξη των όρων της ανταλλαγής, φαίνεται να υπήρξε φυσιολογική, δηλαδή παράλληλη με εκείνη των συγκριτικών προόδων των παραγωγικοτήτων.

Οι αμοιβές εργασίας ήταν μειωμένες στο κέντρο όπως και στην περιφέρεια, ενώ το αυξάνον περιθώριο αυτών των αμοιβών, εκφράστηκε από εκείνη την περίοδο με μία χειροτέρευση των όρων της ανταλλαγής που εστιαζόταν στη μεταφορά της αυξάνουσας αξίας από την περιφέρεια προς το κέντρο.

Προσπάθειες που υπήρξαν για να αποκρυφτεί αυτό το φαινόμενο, με την επίκληση επικαλούμενων δευτερευόντων φαινομένων, όπως οι συμπεριφορές της «ζήτησης», είναι γεμάτες από αντιθέσεις (Samir Amin, 1980)

Η διεθνής ειδίκευση έλαβε διαδοχικές μορφές. Οι αρχικές μορφές που διαμορφώθηκαν από την προϊστορία του καπιταλισμού (τη λεηλασία των θησαυρών, το εμπόριο των σκλάβων κλπ.), αντικαταστάθηκαν από τις κλασικές μορφές της αποικιακής οικονομίας (η εμπορική οικονομία και η εκμετάλλευση των ορυχείων).

Μετέπειτα, υπήρξαν οι νεοκλασικές μορφές (εγκατάσταση στην περιφέρεια ελαφριών βιομηχανικών συγκροτημάτων, που εξαρτώνται από τις βαριές βιομηχανίες του κέντρου).

Μέσα στο πλαίσιο της σύγχρονης επιστημονικής και τεχνικής επανάστασης, διαμορφώθηκαν σε αρχικό στάδιο νέες μορφές άνισης διεθνούς ειδίκευσης, όπου το κέντρο φυλάει για τον εαυτό του, τις δραστηριότητες που βασίζονται στην υψηλά ειδικευμένη εργασία (άτομο, αυτοματοποίηση, ηλεκτρονική, διάστημα).

Η κατάκτηση και η διαμόρφωση των συνθηκών της περιφέρειας, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του κέντρου, είναι το αποτέλεσμα της σύμφυτης στον καπιταλισμό τάσης, για το πλάτεμα των αγορών και την εξαγωγή του κεφαλαίου.

απολογητική, αποκαλύπτει την αντιφατική θεωρία των κινήσεων των κεφαλαίων και αντιτίθεται στη θεωρία του εμπορίου των εμπορευμάτων.

Η μαρξιστική θεωρία, μπορεί να λογαριάσει αυτήν την ιστορική κίνηση, μόνο κάτω από τον όρο της εξόδου από το πλαίσιο της στενής ανάλυσης του τρόπου της καπιταλιστικής παραγωγής.

Η ανάλυση των σύγχρονων μηχανισμών πρωταρχικής συσσώρευσης, είναι ουσιαστική, για την κατανόηση της εσωτερικής αλληλεγγύης της καπιταλιστικής κοινωνίας του κέντρου (ιδιαίτερα της αλληλεγγύης προλεταριάτου αστικής τάξης, που είναι η ρίζα της σοσιαλδημοκρατίας). Επίσης, η ανάλυση, προσφέρει στην κατανόηση της φύσης των εσωτερικών αντιθέσεων των περιφερειακών σχηματισμών (ανισότητες της παραγωγικότητας, των αμοιβών κλπ.) (Κότιος, 2004).

Η ανάλυση της συσσώρευσης σε παγκόσμια κλίμακα, αποκαλύπτει πώς αυτή η συσσώρευση, γίνεται πάντοτε προς όφελος του κέντρου. Δεν είναι οι «ανεπτυγμένες χώρες» που προμηθεύουν «κεφάλαια» στις «υπανάπτυκτες χώρες», αλλά συμβαίνει το αντίθετο. Αυτό εξηγεί το «μπλοκάρισμα» των τελευταίων και την «ανάπτυξη της υπανάπτυξης». Τα ανωτέρω συνεισφέρουν στο γεγονός της ανάπτυξης που είναι δυνατή, υπό τον όρο της εξόδου των χωρών της περιφέρειας από την παγκόσμια αγορά (Robert Gilpin, 1999: 34).

Σύμφωνα με την άποψη της «ιμπεριαλιστικής αδιαφορίας», η ανάπτυξη του διεθνούς καπιταλισμού, μέσω του διεθνούς εμπορίου, της διεθνούς κίνησης κεφαλαίων και του εργατικού δυναμικού, δημιούργησε έναν διεθνή καταμερισμό της εργασίας. Αυτός, ευνόησε επιλεκτικά την ανάπτυξη μερικών χωρών, ενώ επιλεκτικά, αγνόησε την ανάπτυξη άλλων χωρών, έτσι ώστε αυτές να υποστούν το τίμημα της υπανάπτυξης (Robert Gilpin, 1999: 34-35).

Τέλος, η σχολή της «εξαρτημένης ανάπτυξης» υποστηρίζει ότι, μέσα από τις σχέσεις εξάρτησης και κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, είναι εφικτό οι υπανάπτυκτες χώρες, να οδηγηθούν στο δρόμο της μεγέθυνσης.

Το ανωτέρω γεγονός, δεν σημαίνει πως οι παρατεταμένες σχέσεις εξάρτησης, θα οδηγήσουν στη λύση του προβλήματος των υπανάπτυκτων χωρών. Στην πραγματικότητα, αυτές οι πολιτικές επιφέρουν πολλά προβλήματα, τα οποία εστιάζονται κυρίως στον εξαγωγικό προσανατολισμό των χωρών αυτών.

Περαιτέρω προβλήματα βρίσκονται στην ανισοκατανομή του εθνικού εισοδήματος, στον έλεγχο των βασικών τομέων οικονομικής δραστηριότητας από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, στις στρεβλώσεις της αγοράς εργασίας, την αποδυνάμωση των εγχωρίων επιχειρήσεων από τις πολυεθνικές, και τέλος στην ενθάρρυνση αυταρχικών καθεστώτων (Samir Amin, 1980: 227)).

Κεφάλαιο 3

3.1. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ) ως το θεσμικό πλαίσιο της διεθνούς εμπορικής τάξης

Οι λόγοι που αναφέρθηκαν ανωτέρω, συνέβαλαν στην αναζήτηση ενός θεσμικού πλαισίου για την προαγωγή του διεθνούς εμπορίου, η οποία έλαβε χώρα μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Όπως στην περίπτωση των θεσμών του Bretton Woods (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα), οι ΗΠΑ ανέλαβαν την εκπόνηση των βασικών σχεδίων της νέας διεθνούς εμπορικής τάξης.

Το Μάρτιο του 1948 υπογράφηκε από 54 χώρες, η Χάρτα της Αβάνας, που σχετιζόταν με την ίδρυση του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου (International Trade Organization) (Κότιος, 2004). Η συμφωνία για την ίδρυση του Οργανισμού αυτού, δεν κυρώθηκε ποτέ από το Αμερικανικό Κογκρέσο με αποτέλεσμα να μείνει σε ισχύ η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (General Agreement on Tariffs and Trade - GATT).

Η GATT είχε υπογραφεί νωρίτερα και συγκεκριμένα τον Οκτώβριο του 1947, από 23 χώρες στη Γενεύη. Ήταν μία προσωρινή συμφωνία, προκειμένου να προχωρήσει έγκαιρα η απελευθέρωση του εμπορίου, δεδομένου ότι, η ίδρυση του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου θα απαιτούσε περισσότερο χρόνο.

Αυτή η εμπορική συμφωνία, ήταν συμβατή με το αμερικανικό δίκαιο και δεν χρειαζόταν την κύρωση από το Κογκρέσο, απλώς θα ενσωματωνόταν σε αυτό και θα αποτελούσε το τμήμα VI του ως άνω Οργανισμού. Η προσωρινή αυτή συμφωνία έμελλε όμως να αποτελέσει το θεσμικό πλαίσιο της διεθνούς εμπορικής πολιτικής για μισό περίπου αιώνα (1947-1994), συμβάλλοντας καθοριστικά στην συνεχή ανάπτυξη

του διεθνούς εμπορίου και στην ομαλή συνύπαρξη των συμβαλλομένων μερών της GATT (Bergsten 2001).

Το σύστημα της GATT, δεν υπήρξε άκαμπτο και στατικό. Αντιθέτως, έδειξε μια μοναδική ευελιξία και προσαρμοστικότητα, τόσο ως προς την γεωγραφική όσο και ως προς τη θεματική διεύρυνσή του. Καθοριστικό ρόλο στις διαδοχικές διευρύνσεις και προσαρμογές του συστήματος, έπαιξαν οι εμπορικές διαπραγματεύσεις, οι λεγόμενοι γύροι .

Ο αριθμός των μελών αυξάνονταν συνεχώς, φτάνοντας στα 123 το έτος 1994. Σταδιακά υπήρξε αλλαγή και στην εμπορική «ατζέντα». Αρχικά, κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της, πραγματοποιήθηκαν έξι γύροι διαπραγματεύσεων, με κύριο αντικείμενο διαπραγμάτευσης τη μείωση των δασμών.

Το 1966 υιοθετήθηκε το τμήμα IV της GATT, το οποίο σχετιζόταν με την διευκόλυνση πρόσβασης στις αγορές των αναπτυσσόμενων χωρών (Hudec, 1987).

Έκτοτε και αφού πραγματοποιήθηκε μείωση των δασμών, τα μέλη ασχολήθηκαν με άλλα ζητήματα όπως τα μη δασμολογικά εμπόδια του διεθνούς εμπορίου και λοιπές εσωτερικές πολιτικές.

Τα μετέπειτα χρόνια, υιοθετήθηκαν και άλλα ζητήματα, τα οποία επιγραμματικά είναι το ντάμπινγκ, οι επιδοτήσεις και οι τεχνικές προδιαγραφές, οι δημόσιες συμβάσεις (Winham, 1986).

Τα έτη μεταξύ 1986-1993, υπήρξε ενσωμάτωση του κλάδου του αγροτικού εμπορίου και των κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων. Έτσι δημιουργήθηκαν δύο νέοι πυλώνες, που αφορούσαν υπηρεσίες του διεθνούς εμπορίου (General Agreement on Trade in Services - GATS) και την παροχή προστασίας για τα δικαιώματα της πνευματικής ιδιοκτησίας (Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights -TRIPS) .

Ο γύρος της Ουρουγουάης έκλεισε με ένα σημαντικό ζήτημα της εποχής, την δημιουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), ο οποίος θα λειτουργούσε ως ομπρέλα των τριών επιμέρους πυλώνων, ήτοι της νέας GATT 1994), της GATS και των TRIPS (Senti 1994, Senti 2000, Jackson 1998).

3.2. Τα θεματικά πεδία του ΠΟΕ

Τα κύρια θεματικά πεδία δραστηριοποίησης του ΠΟΕ, είναι, η εποπτεία της ασκούμενης εξωτερικής εμπορικής πολιτικής που παρουσιάζουν τα μέλη του, η διευθέτηση των μεταξύ των διαφορών, καθώς και η προστασία του περιβάλλοντος

Περαιτέρω, μεγάλη έμφαση δίδεται στην ευνοϊκή μεταχείριση των αναπτυσσόμενων χωρών, με έμφαση στις φτωχότερες εξ αυτών, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες. (Κότιος, 2004).

Εκτός των βασικών συμφωνιών που αναφέρθηκαν ανωτέρω και έχουν υπογραφεί από τις χώρες που συγκροτούν τον ΠΟΕ, ο Οργανισμός έχει δικαιοδοσία και για τις επονομαζόμενες « ολιγομελείς συμφωνίες ».

Αυτές είναι συμφωνίες για τις οποίες έχει δεσμευτεί περιορισμένος αριθμός κρατών, μία εξ' αυτών είναι και η συμφωνία για τα πολιτικά αεροσκάφη.

3.3. Ο ΠΟΕ ως βήμα εμπορικών διαπραγματεύσεων

Η επιτυχής διαπραγμάτευση μεταξύ ανεξάρτητων χωρών, αποτελεί προϋπόθεση για να υπάρχει μείωση των εμπορικών εμποδίων, και τροποποίηση ή και διεύρυνση των κανόνων του διεθνούς εμπορικού συστήματος (Κότιος, 2004).

Ο ΠΟΕ, αποτελεί τον οργανισμό που προσφέρει το πλαίσιο για την διεξαγωγή και ολοκλήρωση αυτών των διαπραγματεύσεων (Senti 2002, Blackhurst 1997).

Λόγω του γεγονότος ότι αυτές οι διαπραγματεύσεις απαιτούν πολύ χρόνο μέχρι την ολοκλήρωσή τους, ονομάζονται ' 'γύροι' '. Ο τόπος διεξαγωγής τους είναι η Γενεύη. Το όνομα τους, το παίρνουν συνήθως από την πόλη όπου πραγματοποιείται η διάσκεψη για την έναρξή τους.

Ο ΠΟΕ δεν έχει ρόλο παρέμβασης, στις διαπραγματεύσεις που γίνονται μεταξύ των χωρών. Ρόλος του είναι η παροχή των κατάλληλων

υποδομών, τις τεχνικής, γραμματειακής και επιστημονικής στήριξης, για όποιον την χρειάζεται.

Οι αποφάσεις, λαμβάνονται αποκλειστικά από τα κράτη μέλη.

Πριν την σημαντικά αύξηση του αριθμού των μελών του ΠΟΕ, οι διαπραγματεύσεις διεξάγονταν κυρίως μεταξύ ανεπτυγμένων χωρών, που ήταν λίγες σε αριθμό. Τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων, ίσχυαν αυτομάτως στη βάση της αρχής του μάλλον ευνοούμενου κράτους, αλλά και στα συμβαλλόμενα μέρη, τα οποία μπορεί να μην συμμετείχαν ενεργά στις διαπραγματεύσεις.

Όταν άρχισαν να συζητιούνται πιο πολύπλοκα ζητήματα, δεν ίσχυε η ανωτέρω κατάσταση, καθώς πολλές χώρες δεν υπέγραφαν τις επί μέρους συμφωνίες, τους λεγόμενους κώδικες. Αυτό συνέβαινε, καθώς τα θέματα που συζητιόταν δεν ανήκαν πλέον μόνο στην εξωτερική εμπορική πολιτική, αλλά περιλάμβαναν και θέματα της εσωτερικής οικονομικής πολιτικής των χωρών (Winham 1986).

Ο γύρος της Ουρουγουάης, οδήγησε σε έναν κατακερματισμό του διεθνούς εμπορικού συστήματος και ήταν ο γύρος που σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές σε σχέση με το παρελθόν. Μερικές από αυτές είναι η διεύρυνση των θεμάτων συζήτησης και η διεξαγωγή της συζήτησης σε μεγαλύτερες ομάδες κρατών, κυρίως μεταξύ χωρών του αναπτυγμένου Βορρά και του αναπτυσσόμενου Νότου.

Οι αλλαγές που έλαβαν χώρα, οδήγησαν στο επονομαζόμενο «single package approach». Αυτό σήμαινε ότι οι συμφωνίες του γύρου (με ορισμένες εξαιρέσεις), θα έπρεπε να υπογράφονται από όλες τις χώρες μέλη, ώστε να μειωθεί στο ελάχιστο η «GATT a la carte» (Senti 1994, Molsberger 2001).

3.4. Μηχανισμός επίλυσης διαφορών και επισκόπησης της εμπορικής πολιτικής

Ο μηχανισμός που προβλεπόταν για τη διευθέτηση των διαφορών μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών στο σύστημα της GATT 1947,

αποδείχτηκε αναποτελεσματικός ((Στάγκος 1991, Tumlrir 1985b, Jackson 1998).

Αποδείχτηκε ότι, υπήρξε πολύ χρονοβόρος, ενώ η προϋπόθεση συναίνεσης όλων των χωρών και η αποδοχή των αποφάσεων, κινούταν σε λάθος βάση.

Μετά από αίτημα και προσπάθειες των μελών για την ύπαρξη πιο αποτελεσματικών μηχανισμών, δημιουργήθηκαν στον ΠΟΕ δύο αποτελεσματικοί μηχανισμοί, για την τήρηση και την εφαρμογή των κανόνων δικαίου.

Βελτιώσεις υπήρξαν στον μηχανισμό διευθέτησης διαφορών, όπως αποτυπώνονται στη σχετική Συμφωνία (Dispute Settlement Understanding, DSU) και αναφέρονται σε πέντε βασικά σημεία (βλ. Ανασκόπηση 4 στο Παράρτημα). Αυτά είναι:

- Η αναγνώριση της συμφωνίας ως το κεντρικό στοιχείο για την επίτευξη 'ασφάλειας και προβλεψιμότητας',
- Σύσταση ενός μόνιμου Οργάνου Διευθέτησης Διαφορών και ενός Οργάνου Εφέσεων,
- Ορισμός χρονικών ορίων και συγκεκριμένης διαδικασίας,
- Θεώρηση ως αποδεκτών των εισηγήσεων των Panels, εφόσον το Όργανο Διευθέτησης Διαφορών δεν τις απέρριψε ομόφωνα.
- Καθιερώθηκε η εποπτεία της εφαρμογής των αποφάσεων να πραγματοποιείται από το Όργανο Διευθέτησης Διαφορών.

Εκτός των ανωτέρω παρεμβάσεων, θεσπίστηκε ο μηχανισμός Trade Policy Review Mechanism, προκειμένου να υπάρχει εποπτεία της ασκούμενης εξωτερικής εμπορικής πολιτικής των κρατών μελών του ΠΟΕ (Jackson 1998).

3.5. Ενισχύσεις (επιδοτήσεις).

Σε αντίθεση με την πρακτική του dumping, που μεθοδεύεται από τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, οι επιδοτήσεις και γενικότερα οι ενισχύσεις γίνονται από τα κράτη (Σατλάνης, 2007).

Οι παρεχόμενες σε εμπόρους από τα κράτη μέλη επιδοτήσεις, δίνουν σε αυτούς ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, καθώς καλύπτουν μεγάλο μέρος του κόστους ή ένα μέρος του κέρδους. Αυτό, τους δίνει το πλεονέκτημα να προσφέρουν τα αγαθά σε χαμηλότερες τιμές, με αποτέλεσμα να αυξάνονται οι εξαγωγές εμπορευμάτων του κράτους που παρέχει τις ενισχύσεις.

Οι κρατικές ενισχύσεις νοθεύουν, τον ανταγωνισμό μεταξύ των εμπόρων, αφού δεν τηρείται η αρχή της παροχής των ίσων ευκαιριών και δυνατοτήτων για συμμετοχή στο εμπόριο, αλλά και στην κερδοφορία που συνήθως κυριαρχεί στο δίκαιο της παγκόσμιας οικονομίας (Grundsatz der Chancengleichheit im Weltwirtschaftsrecht).

Το άρθρο XVI παρ. 1 της GATT ορίζει ότι, κάθε συμβατικό μέρος οφείλει να γνωστοποιεί στα άλλα κράτη μέλη, τις κρατικές επιδοτήσεις και γενικότερα τις ενισχύσεις που δίνονται, το είδος, την έκταση και τις επενέργειες αυτών (συμπεριλαμβανομένης κάθε μορφής υποστήριξης των εισοδημάτων ή των τιμών).

Κατά την επίσημη μετάφραση του άρθρου XVI παρ. 1 της GATT ορίζεται: « *Εάν το συμβαλλόμενο μέρος παρέχει ή διατηρεί επιχορήγηση συμπεριλαμβανομένης και πάσης ενισχύσεως του εισοδήματος ή της τιμής, έχει ως συνέπεια αμέσως ή εμμέσως την αύξηση των εκ του εδάφους του εξαγωγών ή την μείωση των εις το έδαφος του εισαγωγών προϊόντος τινός, πρέπει να γνωστοποιήσει γραπτός εις τα συμβαλλόμενα μέρη, την έκταση και την φύση της επιχορηγήσεως, τα αναμενόμενα εξ αυτής αποτελέσματα επί της ποσότητας των εις το έδαφος του εισαγωγών ή των εκ του εδάφους του εξαγωγών του εν λόγω προϊόντος και τας συνθήκας, που κατέστησαν αναγκαία την επιχορήγηση. Εάν διαπιστώνεται ότι, προκαλείται ή απειλείται να προκληθεί δια της τιαύτης επιχορηγήσεως σοβαρά ζημία εις τα συμφέροντα ετέρου συμβαλλομένου μέρους, το μέλος που εφαρμόζει την επιχορήγηση, κατόπιν σχετικής αιτήσεως, μπορεί να συζητήσει μετά του ετέρου ενδιαφερομένου συμβαλλομένου μέρους ή μερών ή μετά των συμβαλλομένων μερών την δυνατότητα περιορισμού της επιχορηγήσεως ».*

Οι κρατικές επιχορηγήσεις και γενικότερα οι ενισχύσεις, δίνουν τη δυνατότητα στους εγχώριους παραγωγούς και εμπόρους, να πωλούν

φθηνότερα τα (εγχώρια) προϊόντα τους, οπότε καθίστανται αυτά ελκυστικότερα και ανταγωνιστικότερα σε σχέση με τα ξένα.

Έτσι αφενός αποτρέπουν τις εισαγωγές από το εξωτερικό αντίστοιχων προϊόντων και αφετέρου αυξάνουν τις εξαγωγές προς το εξωτερικό, με αποτέλεσμα να ωφελούνται τα εγχώρια προϊόντα και εμπορεύματα σε βάρος των αλλοδαπών προϊόντων, να προστατεύεται το εμπορικό ισοζύγιο και γενικότερα το ισοζύγιο πληρωμών, με την ύπαρξη ζημίας για το διεθνές εμπόριο.

Οι επιδοτήσεις ορισμένων εμπορευμάτων, έχουν αυτονόητα, δυσμενή αποτελέσματα για τους παραγωγούς και τους εμπόρους ομοειδών (όμοιων και παρόμοιων) εμπορευμάτων, όχι μόνο των κρατών που εισάγουν επιδοτημένα εμπορεύματα αλλά και των κρατών που εξάγουν ομοειδή με τα επιδοτημένα εμπορεύματα, επειδή και στις δύο περιπτώσεις θίγεται η ανταγωνιστικότητά τους (βλ. άρθρο XVI παρ. 2 της GATT).

Τα κράτη μέρη, οφείλουν, να προσπαθούν να αποφεύγουν την παροχή επιδοτήσεων κατά τις εξαγωγές των βασικών υλών. Τέτοιες θεωρούνται όλα τα γεωργικά και δασικά προϊόντα, τα προϊόντα της αλιείας και τα μεταλλευτικά προϊόντα.

Κατά την εξαγωγή όμως άλλων εμπορευμάτων, δεν επιτρέπεται τα κράτη μέρη να παρέχουν επιδοτήσεις, οι οποίες καθιστούν δυνατές τις εξαγωγές εμπορευμάτων σε τιμές που είναι χαμηλότερες, όταν συγκρίνονται με τις εγχώριες τιμές ομοειδών εμπορευμάτων (άρθρο XVI παρ. 3 και 4 της GATT).

Συστατικό μέρος της Συμφωνίας για την ίδρυση του ΠΟΕ, είναι και η Συμφωνία για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα. Εφαρμόζεται μόνο στις επιδοτήσεις εμπορευμάτων αλλά και των πολιτικών αεροσκαφών.

Οι γεωργικές επιδοτήσεις καταλαμβάνονται από τη Συμφωνία για τη γεωργία. Στα άρθρο 1 και 2 της Συμφωνίας, αναφέρονται οι προϋποθέσεις για την εφαρμογή της.

Ισχύει ότι, απαιτείται μια Κυβέρνηση ή ένα δημόσιο νομικό πρόσωπο ή ένας ιδιώτης που ενεργεί κατ' εντολή τους στο έδαφος ενός κράτους μέρους, να έχει παράσχει μια οικονομική ενίσχυση με ευθεία

χρηματική επιχορήγηση ή με την παραίτηση από φόρους, που κανονικά θα πρέπει να πληρωθούν ή με οποιαδήποτε άλλη μορφή ενισχύσεως του εισοδήματος ή της τιμής στην έννοια του άρθρου XVI παρ. 1 της GATT 1994 και έτσι να παρέχεται όφελος (Bergsten 2001).

Οι ενισχύσεις διακρίνονται σε απαγορευμένες, ανατρέψιμες και επιτρεπόμενες.

- ✓ **Απαγορευμένες** είναι οι ενισχύσεις των εξαγωγών εμπορευμάτων και εκείνες που συμβάλλουν, έτσι ώστε εγχώρια εμπορεύματα να αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των εισαγόμενων εμπορευμάτων (άρθρο 3 της Συμφωνίας).
- ✓ **Ανατρέψιμες** είναι οι ενισχύσεις που βασικά δεν απαγορεύονται, αλλά μπορούν να προσβληθούν και να ανατραπούν σε τρεις περιπτώσεις: α) όταν από την ενίσχυση βλάπτεται ή απειλείται με ύπαρξη σοβαρής βλάβης/ζημίας ένας εγχώριος βιομηχανικός κλάδος ή καθυστερεί σημαντικά η δημιουργία του, β) όταν εκμηδενίζονται ή μειώνονται τα πλεονεκτήματα που είχε αποκτήσει ένα κράτος από μια δασμολογική παραχώρηση του κράτους που δίνει τις ενισχύσεις (π.χ. ένα κράτος συναινεί στη μείωση των δασμών εισαγωγής αλλά στον επόμενο χρόνο εκμηδενίζει το παρασχεθέν όφελος με την παροχή ενισχύσεων σε εγχώριους ανταγωνιστές των εξαγωγέων και γ) όταν από την ενίσχυση ένα κράτος υφίσταται σοβαρή ζημία στα εμπορικά του συμφέροντα, επειδή αποκλείεται η πρόσβασή του σε αγορές τρίτων κρατών και δεν μπορεί εξαιτίας τούτου (γιατί τα επιδοτημένα εμπορεύματα δεν φθάνουν στο έδαφος του και έτσι δεν θίγεται η σφαίρα κυριαρχίας του) να επιβάλει αντισταθμιστικούς δασμούς (άρθρα 5, 6 της Συμφωνίας).
- ✓ **Επιτρεπόμενες**, είναι ορισμένες ενισχύσεις που δεν έχουν ως επενέργεια τη νόθευση του ανταγωνισμού, όπως π.χ. οι ενισχύσεις που έχουν ως σκοπό να τονώσουν την περιφερειακή ανάπτυξη σε ορισμένες οικονομικά υποβαθμισμένες περιοχές ή οι ενισχύσεις για ερευνητικές δραστηριότητες (κυρίως ΑΕΙ) (άρθρο 8 της Συμφωνίας). Απέναντι σε κρατικές ενισχύσεις εξαγωγών, το κράτος έχει το

δικαίωμα, στο οποίο εισήχθησαν τα επιδοτημένα εμπορεύματα, να επιβάλει αντισταθμιστικούς δασμούς, που όμως δεν επιτρέπεται να υπερβαίνουν το εκτιμώμενο ποσό επιδότησης. Ειδικότερα, σε περίπτωση απαγορευμένης ή ανατρέψιμης ενίσχυσης, το κράτος εισαγωγής δικαιούται, να επιβάλει μετά από ορισμένη διαδικασία και σύμφωνα με τους εθνικούς νόμους του, αντισταθμιστικούς δασμούς. Αυτό, πρέπει να γίνεται υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν και για την επιβολή αντισταθμιστικών δασμών σε περίπτωση dumping (άρθρα 101 της Συμφωνίας). Θα πρέπει όμως, η απόφαση για την επιβολή τέτοιων δασμών να μπορεί να ελεγχθεί από ανεξάρτητο εθνικό δικαστήριο (άρθρα 21, 23 της Συμφωνίας). Επιπλέον, το θιγόμενο από τις ενισχύσεις κράτος, δικαιούται, να υποβάλει τη διαφορά ενώπιον του Οργάνου Επίλυσης Διαφορών, ώστε να επιτύχει την απόσυρση των ενισχύσεων από το παρέχον αυτές κράτος (άρθρο 30 της Συμφωνίας). Ενώπιον του Οργάνου Επίλυσης Διαφορών, μπορεί να προσφύγει εξάλλου και το (φερόμενο να παρέσχε τις ενισχύσεις) κράτος μέρος, το οποίο θεωρεί ότι, ένα κράτος δεν τήρησε κατά την επιβολή αντισταθμιστικών δασμών, τις διατάξεις της Συμφωνίας για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα. Με το άρθρο 24 της Συμφωνίας προβλέπεται η Επιτροπή για ενισχύσεις και αντισταθμιστικά, μέτρα, η οποία έχει ως σκοπό να δέχεται τις κοινοποιήσεις των κρατών μερών για τις ενισχύσεις που έδωσαν. Εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, θα έπρεπε, εξαιτίας της επικύρωσης της Συμφωνίας για την ίδρυση του ΠΟΕ, τα μέτρα σχετικά με την επιβολή αντισταθμιστικών δασμών κατά των ενισχύσεων, να προσαρμοσθούν στη Συμφωνία για τις επιδοτήσεις και τα αντισταθμιστικά μέτρα. Αυτό πραγματοποιήθηκε με τον Κανονισμό 2026/97 για την προστασία έναντι επιδοτημένων εισαγωγών, από κράτη εκτός Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ο οποίος αντικατέστησε τον βαρυνόμενο με συντακτικά λάθη Κανονισμό 3284/94.

Κεφάλαιο 4ο

Διεθνές εμπορικό σύστημα

4.1. Δομικές αδυναμίες και προβλήματα του διεθνούς εμπορικού συστήματος

Το διεθνές εμπορικό σύστημα όπως διαμορφώθηκε μετά τους Παγκόσμιους Πολέμους, συνέβαλε καθοριστικά στο άνοιγμα των αγορών και στη δημιουργία σταθερών διεθνών συνθηκών.

Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη ραγδαία αύξηση του διεθνούς εμπορίου, τη διεθνή ανάπτυξη και απασχόληση, αλλά και την αποφυγή της αναβίωσης των εμπορικών και νομισματικών ανταγωνισμών και συγκρούσεων του μεσοπολέμου.

Μέσω των συνεχών εμπορικών ανοιγμάτων, επετεύχθη η προοδευτική ολοκλήρωση των εθνικών αγορών, η διεύρυνση και εντατικοποίηση της διακρατικής οικονομικής αλληλεξάρτησης με θετικές επιπτώσεις και στην πολιτική συνεργασία μεταξύ των χωρών-εταίρων. Παρόλα αυτά, το σύστημα του ΠΟΕ χαρακτηρίζεται και από ορισμένες εγγενείς αδυναμίες, όπως (Molsberger and Kotios 1990, Senti 2000, Hefeker and Koopman 2003) :

- **Ο μεγάλος αριθμός των εξαιρέσεων από τις βασικές αρχές του.** Έτσι, σχεδόν σε κάθε αρχή, αντιστοιχούν περισσότερες εξαιρέσεις. Οι εξαιρέσεις αυτές αποτελούν βασικές συνιστώσες του συστήματος, κατέχοντας θέση εφάμιλλη των θεμελιωδών αρχών. Η διαδομένη χρήση τους είναι εφικτή, δεδομένου ότι, πρόκειται για δικαιώματα των κρατών μελών του. Κάτι τέτοιο θα απομάκρυνε όμως το σύστημα από τις βασικές λειτουργικές του επιδιώξεις.
- **Η παγιωμένη μερκαντιλιστική αντίληψη των κρατών μελών του.** Έτσι, το άνοιγμα της εθνικής αγοράς θεωρείται «παραχώρηση» (concession), παρόλο που στις περισσότερες περιπτώσεις ωφελεί τη χώρα που μειώνει τα εμπορικά της εμπόδια. Αποτελεί το φυσικό επακόλουθο

της απαίτησης για «αντισταθμιστικό άνοιγμα» ή άλλα ισοδύναμα οφέλη από τους άλλους εμπορικούς εταίρους.

- **Η αυξανόμενη ετερογένεια των κρατών μελών του και η διαδικασία λήψης αποφάσεων.** Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, οι αποφάσεις του ΠΟΕ λαμβάνονται, με ελάχιστες εξαιρέσεις, συναινετικά. Η πρακτική αυτή, σε συνδυασμό με την αρχή «μία χώρα - μία ψήφος», βοήθησε στο παρελθόν την εξέλιξη του συστήματος και την αύξηση των μελών του, παρόλο που η πορεία μετεξέλιξής του υπήρξε βραδεία.

Επίσης, η κατάληξη των διαπραγματεύσεων ήταν ευκολότερη, δεδομένου του γεγονότος ότι, μέχρι και το γύρο του Τόκιο, βασικά διαπραγματεύονταν οι ΗΠΑ με την ΕΕ (G-2) και στη συνέχεια καλούνταν τα υπόλοιπα συμβαλλόμενα μέρη, εφόσον το επιθυμούσαν, να συμμετάσχουν στην ειδική συμφωνία (Pelkmans 1986).

Κατά τις διαπραγματεύσεις του γύρου της Ουρουγουάης καθώς και κατά τις διαπραγματεύσεις του γύρου της Ντόχα, έγινε σαφές ότι, το σύστημα λήψης αποφάσεων έγινε πιο δυσκίνητο. Αυτό οφειλόταν αφενός στην αύξηση του αριθμού των κρατών μελών του ΠΟΕ και αφετέρου στην αύξηση της ετερογένειάς του.

Επίσης, το σύστημα έγινε περισσότερο πολυκεντρικό. Δεν είναι πλέον μόνο οι μεγάλες βιομηχανικές χώρες που διαπραγματεύονται. Οι αναπτυσσόμενες χώρες προσπαθούν μέσα από το σχηματισμό ομάδων και υπό την καθοδήγηση μεγάλων χωρών (λ.χ. Ινδία, Βραζιλία και Κίνα), να συμμετέχουν ενεργητικά για να έχουν λόγο και να συνδιαμορφώνουν το διαπραγματευτικό αποτέλεσμα (Langhammer 2004).

Μία τέτοια ομάδα που δημιουργήθηκε πρόσφατα, ήταν η «Ομάδα 21» (Group 21), που έκανε την εμφάνισή της στην υπουργική διάσκεψη στο Cancun.

Το μεγάλο εύρος των θεμάτων, σε συνδυασμό με τους περιορισμένους πόρους που έχουν να διαθέσουν πολλές φτωχές χώρες, οδηγούν σε αποχή από αυτές ή άρνηση συμμετοχής σε αυτές τις διαπραγματεύσεις.

Τα δύο ζευγάρια χωρών, πλέον είναι σχεδόν καταδικασμένες να λαμβάνουν τις αποφάσεις τους και στο μέλλον συναινετικά. Οι

βιομηχανικές χώρες που απαρτίζουν τη μειοψηφία, προκειμένου να μην υπερψηφίζονται διαρκώς, οι δε αναπτυσσόμενες χώρες επειδή γνωρίζουν, πως μια απόφαση χωρίς τη συμμετοχή των μεγάλων εμπορικών δυνάμεων, θα ήταν χωρίς σοβαρό πρακτικό αποτέλεσμα.

Τέλος, οι διαπραγματεύσεις δυσχεραίνονται ολοένα και περισσότερο από το γεγονός ότι, στα περισσότερα ζητήματα δεν πρόκειται πλέον για άρση των εμποδίων («αρνητική ολοκλήρωση»), αλλά για θεσμοθέτηση κοινών ή εναρμονισμένων παρεμβατικών κανόνων σε πολυμερές επίπεδο («θετική ολοκλήρωση»).

- **Η σύγκρουση μεταξύ των διεθνών δεσμεύσεων και της επιδίωξης εσωτερικής οικονομικοπολιτικής αυτοδυναμίας.** Το εξωτερικό άνοιγμα των αγορών και η διεθνής εμπορική αλληλεξάρτηση σε συνδυασμό με την υιοθέτηση διεθνών εμπορικών κανόνων, περιορίζουν αισθητά τις παρεμβατικές - προστατευτικές επιθυμίες ενός κράτους μέλους (Bergsten 2001). Οι δυνατότητες άσκησης οικονομικής πολιτικής, μειώνονται ακόμη περισσότερο, στην περίπτωση που οι διεθνείς δεσμεύσεις αφορούν σε πεδία της εσωτερικής οικονομικής και κρατικής πολιτικής (π.χ. δημόσιες αγορές και συμβάσεις, κρατικές ενισχύσεις, τεχνικές προδιαγραφές, πνευματική ιδιοκτησία, περιβάλλον). Λόγω αυτής της αντινομίας, συχνά τα κράτη μέλη οδηγούνται είτε στην άρνηση διαπραγμάτευσης, είτε στην καταστρατήγηση στην πράξη της συμφωνίας (π.χ. μη πλήρης εφαρμογή, καθυστέρηση στην εφαρμογή, «εφεύρεση» υποκατάστατων μέτρων).

- **Η «διπλή ηθική» των χωρών του Βορρά.** Ο προστατευτισμός των πλουσίων βιομηχανικών χωρών σε μια σειρά από τομείς (π.χ. γεωργικά προϊόντα, κλωστοϋφαντουργικά, είδη δέρματος και υποδήματα), αντιβαίνει στην αρχή των ανοικτών αγορών και στα πλεονεκτήματα του ελεύθερου εμπορίου τα οποία σταθερά διακηρύσσουν. Απαιτήθηκε μεγάλο χρονικό διάστημα, για να πειστούν οι αναπτυσσόμενες χώρες καθώς και οι χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού, για τις αρετές της οικονομίας της αγοράς και της διεθνούς συνεργασίας στη βάση του ελεύθερου ανταγωνισμού. Είναι όμως δύσκολο να εξηγηθεί, πώς είναι η οικονομία της αγοράς και το ελεύθερο εμπόριο να είναι ευεργετικά για

όλους τους τομείς έντασης κεφαλαίου, τεχνολογίας και γνώσης, όπου εμφανίζουν συγκριτικά πλεονεκτήματα και όχι στους τομείς έντασης εργασίας και σε ορισμένα αγροτικά προϊόντα όπου βρίσκονται σε μειονεκτική ανταγωνιστική θέση έναντι των αναπτυσσόμενων χωρών. Η στάση τους αυτή μειώνει την αξιοπιστία τους και υποσκάπτει τη συνοχή του διεθνούς εμπορικού συστήματος. Επιπλέον, λόγω του προστατευτισμού και των διακρίσεων έναντι των αναπτυσσόμενων χωρών, αποδυναμώνεται η αποτελεσματικότητα της όποιας αναπτυξιακής βοήθειας χορηγούν οι βιομηχανικές χώρες, διότι, περιορίζοντας τις εξαγωγές των χωρών του Νότου, περιορίζουν την παραγωγή, την απασχόληση, τα εισοδήματα και τις επενδύσεις στις χώρες αυτές.

- **Η αμφιλεγόμενη στάση των αναπτυσσόμενων χωρών.** Η δεδηλωμένη προσήλωσή τους στους κανόνες και στις πειθαρχίες του διεθνούς εμπορικού συστήματος, συχνά αναιρείται από τα συνεχή αιτήματα για καθολικές ή μερικές εξαιρέσεις, για τη διατήρηση της διακριτικής ευχέρειας και για μακροχρόνιες μεταβατικές περιόδους. Αυτό έχει ως συνέπεια, τη διάσπαση του συστήματος σε επί μέρους υποσυστήματα, τη δημιουργία περιφερειακών οικονομικών ενώσεων μεταξύ των βιομηχανικών χωρών για «εσωτερίκευση» των πλεονεκτημάτων του ελεύθερου εμπορίου, αλλά και των κοινών πολιτικών ή τη μη αυτόματη και γενική εφαρμογή της ρήτηρας του "μάλλον" ευνοούμενου κράτους. Σε ένα κόσμο στον οποίο ο μερκαντιλισμός είναι βαθιά ριζωμένος, η προώθηση των συμφερόντων των αναπτυσσόμενων χωρών προϋποθέτει, ως ένα βαθμό τουλάχιστον, την αποδοχή της αρχής της αμοιβαιότητας. Εξάλλου, η συνεπής εφαρμογή των κανόνων και πειθαρχιών του πολυμερούς συστήματος από όλες τις χώρες, προστατεύει πρωτίστως τα συμφέροντα των μικρών και ασθενών οικονομιών. Από μια ενδεχόμενη στροφή στο διμερισμό (bilateralism) και περιφερισμό (regionalism), περισσότερο ζημιωμένες θα ήταν οι χώρες των οποίων οι σχέσεις με τις χώρες του Βορρά, χαρακτηρίζονται από ασύμμετρη αλληλεξάρτηση.

4.2. Περιφερεισμός στο διεθνές εμπορικό σύστημα

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται μια έξαρση στη δημιουργία ελεύθερων ζωνών εμπορίου και τελωνειακών ενώσεων. Ο ΠΟΕ αναφέρει πάνω από 200 τέτοια περιφερειακά σχήματα. Κατά παράδοση, στο σύστημα GATT/ΠΟΕ ο έλεγχος της νομιμότητας (άρθρο XXIV GATT) είναι πλημμελής έως ανύπαρκτος.

Από την άλλη, υπάρχει διχογνωμία ως προς τη σημασία αυτών των εξαίρέσεων από τη αρχή της μη διάκρισης. Ορισμένοι πρεσβεύουν ότι, οι περιφερειακές εμπορικές ενώσεις προάγουν συνολικά το στόχο του ανοίγματος των αγορών του ΠΟΕ, δεδομένου του γεγονότος της παραγωγής περισσότερου ελεύθερου διεθνούς εμπορίου αθροιστικά (Hefeker and Koopmann 2003, Mansfeld and Reinhardt 2003).

Εξάλλου, θεωρείται ότι, τα σύγχρονα εμπορικά μπλοκ είναι ανοικτά προς τρίτες χώρες σύμφωνα με τη φιλοσοφία του ΠΟΕ. Αντιθέτως, δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι, η δημιουργία περιφερειακών εμπορικών ενώσεων, αποτελεί απειλή για τον πολυμερισμό, γιατί εμπεριέχει τη διάκριση τρίτων χωρών, στρεβλώνει το διεθνή καταμερισμό εργασίας μέσω της εκτροπής εμπορίου, αμβλύνει το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων κρατών για πολυμερείς λύσεις, ενώ παράλληλα εμπεριέχει τον κίνδυνο μετατροπής των σήμερα ειρηνικά συνυπαρχόντων εμπορικών μπλοκ, σε αντιμαχόμενα αύριο.

Παρά τη διαδεδομένη άποψη ότι, μετά το 1995 ο μηχανισμός αυτός λειτούργησε ικανοποιητικά, υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις πως υπάρχει μεγαλύτερη ωφέλεια για τις μεγάλες εμπορικές δυνάμεις, που πραγματοποιείται εις βάρος των ασθενέστερων εμπορικά χωρών (Senti 2001, Bown 2004).

Προς την κατεύθυνση αυτή συνηγορούν τα εξής:

Πρώτον, το γεγονός ότι, οι εμπορικές δυνάμεις Ε.Ε., ΗΠΑ και Ιαπωνία, έρχονται πρώτες σε αριθμό προσφυγών, υποδηλώνει εμμέσως ότι ο μηχανισμός επίλυσης διαφορών εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους. Οι μικρές εξαρτημένες οικονομικά χώρες, αποφεύγουν συχνά την προσφυγή στον ΠΟΕ έναντι των μεγάλων εμπορικών δυνάμεων, επειδή φοβούνται την

ύπαρξη αντιποίνων. Αυτό εξηγεί την αυξανόμενη διάδοση των προσφυγών μεταξύ των αναπτυσσόμενων χωρών.

Δεύτερον, η παραπάνω άποψη ενισχύεται από το γεγονός ότι, η συντριπτική πλειοψηφία των περιπτώσεων, κλείνει με διμερείς διαβουλεύσεις, προφανώς λόγω της οπισθοχώρησης του αδυνάτου. Και αυτό γιατί σε περίπτωση λήψης αντιποίνων από μια μικρή και ασθενή οικονομία, έναντι μιας ισχυρής, η πραγματική επίδραση και συνεπώς η πίεση για άρση της αντισυμβατικής συμπεριφοράς, θα ήταν αμελητέα.

Τρίτον, το σύστημα πάσχει και από το γεγονός ότι, μόνο οι θιγόμενες χώρες δύνανται να προσφύγουν στον ΠΟΕ και να καταγγείλουν τη μη εφαρμογή του διεθνούς δικαίου, ενώ πιο αποτελεσματικό θα ήταν εάν ο ίδιος ο Οργανισμός ή ακόμα και κάθε κράτος μέλος, είχε το δικαίωμα της ενεργοποίησης του μηχανισμού. Για μια ακόμη πιο αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου του ΠΟΕ, έχει προταθεί στο παρελθόν, η παραχώρηση από τα κράτη-μέλη στα άτομα και στις επιχειρήσεις τους, να έχουν το δικαίωμα της προσφυγής στα εθνικά δικαστήρια, το οποίο συμβαίνει στην Ε.Ε. (Tumliir, 1985b).

Μεγάλα ήταν τα προβλήματα που υπήρξαν στην εφαρμογή των αποφάσεων του γύρου της Ουρουγουάης, που προέβλεπε το περαιτέρω άνοιγμα των αγορών αγαθών και υπηρεσιών (Finger 2001, Finger and Nogues 2002).

Παρά τα καταρχήν θετικά αποτελέσματα του γύρου της Ουρουγουάης, σχετικά με το άνοιγμα των αγορών αγαθών και υπηρεσιών, εντοπίστηκαν προβλήματα στην πρακτική εφαρμογή τους.

Για παράδειγμα, η εφαρμογή των αποφάσεων στο τομέα των αγροτικών προϊόντων, όπως η μετατροπή των πάσης φύσεως εμποδίων σε δασμούς και εν συνεχεία η μείωσή τους κατά 36%, η μείωση των εξαγωγικών επιδοτήσεων και των επιδοτήσεων στην παραγωγή, καθώς και η αύξηση της εισαγωγικής διείσδυσης δεν προχώρησε όπως συμφωνήθηκε (Panagariya 2002).

Περαιτέρω, αυξήθηκαν άλλα μέτρα και εμπόδια στις βιομηχανικές χώρες όπως ήταν οι άμεσες ενισχύσεις στους παραγωγούς, οι διαρθρωτικές ενισχύσεις (π.χ. επιδοτήσεις των επενδύσεων και της εμπορίας), οι

περιορισμοί των εισαγωγών για λόγους προστασίας της υγείας και του περιβάλλοντος κ.ά.

Στον τομέα των κλωστοϋφαντουργικών, παρατηρούνται καθυστερήσεις στην κατάργηση των ποσοτώσεων, καθώς και μια διάδοση νέων μέτρων προστασίας (π.χ. εφαρμογή ρήτρας προστασίας, αδιαφανείς κανόνες προέλευσης, καταχρηστική εφαρμογή των κανόνων του αντιντάμπινγκ).

Η συμφωνία για τις υπηρεσίες, η επονομαζόμενη GATS, υπολείπεται κατά πολύ της GATT. Στην ουσία, πρόκειται για μια ημιτελή, υπό διαμόρφωση συμφωνία. Αυτό που επετεύχθη στο γύρο της Ουρουγουάης, ήταν η διαμόρφωση ενός οριζόντιου πλαισίου για περαιτέρω διαπραγματεύσεις και η συμφωνία για τη διατήρηση του status quo, δηλαδή της μη αύξησης του προστατευτισμού, μέσω της κατάθεσης από τα κράτη μέλη δεσμευτικών καταλόγων.

Οι δεσμεύσεις, αφορούσαν ορισμένους από τους 160 κλάδους υπηρεσιών που καταγράφηκαν και δεν ήταν οι ίδιες από όλα τα κράτη μέλη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διαμορφώνεται ένα νέο αδιαφανές πλαίσιο εφαρμογής και λειτουργίας.

Εξάλλου, όσον αφορά τους επί μέρους τομείς, πρόοδος παρατηρήθηκε στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, στις τηλεπικοινωνίες, στον τουρισμό και στις συμβουλευτικές υπηρεσίες. Μικρή έως καθόλου πρόοδος, σημειώθηκε στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας και των λοιπών κοινωνικών υπηρεσιών. Τέλος, προβλήματα παρατηρούνται σε σημαντικούς τομείς, όπως στην εφαρμογή των αποφάσεων για την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά και της παροχής τεχνικής και χρηματοδοτικής στήριξης στις αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να προσαρμοστούν στις νέες δεσμεύσεις.

Να σημειωθεί ότι, προβλήματα παρατηρούνται και όσον αφορά το άνοιγμα των αγορών των χωρών του Βορρά, έναντι των βιομηχανικών προϊόντων που ενδιαφέρουν τον Νότο. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί το ότι, σε 280 περίπου κατηγορίες προϊόντων (4% από τις συνολικά 7.000), οι βιομηχανικές χώρες εφαρμόζουν κατά μέσο όρο

δασμούς άνω του 15%, όταν ο μέσος δασμός των χωρών αυτών είναι 4% περίπου (αναπτυσσόμενες χώρες 40%) (Senti 1994, Senti 2000).

Η υψηλή δασμολογική επιβάρυνση, αφορά προϊόντα όπως ενδύματα, κλωστοϋφαντουργικά, προϊόντα δέρματος και υποδήματα, επεξεργασμένα αγροτικά προϊόντα.

Δεν μπορεί να θεωρηθεί υπερβολή να υποτεθεί ότι, οι δασμοί που εφαρμόζονται στην πράξη στο εμπόριο μεταξύ των ανεπτυγμένων χωρών, είναι κατά μέσο όρο χαμηλότεροι από ότι οι αντίστοιχοι που εφαρμόζονται από τις πλούσιες χώρες έναντι των αναπτυσσόμενων (με εξαίρεση την περίπτωση προωθημένης προτιμησιακής μεταχείρισης).

Ένα άλλο πρόβλημα, έχει να κάνει με την κλιμάκωση των δασμών. Πρόκειται για μία πρακτική που εφαρμόζουν οι βιομηχανικές χώρες, που σχετίζεται με την αύξηση των δασμών, ανάλογα με το βαθμό επεξεργασίας ενός αγαθού. Με τον τρόπο αυτό όμως, αυξάνεται η «πραγματική» προστασία των ημι-κατεργασμένων και πολύ περισσότερο των τελικών προϊόντων.

Τέλος, προβλήματα υπάρχουν με τους υψηλούς δασμούς ορισμένων αναπτυσσόμενων χωρών, οι οποίοι σε ορισμένες περιπτώσεις είναι απαγορευτικοί καθώς και με την μη πλήρη δέσμευση («δέσιμο») των δασμών τους στον ΠΟΕ.

4.3. Αυξανόμενη πολιτικοποίηση

Η ιστορία διδάσκει ότι, οι λιγότερο πολιτικοποιημένες διεθνείς εμπορικές σχέσεις και το διεθνές εμπορικό σύστημα, οδηγούν σε μεγαλύτερα οφέλη για όλες τις χώρες (Σατλάνης, 2007).

Το σύστημα της GATT, μιας εμπορικής σύμβασης με περιορισμένα de facto στοιχεία, λειτουργίες και πόρους, παρήγαγε χρήσιμα αποτελέσματα επειδή ακριβώς λειτούργησε τεχνοκρατικά και ελάχιστα πολιτικά.

Αντιθέτως, στο νέο σύστημα του ΠΟΕ, φαίνεται πως μεταφέρεται σταδιακά η παλαιά διαμάχη Βορρά - Νότου, η οποία παραδοσιακά διεξαγόταν σε άλλα fora (π.χ. ΟΗΕ, UNCTAD).

Οι αναπτυσσόμενες χώρες, με την ευθύνη των βιομηχανικών χωρών, πιέζουν συνεχώς για την μετατροπή του ΠΟΕ σε βασικό όργανο της διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας, κάτι που είναι ανέφικτο, λόγω της μη αρμοδιότητας του ΠΟΕ, αλλά και επειδή δεν διαθέτει τα κατάλληλα μέσα. Μόνο στον τομέα του διεθνούς εμπορίου υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης.

Η ζητούμενη όμως διεθνής αναδιανομή, θα πρέπει να επιδιωχθεί σε άλλα αρμόδια fora και οργανισμούς (π.χ. Παγκόσμια Τράπεζα, ΟΗΕ, περιφερειακή και διμερής αναπτυξιακή συνεργασία). Το ίδιο ισχύει και για άλλα αιτήματα που απευθύνονται ή για «αμαρτήματα» που αποδίδονται στον ΠΟΕ, από οργανωμένα συμφέροντα και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ).

Έτσι, για παράδειγμα, τα εργατικά συνδικάτα και οι ενώσεις μη ανταγωνιστικών επιχειρήσεων στις χώρες του Βορρά, ζητούν από τον ΠΟΕ να επιβάλει στις χώρες του Νότου ορισμένα κοινωνικά standards, για τα οποία όμως αρμόδια είναι άλλη αρχή και συγκεκριμένα η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας. Το πρωταρχικό ενδιαφέρον τους, δεν είναι η καταπολέμηση της παιδικής εργασίας ή η διασφάλιση επαρκούς κοινωνικής ασφάλισης, αλλά η επιβάρυνση του κόστους παραγωγής και η μείωση της εξαγωγικής ανταγωνιστικότητας των χωρών του Νότου.

Αν υπήρχε περίπτωση θεσμοθέτησης της δυνατότητας επιβολής δασμών, ώστε να υπάρξει μεταφορά των προτύπων του Βορρά στον Νότο, για την καταπολέμηση του λεγόμενου «κοινωνικού ντάμπινγκ», θεωρείται βέβαιο ότι, θα αυξάνονταν η αυθαιρεσία και ο προστατευτισμός από την πλευρά των πλουσίων χωρών σε πρωτόγνωρα επίπεδα. Αυτό θα σήμαινε και ένα ισχυρό πλήγμα, ενδεχομένως ανεπανόρθωτο, στην προσπάθεια των χωρών του Νότου για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

4.4. Ο γύρος της Ντόχα και η νέα διεθνής εμπορική αρχιτεκτονική

Το 1996, σχεδόν αμέσως μετά το γύρο της Ουρουγουάης, στην υπουργική διάσκεψη της Σιγκαπούρης τα κράτη μέλη του ΠΟΕ έθεσαν ως στόχο, την έναρξη του « εμπορικού γύρου της χιλιετίας » (Tharakan 1999) και τη διαμόρφωση της νέας διεθνούς εμπορικής αρχιτεκτονικής.

Μετά την αποτυχημένη προσπάθεια στο Seattle το 1999 (Sampson 2000), απόρροια της ασυμφωνίας μεταξύ των κρατών μελών του ΠΟΕ, οι νέες διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν στη Ντόχα το Νοέμβριο του 2001.

Τα κράτη μέλη, συμφώνησαν οι διαπραγματεύσεις να ολοκληρωθούν την 1.1.2005, με συνολική αποδοχή των αποτελεσμάτων (single undertaking), μετά από μια ενδιάμεση υπουργική διάσκεψη στο Cancun του Μεξικού το φθινόπωρο του 2003.

Οι βασικοί και επιμέρους στόχοι του γύρου, οι αρχές διαπραγμάτευσης και οι διαδικασίες περιέχονται στη σχετική Υπουργική Δήλωση. Ειδικότερα, ως βασικός στόχος τέθηκε η περαιτέρω ενίσχυση του πολυμερούς εμπορικού συστήματος, μέσω της ολοκλήρωσης της εφαρμογής των αποτελεσμάτων του γύρου της Ουρουγουάης, του περαιτέρω ανοίγματος των αγορών αγαθών και υπηρεσιών, της βελτίωσης των κανόνων, των πειθαρχιών και διαδικασιών καθώς και της συμπερίληψης νέων θεμάτων.

Τα νέα θέματα ήταν για παράδειγμα το, «εμπόριο και περιβάλλον», «η σχέση μεταξύ εμπορίου και επενδύσεων», «η σχέση μεταξύ εμπορίου και της πολιτικής ανταγωνισμού». Τα δύο τελευταία θέματα, μαζί με άλλα δύο, την «διευκόλυνση του εμπορίου» και την «διαφάνεια στις κρατικές αγορές», ονομάστηκαν «θέματα της Σιγκαπούρης».

Αυτό έγινε, καθώς στη διάσκεψη αυτή και μετά από πίεση που άσκησαν οι αναπτυσσόμενες χώρες, συμφωνήθηκε ότι, η οριστική απόφαση για το εάν θα υπάρξουν διαπραγματεύσεις ή όχι, θα ληφθεί μετά τη 5Π συνεδρίαση της υπουργικής διάσκεψης, δηλαδή στο Μεξικό του 2003.

Η άρνηση των αναπτυσσόμενων χωρών να δεχθούν στη φάση της κύριας διαπραγμάτευσης (2001-2003) τη συμπερίληψη των ως άνω θεμάτων, προέκυψε καταρχάς από την πεποίθησή τους ότι, πρόκειται για θέματα που δεν τους ενδιαφέρουν άμεσα, υποστηρίζοντας πως

ενδιαφέρουν τις βιομηχανικές χώρες, οι οποίες στις σχετικές διαπραγματεύσεις θα ευρίσκονταν από την πλευρά των αιτούντων, οι δε αναπτυσσόμενες στην πλευρά των αμυνομένων (Panagariya 2002).

Μία άρνηση των αναπτυσσόμενων χωρών να καταλήξουν σε συμφωνία στα θέματα αυτά, είναι πολύ πιθανό να είχε αρνητικές συνέπειες στα αποτελέσματα άλλων θεμάτων που συζητιόταν και ήταν άμεσου ενδιαφέροντος για τις χώρες του Νότου (π.χ. περαιτέρω άνοιγμα των αγορών των πλουσίων χωρών).

Επίσης, αποφασίσθηκε στις διαπραγματεύσεις, να συμπεριληφθούν τα αγροτικά και οι υπηρεσίες που ξεκίνησαν το 2000. Συνολικά, η Δήλωση προβλέπει 21 σημεία, εκ των οποίων τα 10 αναφέρονται σε θέματα διαπραγματεύσεων, τα 4 σε προετοιμασία ενδεχόμενων διαπραγματεύσεων (θέματα Σιγκαπούρης) και τα 7 σε σύσταση ομάδων εργασίας και κατάθεσης από τα όργανα των ΠΟΕ εκθέσεων.

Οι βασικές αρχές των διαπραγματεύσεων συμφωνήθηκαν να είναι:

- Το ενιαίο του εγχειρήματος (single undertaking). Κάθε θέμα των διαπραγματεύσεων είναι τμήμα ενός ενιαίου, όλου και αδιαίρετου πακέτου και τίποτα δεν μπορεί να συμφωνηθεί ξεχωριστά.
- Ανοικτή συμμετοχή. Όλα τα κράτη μέλη, αλλά και οι χώρες με καθεστώς παρατηρητή, δύνανται να συμμετάσχουν στις διαπραγματεύσεις. Οι αποφάσεις όμως θα ληφθούν μόνο από τα κράτη μέλη του ΠΟΕ.
- Διαφάνεια. Αυτό σημαίνει ελεύθερη και πλήρη πρόσβαση στην ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων.
- Ειδική και διαφοροποιημένη μεταχείριση κατά τις διαπραγματεύσεις τόσο των αναπτυσσόμενων, όσο και των πλέον φτωχών αναπτυσσόμενων χωρών.
- Βιώσιμη ανάπτυξη. Οι ομάδες εργασίας «Εμπόριο και Ανάπτυξη» καθώς και «Εμπόριο και Περιβάλλον» εντοπίζουν και συζητούν τα αναπτυξιακά και περιβαλλοντικά ζητήματα των διαπραγματεύσεων και καταβάλλουν προσπάθεια ώστε η βιώσιμη ανάπτυξη να λαμβάνεται ικανοποιητικά υπόψη.

Ο γύρος της Ντόκα, χαρακτηρίστηκε ως ο «γύρος της ανάπτυξης». Τόσο η επιλογή ορισμένων θεμάτων, όσο και η επαναλαμβανόμενη αναφορά (πάνω από 50 φορές) στις αναπτυσσόμενες και στις φτωχότερες εξ' αυτών χώρες, τείνουν να επιβεβαιώσουν αυτόν το χαρακτηρισμό.

Ωστόσο, δεν επιβεβαιώνεται από την εξέλιξη των διαπραγματεύσεων, όπως έδειξε και η παταγώδης αποτυχία της Υπουργικής Διάσκεψης στο Cancun (Langhammer 2004).

Συγκεκριμένα, ως συμπέρασμα, υπήρξε η διάσταση απόψεων μεταξύ των βιομηχανικών και των αναπτυσσόμενων χωρών (υπό την ηγεσία της Ομάδας 21 με πρωτοστατούσες χώρες την Ινδία, το Μεξικό και τη Βραζιλία και κατά δεύτερο λόγο την Κίνα) σε δύο βασικά ζητήματα:

πρώτον στις αγροτικές επιδοτήσεις, όπου οι βιομηχανικές χώρες δεν έδειξαν διάθεση υποχώρησης, και

δεύτερον στα 4 θέματα της Σιγκαπούρης, για τα οποία οι αναπτυσσόμενες χώρες δεν επιθυμούσαν την έναρξη διαπραγματεύσεων. Η μεξικανική προεδρία, χωρίς να προσπαθήσει ιδιαίτερος, κήρυξε το άδοξο τέλος των διαπραγματεύσεων.

Ποια είναι όμως τα βαθύτερα αίτια της αποτυχίας των διαπραγματεύσεων του γύρου της Ντόκα και της διάλυσης της Διάσκεψης του Μεξικού με συνοπτικές διαδικασίες; Ως τέτοια αίτια δύνανται να αναφερθούν (Hafeker and Koopmann 2003, Trabold 2003, Langhammer 2004):

- Οι πολύ μεγάλες προσδοκίες που προκάλεσαν στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι βαρύγδουπες δηλώσεις περί «γύρου της χιλιετίας» ή «γύρου της ανάπτυξης», σε αντίθεση με την αμυντική στάση των βιομηχανικών χωρών στις διαπραγματεύσεις, για αύξηση των εξαγωγών του Νότου και για την συνεργασία στα άλλα ζητήματα της ανάπτυξης.
- Η απογοήτευση από το αποτέλεσμα του γύρου της Ουρουγουάης και η εντύπωση των αναπτυσσόμενων χωρών ότι, το αποτέλεσμα ήταν άνισο γι' αυτές. Οι φόβοι για την ύπαρξη άνισων αποτελεσμάτων και στο νέο γύρο, προκάλεσαν τη συσπείρωση των χωρών του Νότου γύρω από την Ομάδα 21 και την άρνηση τους να συμμετέχουν σε διαπραγματεύσεις,

προτού λάβουν συγκεκριμένες παραχωρήσεις, σύμφωνα με το σύνθημα «without concession no reciprocity» (Langhammer 2004).

Σημαντικό ρόλο, έπαιξε επίσης και το γεγονός ότι, οι νέες διαπραγματεύσεις ξεκίνησαν πριν ολοκληρωθούν οι αποφάσεις της προηγούμενης.

- Η περαιτέρω αύξηση του αριθμού και της ετερογένειας των κρατών μελών του ΠΟΕ που συμμετέχουν στις διαπραγματεύσεις. Οι βιομηχανικές χώρες, επιδιώκουν την περαιτέρω απελευθέρωση του μη αγροτικού εμπορίου και του εμπορίου των υπηρεσιών, ολοένα και περισσότερο στη βάση της αρχής της αμοιβαιότητας. Αντιθέτως, οι αναπτυσσόμενες χώρες, δίνουν μεγαλύτερη έμφαση σε εκείνα τα θέματα που συμβάλλουν στην δική τους ανάπτυξη. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η λήψη συναινετικών αποφάσεων ήταν αδύνατη.
- Η απουσία ηγεσίας στις διαπραγματεύσεις. Μέχρι και το γύρο της Ουρουγουάης, ΗΠΑ και ΕΕ διαδραμάτιζαν ηγετικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις. Αυτό δεν περιοριζόταν μόνο σε πρωτοβουλίες για την κατάθεση προτάσεων, ιδεών και συμβιβασμών, αλλά και στη διάθεση θετικών κινήτρων. Την περίοδο της διαπραγμάτευσης του νέου γύρου, οι δύο μεγάλες εμπορικές δυνάμεις, δεν έδειξαν τη διάθεση ανάληψης ηγετικού ρόλου. Επιπροσθέτως, στην αποτυχία των διαπραγματεύσεων και στο αδιέξοδο που επικράτησε, συνέβαλαν όλες οι εγγενείς αδυναμίες και τα προβλήματα του συστήματος όπως αναφέρθηκαν ανωτέρω.

Κεφάλαιο 5

Περί παγκοσμιοποίησης

5.1. Ορίζοντας την παγκοσμιοποίηση

Η παγκοσμιοποίηση, όπως ο Thomas Friedman των New York Times παρατήρησε, είναι «η επόμενη μεγάλη συζήτηση περί εξωτερικής πολιτικής». Όσο περισσότερο τίθεται το ζήτημα της παγκοσμιοποίησης, προκαλεί όλο και μεγαλύτερη σύγχυση (Rodrik, 2000).

Είναι η παγκοσμιοποίηση, πηγή οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας, όπως πιστεύουν οι περισσότεροι οικονομολόγοι και πολλοί από το χώρο της πολιτικής; Ή είναι απλώς μια απειλή για την κοινωνική σταθερότητα και το φυσικό περιβάλλον, όπως ισχυρίζεται ένα περίεργο μείγμα συμφερόντων που εκτείνεται από υπερασπιστές εργαζόμενων, μέχρι περιβαλλοντολόγους -συμπεριλαμβανομένης και της τριάδας των Ross Perot, George Soros και του Λόρδου James Goldsmith.

Έχει προχωρήσει η παγκοσμιοποίηση τόσο πολύ, έτσι ώστε οι εθνικές κυβερνήσεις να είναι ουσιαστικά ανίσχυρες να διαχειριστούν τις οικονομίες τους και να χρησιμοποιήσουν τα εργαλεία πολιτικής, για να προάγουν κοινωνικούς στόχους;

Υπάρχουν πολλοί και σημαντικοί λόγοι για να ανησυχεί κανείς, για την ποιότητα της συζήτησης περί παγκοσμιοποίησης. Όσοι διάκεινται ευνοϊκά υπέρ της διεθνούς ολοκλήρωσης, απορρίπτουν τους αντιπάλους της παγκοσμιοποίησης, χαρακτηρίζοντας τους ως ακραίους προστατευτιστές, που δεν κατανοούν την αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος και το πολύπλοκο των εμπορικών νόμων και θεσμών.

Από την άλλη μεριά, οι επικριτές της παγκοσμιοποίησης, κατηγορούν τους οικονομολόγους και τους ειδήμονες περί του εμπορίου, για τη στενή τενοκρατική οπτική τους. Αυτοί ισχυρίζονται, πως οι οικονομολόγοι είναι υπερβολικά ενθουσιασμένοι με τα φανταχτερά τους μοντέλα και δεν έχουν ορθή αίσθηση για το πώς λειτουργεί ο πραγματικός

κόσμος. Το αποτέλεσμα είναι να αναπτύσσονται έντονες αντιθέσεις -και πολλή ημιμάθεια- μεταξύ τους.

Είναι φανερό ότι, οι δύο πλευρές έχουν βάσιμες αντιρρήσεις. Μεγάλο μέρος των απόψεων που διατυπώνονται σχετικά με την επίπτωση της παγκοσμιοποίησης στους αμερικανικούς μισθούς, για να πάρουμε ένα σημαντικό παράδειγμα, αγνοεί την εκτεταμένη έρευνα που οι οικονομολόγοι έχουν πραγματοποιήσει.

Ένας ικανοποιητικά ενημερωμένος αναγνώστης των κύριων αμερικανικών εφημερίδων, δικαιολογημένα ίσως, αγνοεί την πλούσια βιβλιογραφία σχετικά με τη σχέση μεταξύ εμπορίου και ανισότητας, μεγάλο τμήμα της οποίας διαφεύδει την απλουστευτική άποψη πως οι Αμερικανοί ή οι Ευρωπαίοι οφείλουν τη φθίνουσα οικονομική τους κατάσταση στον ανταγωνισμό των χαμηλών μισθών από το εξωτερικό (Bagwati, 1998)

Η δεσπόζουσα ακαδημαϊκή άποψη, στην πραγματικότητα είναι, πως το αυξημένο εμπόριο με τις αναπτυσσόμενες χώρες, ευθύνεται το πολύ για το 20% της μείωσης των εισοδημάτων των χαμηλά ειδικευμένων Αμερικανών εργαζόμενων (σε σχέση με τους υψηλά ειδικευμένους εργαζόμενους), αλλά όχι περισσότερο.

Θα πρέπει σε άλλο πεδίο να υπάρξει εστίαση, ίσως στις τεχνολογικές αλλαγές και στην αποσυνδικαλικοποίηση για παράδειγμα, για να εξηγηθεί το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης που προκύπτει στη μισθολογική διαφορά μεταξύ ειδικευμένων και ανειδίκευτων εργαζόμενων.

Είναι επίσης αλήθεια, πως οι οικονομολόγοι και οι υποστηρικτές του εμπορίου, έχουν παραμελήσει ή άλλες φορές και ειρωνευτεί, κάποιες από τις ευρύτερες επιπλοκές που συνδέονται με τη διεθνή ολοκλήρωση.

Συμβιβάζονται άραγε οι αναδιανεμητικές συνέπειες της παγκοσμιοποίησης, με τις εγχώριες αντιλήψεις για αναδιανεμητική δικαιοσύνη; Το εμπόριο με χώρες που έχουν διαφορετικές νόρμες και κοινωνικούς θεσμούς συγκρούεται και υπονομεύει τους υφιστάμενους, από πολύ καιρό, τοπικούς κοινωνικούς διακανονισμούς;

Επιπλέον, σε τι βαθμό υποσκάπτει η παγκοσμιοποίηση, την ικανότητα των εθνικών κυβερνήσεων να παρέχουν τα δημόσια αγαθά που

οι πολίτες τους έχουν μάθει να προσδοκούν, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης, έναντι των οικονομικών ρίσκων;

Τα ανωτέρω ερωτήματα, υπογραμμίζουν τη δυναμική των διεθνώς επεκτεινομένων αγορών, προκειμένου να έρθουν σε σύγκρουση με την κοινωνική σταθερότητα, ακόμη και όταν αυτές οι αγορές παρέχουν οφέλη σε εξαγωγείς, επενδυτές και καταναλωτές.

Κάποια από αυτά τα ερωτήματα και άλλα που συνεχώς παρουσιάζονται διεθνώς, δεν έχουν ακόμα εξεταστεί σοβαρά από τους οικονομολόγους.

Αλλά, δεν μπορούν να απαντηθούν μόνο με οικονομικές και στατιστικές αναλύσεις.

Η παγκοσμιοποίηση όμως, δεν μπορεί να αποτιμηθεί στην ολότητά της, αν δε θιγούν και αυτά τα ευρύτερα ζητήματα.

5.2. Τα όρια της παγκοσμιοποίησης

Παρά την μεγάλη επανάσταση που πραγματοποιήθηκε στις μεταφορές και στις επικοινωνίες, αλλά και την πρόοδο ουσίας που σημειώθηκε στη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου τις τρεις τελευταίες δεκαετίες, οι εθνικές οικονομίες παραμένουν απομονωμένες μεταξύ τους (Rodrik, 2000).

Αυτή η απομόνωση, έχει μια κρίσιμη συνέπεια, η οποία έχει επανειλημμένα τονιστεί από τον οικονομολόγο Paul Krugman, ο οποίος ανέφερε ότι, οι περισσότερες κυβερνήσεις στον προηγμένο βιομηχανικό κόσμο δεν είναι, ούτε κατά προσέγγιση, τόσο δεσμευμένες από την οικονομική παγκοσμιοποίηση, όσο ευρέως πιστεύεται.

Διατηρούν σημαντική αυτονομία στη διαχείριση των οικονομιών τους, στο σχεδιασμό της κοινωνικής τους πολιτικής και στη διατήρηση θεσμών, οι οποίοι διαφέρουν από εκείνους των εμπορικών τους εταίρων.

Η υπόθεση ότι, δήθεν οι εγχώριες οικονομίες έχουν συγχωνευθεί σε μια αδιαχώριστη, ενοποιημένη παγκόσμια αγορά, διαψεύδεται από ποικίλες αποδείξεις.

Θα αναφερθούμε για παράδειγμα, στην περίπτωση της Βόρειας Αμερικής. Το εμπόριο μεταξύ Καναδά και Ηνωμένων Πολιτειών, συγκαταλέγεται μεταξύ των πιο ελεύθερων στον κόσμο και το μόνο εμπόδιο που υφίσταται, ελάχιστα, είναι από τα κόστη μεταφοράς και των επικοινωνιών.

Το παράδοξο είναι ότι, μια έρευνα του καναδού οικονομολόγου John McCallum απέδειξε, πως το εμπόριο μεταξύ μιας καναδικής επαρχίας και μιας αμερικανικής πολιτείας (δηλαδή το διακρατικό εμπόριο), είναι κατά μέσο όρο 20 φορές μικρότερο, από το εμπόριο μεταξύ δύο καναδικών επαρχιών (δηλαδή το ενδοκρατικό εμπόριο). Αυτό φανερώνει πως οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι καναδικές αγορές, παραμένουν ουσιαστικά ασύνδετες μεταξύ τους. Κι αν αυτό αληθεύει για το εμπόριο μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Καναδά, θα πρέπει να αληθεύει ακόμα περισσότερο για άλλες διμερείς εμπορικές σχέσεις.

Οι αποδείξεις για την κινητικότητα του υλικού κεφαλαίου, διαψεύδουν επίσης τις τρέχουσες αντιλήψεις. Σε πολλές αναφορές, θεωρείται ως δεδομένο ότι, το κεφάλαιο είναι τώρα απολύτως ελεύθερο να διασχίσει τα εθνικά σύνορα, προς αναζήτηση υψηλότερων αποδόσεων.

Όπως έχει επισημανθεί από τους οικονομολόγους Martin Feldstein και Charles Horioka, αν αυτό ήταν αλήθεια, το επίπεδο της επένδυσης που πραγματοποιείται στη Γαλλία, θα εξαρτιόταν μόνο από την αποδοτικότητα της επένδυσης στη Γαλλία και δε θα είχε καμία σχέση με τις γαλλικές διαθέσιμες αποταμιεύσεις. Στην πραγματικότητα, ωστόσο, αυτό αποδεικνύεται πως είναι λάθος. Αυτό συμβαίνει καθώς, οι αυξημένες αποταμιεύσεις σε μια χώρα, μεταφράζονται σε αυξημένες επενδύσεις σε αυτήν τη χώρα, σχεδόν σε αναλογία ένα προς ένα. Παρά τις σημαντικές διασυνοριακές ροές χρήματος, τα διαφορετικά επιτόκια αποδόσεων μεταξύ των χωρών, επιμένουν, και δεν εξισώνονται από την κίνηση του κεφαλαίου προς τις πιο προσοδοφόρες οικονομίες.

Εύκολα μπορούν να πολλαπλασιαστούν τα παραδείγματα. Τα αμερικανικά χαρτοφυλάκια τείνουν να είναι εντυπωσιακά συγκεντρωμένα σε αμερικανικές μετοχές. Οι τιμές φαινομενικά πανομοιότυπων αγαθών,

διαφέρουν ευρύτατα από χώρα σε χώρα, παρά το γεγονός ότι, τα αγαθά είναι εμπορεύσιμα.

Στην πραγματικότητα, οι εθνικές οικονομίες διατηρούν σημαντικό βαθμό απομόνωσης η μία από την άλλη και οι σχεδιαστές της εθνικής πολιτικής, καίρουν μεγαλύτερης αυτονομίας από ό,τι θεωρείται στα περισσότερα πρόσφατα γραπτά κείμενα, σχετικά με τη διάβρωση της εθνικής κυριαρχίας.

Η περιορισμένη φύση της παγκοσμιοποίησης, μπορεί ενδεχομένως να εκτιμηθεί καλύτερα, αν τοποθετηθεί σε ιστορικά πλαίσια. Βάσει πολλών κριτηρίων, η παγκόσμια οικονομία ήταν πιο ολοκληρωμένη στην ακμή του χρυσού κανόνα, στα τέλη του 19ου αιώνα, από ό,τι είναι τώρα. Στις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρώπη, οι όγκοι των εμπορικών συναλλαγών κορυφώθηκαν πριν τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ κατέρρευσαν κατά το Μεσοπόλεμο.

Το εμπόριο αναδύθηκε ξανά μετά το 1950, αλλά ούτε η Ευρώπη, ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες, είναι σημαντικά πιο ανοικτές σήμερα (εκτιμώντας από τα ποσοστά του εμπορίου ως προς το εθνικό εισόδημα), από όσο ήταν κατά την περίοδο του «χρυσού κανόνα».

5.3. Η σημασία της παγκοσμιοποίησης

Θα ήταν λάθος να βγει το συμπέρασμα λόγω των ανωτέρω αποδείξεων, πως η παγκοσμιοποίηση δεν υφίσταται (Rodrik, 2002).

Εξαιτίας της αυξημένης σπουδαιότητας του εμπορίου, οι επιλογές που είναι διαθέσιμες στους σχεδιαστές εθνικής πολιτικής, έχουν περιοριστεί αισθητά κατά τις τρεις τελευταίες δεκαετίες. Η συχνά αναφερόμενη επιτακτική ανάγκη για διατήρηση «διεθνούς ανταγωνιστικότητας», σήμερα προβάλλει πολύ μεγαλύτερη, προσδίδοντας μια σαφή προκατάληψη στο σχεδιασμό της πολιτικής.

Ας αναλογισθούμε κάποιες πρακτικές στην αγορά εργασίας. Όπως έχουν δείξει η Γαλλία, η Γερμανία και άλλες χώρες, είναι ακόμα δυνατόν να διατηρηθούν στην αγορά εργασίας πολιτικές, οι οποίες αυξάνουν το κόστος εργασίας. Όμως η παγκοσμιοποίηση, αυξάνει το συνολικό κοινωνικό κόστος εφαρμογής αυτής της επιλογής. Τα ευρωπαϊκά έθνη, μπορούν να έχουν γενναιόδωρους κατώτατους μισθούς και επίπεδα παροχών, αν προβούν σε επιλογή πληρωμής του κόστους. Το τίμημα όμως είναι μεγάλο, τα επίπεδα ανεργίας που προκύπτουν, έχουν ανέλθει, λόγω της διεθνούς κινητικότητας των εταιρειών (Rodrik, 1996).

Οι συνέπειες φαίνονται παντού, σε όλα τα κράτη. Στην Ιαπωνία, οι μεγάλες επιχειρήσεις έχουν αρχίσει να εγκαταλείπουν τη μεταπολεμική συνήθεια της παροχής ισόβιας απασχόλησης, ενός εκ των πιο χαρακτηριστικών θεσμών της Ιαπωνίας. Στη Γαλλία και τη Γερμανία, τα συνδικάτα αγωνίζονται, κατά των κυβερνητικών προσπαθειών για περιστολή των συνταξιοδοτικών παροχών. Στη νότια Κορέα, τα εργατικά συνδικάτα κατέβηκαν στους δρόμους, για να διαμαρτυρηθούν κατά της χαλάρωσης από την κυβέρνηση των περιορισμών στις απολύσεις. Οι αναπτυσσόμενες χώρες στη Λατινική Αμερική, συναγωνίζονται η μία την άλλη στη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, στην απορρύθμιση των οικονομιών τους και στην ιδιωτικοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών.

Αν ερωτηθούν διευθυντές επιχειρήσεων ή κυβερνητικά στελέχη, για ποιο λόγο είναι απαραίτητες αυτές οι αλλαγές, θα ακουστούν οι ίδιες απαντήσεις ξανά και ξανά: *« Χρειαζόμαστε να παραμείνουμε (ή να γίνουμε) ανταγωνιστικοί στην παγκόσμια οικονομία».*

Καθώς αυτές οι αλλαγές φαίνεται πως καταστρατηγούν τους κοινωνικούς διακανονισμούς που υφίστανται σε πολλές χώρες εδώ και καιρό, η ευρέως διαδεδομένη λαϊκίστικη αντίδραση στην παγκοσμιοποίηση είναι, ίσως, κατανοητή.

Οι αγωνίες που γεννά η παγκοσμιοποίηση, πρέπει να δοθούν στα πλαίσια των απαιτήσεων από τις εθνικές κυβερνήσεις, οι οποίες έχουν επεκταθεί ριζικά από τα τέλη του 19ου αιώνα.

Στην ακμή του χρυσού κανόνα, δεν υπήρχε ακόμη η προσδοκία να εκτελούν οι κυβερνήσεις λειτουργίες κοινωνικής πρόνοιας, σε μεγάλο βαθμό. Η εξασφάλιση επαρκών επιπέδων απασχόλησης, η καθιέρωση δικτύων κοινωνικής προστασίας, η παροχή ιατρικής και κοινωνικής ασφάλισης αλλά και η φροντίδα για τους φτωχούς, δεν αποτελούσαν θέματα της κυβερνητικής ατζέντας.

Τέτοιου είδους απαιτήσεις, πολλαπλασιάστηκαν κατά την περίοδο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Πράγματι, ένα στοιχείο-κλειδί του σιωπηρού μεταπολεμικού κοινωνικού διακανονισμού στις προηγμένες βιομηχανικές χώρες, ήταν η παροχή κοινωνικής ασφάλισης και εγχώριων προστατευτικών δικτύων (για παράδειγμα, επιδόματα ανεργίας κ.ά.), σε αντάλλαγμα προς την υιοθέτηση πιο ελεύθερων εμπορικών πολιτικών (Bagwati, 1998).

Είναι ξεκάθαρο πως ο διακανονισμός αυτός διαλύεται. Οι εργοδότες, είναι λιγότερο πρόθυμοι να παρέχουν τα οφέλη της ασφάλειας και της σταθερότητας στην εργασία, εν μέρει εξαιτίας του αυξημένου ανταγωνισμού. Επίσης και λόγω του γεγονότος ότι, η δική τους διευρυμένη διεθνής κινητικότητα, τους καθιστά λιγότερο εξαρτώμενους, από τις αρετές του τοπικού εργατικού δυναμικού τους.

Οι κυβερνήσεις, είναι λιγότερο ικανές να συντηρήσουν τα δίκτυα κοινωνικής προστασίας, γιατί ένα σημαντικό μέρος της φορολογικής τους βάσης έχει γίνει ασταθές, λόγω της αυξημένης κινητικότητας του κεφαλαίου.

Επιπλέον, η σφοδρή ιδεολογική επίθεση κατά του κράτους πρόνοιας, έχει παραλύσει πολλές κυβερνήσεις και τις έχει κάνει ανίκανες να ανταποκριθούν στις εγχώριες ανάγκες, στα πλαίσια μιας πιο ολοκληρωμένης οικονομίας.

5.4. Η παγκοσμιοποίηση σε κοινωνικό επίπεδο

Στις αγορές αγαθών, υπηρεσιών, εργασίας και κεφαλαίου, το διεθνές εμπόριο δημιουργεί το φαινόμενο του arbitrage - τη δυνατότητα για αγορά (ή παραγωγή) σε ένα μέρος σε μια τιμή και για πώληση σε μια άλλη τιμή κάπου αλλού (Rodrik, 2002).

Επομένως, μακροπρόθεσμα, οι τιμές τείνουν να συγκλίνουν και αυτή η σύγκλιση είναι η πηγή των κερδών από το εμπόριο. Όμως το εμπόριο ασκεί πίεση και προς ένα άλλο είδος arbitrage, το arbitrage σε εθνικές νόρμες και κοινωνικούς θεσμούς. Αυτό το είδος του arbitrage προκύπτει εμμέσως, καθώς αυξάνονται τα κόστη διατήρησης αποκλινουσών κοινωνικών ρυθμίσεων. Κατά συνέπεια, το ανοικτό εμπόριο, μπορεί να έρθει σε σύγκρουση με τις υφιστάμενες κοινωνικές συμβάσεις, οι οποίες προστατεύουν συγκεκριμένες δραστηριότητες, από τον αδυσώπητο χαρακτήρα της ελεύθερης αγοράς. Αυτή είναι μία θεμελιώδης ένταση, που παράγεται από την παγκοσμιοποίηση.

Καθώς η τεχνολογία για τα βιομηχανικά παραγόμενα αγαθά τυποποιείται και διαχέεται διεθνώς, κράτη με διαφορετικά πλέγματα αξιών, προτύπων, θεσμών και συλλογικών προτιμήσεων, αρχίζουν να συναγωνίζονται ευθέως σε αγορές με παρόμοια αγαθά.

Στην παραδοσιακή προσέγγιση της εμπορικής πολιτικής, η τάση αυτή δεν έχει καμία επίπτωση. Οι διαφορές στις εθνικές πρακτικές και τους κοινωνικούς θεσμούς, αντιμετωπίζονται όπως κάθε άλλη διαφορά, που μπορεί να καθορίζει το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας χώρας (όπως τα «χαρίσματα» σε φυσικό κεφάλαιο ή εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό).

Στην πράξη, όμως, το εμπόριο γίνεται αντικείμενο διαμάχης, όταν απελευθερώνει δυνάμεις που υπονομεύουν τις κοινωνικές νόρμες, αυτές που εμπεριέχονται στις εγχώριες πρακτικές. Για παράδειγμα, δεν αισθάνονται άνετα όλοι οι κάτοικοι των προηγμένων βιομηχανικών κρατών, όταν υπάρχει αποδυνάμωση των εγχώριων θεσμών, μέσω των δυνάμεων του εμπορίου.

Όπως επίσης όταν υπάρχει παιδική εργασία στις Ονδούρες που αντικαθιστά εργαζόμενους στη Νότια Καρολίνα ή όταν στη Γαλλία

εφαρμόζονται περικοπές στα συνταξιοδοτικά επιδόματα, σε ανταπόκριση προς τις επιταγές της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αυτή η αίσθηση της ανησυχίας, είναι ένας τρόπος ερμηνείας των απαιτήσεων για «δίκαιο εμπόριο». Μεγάλο μέρος της συζήτησης γύρω από τα νέα θέματα στην εμπορική πολιτική -π.χ. προδιαγραφές για το εργατικό δυναμικό, περιβάλλον, πολιτική ανταγωνισμού και διαφθορά- μπορούν να ιδωθούν σε αυτό το φως της διαδικαστικής δικαιοσύνης.

Το εμπόριο, συνήθως αναδιανέμει το εισόδημα ανάμεσα σε βιομηχανίες, περιοχές και άτομα. Συνεπώς, μια βάση αρχών υπεράσπισης του εμπορίου, δεν μπορεί να συγκροτηθεί, αν αυτή δεν πραγματεύεται το ερώτημα περί δικαιοσύνης και νομιμότητας, των πρακτικών που παράγουν αυτά τα διανεμητικά «κόστη» (Polanyi, 1944)

Το πώς δημιουργείται το συγκριτικό πλεονέκτημα, έχει μεγάλη σημασία. Ο ξένος ανταγωνισμός που προκύπτει από την υπερπροσφορά εργασίας, είναι διαφορετικός από τον ανταγωνισμό που δημιουργείται από ξένες εργασιακές πρακτικές, οι οποίες παραβιάζουν τις εγχώριες νόρμες. Οι χαμηλοί μισθοί που είναι το αποτέλεσμα γεωγραφίας ή ιστορίας, είναι πολύ διαφορετικοί, από τους χαμηλούς μισθούς, που επέρχονται ως το αποτέλεσμα της καταπίεσης των συνδικάτων.

Από αυτή την οπτική γωνία, είναι ευκολότερο να γίνει κατανοητό, γιατί πολλοί άνθρωποι είναι συχνά ανήσυχτοι με τις επιπτώσεις της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης. Το να τιτλοφορούμε αυτομάτως όλες τις ανήσυχες ομάδες ως ιδιοτελείς προστατευτιστές, δεν ωφελεί πολύ. Αυτή η οπτική, επίσης, μας προετοιμάζει, ώστε να μην περιμένουμε ευρεία λαϊκή υποστήριξη του εμπορίου, όταν το εμπόριο συνεπάγεται ανταλλαγές που συγκρούονται με τις επικρατούσες εγχώριες κοινωνικές ρυθμίσεις.

Ας αναλογιστούμε τους εργατικούς κανόνες για παράδειγμα. Από τη δεκαετία του 1930, οι νόμοι των Ηνωμένων Πολιτειών, αναγνωρίζουν πως επιτρέπονται περιορισμοί στην «ελεύθερη σύμβαση», για να αντισταθμίζουν τις συνέπειες της άνισης διαπραγματευτικής ισχύος.

Συνεπώς, η σχέση απασχόλησης στις Ηνωμένες Πολιτείες (όπως και αλλού), υπόκειται σε μια πληθώρα περιορισμών, όπως αυτοί που ρυθμίζουν το ωράριο εργασίας, την ασφάλεια στο χώρο εργασίας, τις

διαπραγματεύσεις μεταξύ των εργαζομένων και της διοίκησης, κ.λπ. Πολλοί από αυτούς τους περιορισμούς, εφαρμόστηκαν για να διορθώσουν την ασυμμετρία στη διαπραγματευτική ισχύ, άλλως θα έθετε σε μειονεκτική θέση τους εργαζομένους έναντι των εργοδοτών.

Δεν υπάρχει καμία ουσιαστική διαφορά, ανάμεσα στο να χάνουν Αμερικανοί εργαζόμενοι τις δουλειές τους, εξαιτίας εγχώριων εργαζομένων, που έρχονται σε συμφωνία να δουλέψουν επί 12 ώρες την ημέρα και να κερδίσουν λιγότερα από τον κατώτατο μισθό ή να απολυθούν αν προσχωρήσουν σε ένα συνδικάτο (είναι όλα παράνομα σύμφωνα με τον αμερικανικό νόμο) και στο να μειονεκτούν κατά παρόμοιο τρόπο, εξαιτίας ξένων εργαζομένων που πράττουν τα ίδια.

Αν η κοινωνία είναι απρόθυμη να δεχθεί το πρώτο, γιατί πρέπει να είναι συγκαταβατική για το δεύτερο; Η παγκοσμιοποίηση παράγει μια ανισότητα στη διαπραγματευτική ισχύ, την οποία 60 χρόνια εργατικής νομοθεσίας στις Ηνωμένες Πολιτείες προσπαθούν να την αποτρέψουν (Bagwati, 1998). Στην πράξη, διαβρώνει μια κοινωνική συνεννόηση που έχει από καιρό τακτοποιηθεί.

Είτε πηγάζουν από προδιαγραφές για το εργατικό δυναμικό, την περιβαλλοντική πολιτική ή την διαφθορά, οι διαφορές σε εγχώριες πρακτικές και θεσμούς, έχουν γίνει θέματα διεθνούς διαμάχης. Αυτό είναι όντως το κοινό θέμα που διατρέχει το φάσμα των νέων ζητημάτων στην ατζέντα του Διεθνούς Οργανισμού Εμπορίου (ΔΟΕ).

Αντιθέσεις προκύπτουν ακόμα και όταν αυτές οι διαφορές δημιουργούν εμπόριο, όπως στις περιπτώσεις της παιδικής εργασίας ή των χαλαρών περιβαλλοντικών πολιτικών.

Οι αντιλήψεις περί «δίκαιου εμπορίου» και «εφαρμογής δίκαιων κανόνων του παιχνιδιού», βρίσκονται πίσω από τις πιέσεις για να τεθούν αυτά τα νέα ζητήματα στην ατζέντα του εμπορίου, αλλά έχουν αντιμετωπιστεί απαξιωτικά από τους οικονομολόγους.

Όμως άπαξ και αναγνωριστεί, πως το εμπόριο έχει επιπτώσεις στις εγχώριες νόρμες και κοινωνικές ρυθμίσεις και πως η νομιμότητα του εξαρτάται εν μέρει από τη συμβατότητα του με αυτές, η αντιμετώπιση αυτή

δεν είναι και τόσο παράξενη. Είναι τρόπος προσέγγισης, για τις ανησυχίες που το εμπόριο προκαλεί.

Το ελεύθερο εμπόριο, που πραγματοποιείται ανάμεσα σε χώρες με διαιρετικές εγχώριες πρακτικές, απαιτεί την αποδοχή είτε της διάβρωσης των εγχώριων δομών, είτε της ανάγκης για κάποιο βαθμό εναρμόνισης ή σύγκλισης.

Αν αυτό είναι το κατάλληλο πλαίσιο μέσα στο οποίο πρέπει να γίνουν αντιληπτές οι απαιτήσεις για «δίκαιο εμπόριο» και για «εφαρμογή δίκαιων κανόνων του παιχνιδιού», θα πρέπει να είναι επίσης ξεκάθαρο ότι, οι σχεδιαστές πολιτικής, συχνά «παίρνουν» υπερβολικά πολλές ελευθερίες όταν προτάσσουν τέτοιες δικαιολογίες για τις πράξεις τους (Rodrik, 2002).

Ως παράδειγμα αναφέρεται το γεγονός ότι, οι περισσότερες από τις πολιτικές τιμολόγησης που περνούν ως «άδικο εμπόριο» στις ενέργειες κατά του dumping στις Ηνωμένες Πολιτείες, αποτελούν σταθερή εμπορική πολιτική στις Ηνωμένες Πολιτείες και σε άλλες χώρες.

Ενώ δεν υπάρχει, ίσως, μία ξεκάθαρη διαχωριστική γραμμή μεταξύ του τι είναι δίκαιο και τι άδικο στο διεθνές εμπόριο, μία σαφής ένδειξη πως στη ρίζα μίας εμπορικής διαμάχης βρίσκεται ο καθαρός προστατευτισμός, είναι η επικράτηση μέσα στην εγχώρια οικονομία πρακτικών, που είναι πανομοιότυπες ή παρόμοιες με αυτές που στηλιτεύονται στη διεθνή αρένα.

Η δικαιοσύνη δεν μπορεί να εξαλειφθεί από τη σκέψη περί εμπορικής πολιτικής. Ούτε μπορεί να επιστρατεύεται, για να δικαιολογήσει εμπορικούς περιορισμούς, από τη στιγμή που η υπό αίρεση πρακτική δε συγκρούεται με εγχώριες νόρμες, όπως αυτό φαίνεται στην πράξη.

5.5. Εντάσεις που δημιουργούνται λόγω της παγκοσμιοποίησης

Οι εντάσεις που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση είναι πραγματικές, είναι όμως σημαντικά πιο αδιόρατες, από την ορολογία που έχει καθιερωθεί καταλήξει να κυριαρχεί στις συζητήσεις (Rodrik, 2000).

Ο «χαμηλών μισθών ανταγωνισμός», η «εφαρμογή δίκαιων κανόνων του παιχνιδιού» και η «κούρσα προς τον πάτο», είναι εντυπωσιακές φράσεις, που συχνά συμβάλλουν στην σύγχυση του κοινού. Αποτελεί αδήριτη ανάγκη, να γίνει μια συζήτηση με περισσότερες πλευρές και με πιο ευρηματικές λύσεις.

Μια ευρύτερη προσέγγιση σε αυτήν τη συζήτηση, η οποία θα λαμβάνει υπόψη μερικές από τις πτυχές που συζητούνται εδώ, παρέχει περισσότερη αξιοπιστία στους υπερασπιστές του ελεύθερου εμπορίου, όσον αφορά τις προσπάθειες τους να ξεκαθαρίσουν τις παρεξηγήσεις, που οι αντίπαλοι του εμπορίου συχνά διαδίδουν.

Ένα από τα κύρια θέματα του βιβλίου *One World Ready or Not - The Manic Logic of Global Capitalism* του William Greider είναι ότι, η παγκόσμια επέκταση των αγορών υπονομεύει την κοινωνική συνοχή και οδηγεί αμείλικτα προς μια μείζονα πολιτική και οικονομική κρίση.

Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί, ως μια πιο ευθαρσώς εκφρασμένη εκδοχή του εν δυνάμει κινδύνου, που επισημάνθηκε παραπάνω. Πολλές από τις ανησυχίες του Greider -οι επιπτώσεις για τους χαμηλά ειδικευμένους εργαζόμενους στις προηγμένες βιομηχανικές χώρες, η αποδυνάμωση των δικτύων κοινωνικής προστασίας και η καταπίεση των πολιτικών δικαιωμάτων σε κάποιους κύριους εξαγωγείς όπως η Κίνα και η Ινδονησία- είναι όντως βάσιμες.

Ωστόσο, η αδιαφορία για στερεή οικονομική ανάλυση και για συστηματική εμπειρική τεκμηρίωση που χαρακτηρίζει το βιβλίο του Greider (1997), το καθιστά αναξιόπιστο οδηγό για την κατανόηση αυτών που διαδραματίζεται, αλλά και ελαττωματικό εγχειρίδιο, για να συμβάλει στην διόρθωση των πραγμάτων.

Μια δημοφιλής πλάνη που διαιώνίζεται σε έργα σαν του Greider, είναι πως οι χαμηλοί μισθοί είναι η κινητήρια δύναμη πίσω από το σημερινό διεθνές εμπόριο. Αν αυτό ήταν αληθές, οι πιο βασικοί εξαγωγείς του κόσμου θα ήταν το Μπαγκλαντές και ένα συνονθύλευμα από αφρικανικές χώρες.

Μερικές μεξικανικές ή μαλαισιανές εξαγωγικές εγκαταστάσεις, μπορεί να πλησιάζουν τα αμερικανικά επίπεδα παραγωγικότητας, ενώ οι τοπικοί μισθοί υστερούν κατά πολύ. Όμως ό,τι είναι αληθινό, για ένα μικρό αριθμό εγκαταστάσεων, δεν ισχύει για τις οικονομίες στο σύνολό τους και συνεπώς δεν έχει πολλή μεγάλη σχέση με το μεγάλο όγκο του διεθνούς εμπορίου.

Υπάρχει μια, σχεδόν, μια προς μια σχέση μεταξύ αυτών των δύο, γεγονός που υποδεικνύει πως οι μισθοί σχετίζονται στενά με την παραγωγικότητα. Οι οικονομίες με χαμηλούς μισθούς, είναι αυτές στις οποίες τα επίπεδα της παραγωγικότητας της εργασίας είναι συγκριτικά χαμηλά.

Η διαμορφωμένη αυτή τάση, ασφαλώς δεν εκπλήσσει κάποιον με κοινή λογική. Όμως, πολλές συζητήσεις περί εμπορίου, θεωρούν ως δεδομένο, ένα τεράστιο χάσμα μεταξύ μισθών και παραγωγικότητας στις αναπτυσσόμενες εξαγωγικές χώρες.

Παρομοίως, είναι λάθος το να αποδοθεί το αμερικανικό εμπορικό έλλειμμα στις περιοριστικές εμπορικές πολιτικές.

Επιπλέον, γενικά, δεν ισχύει πως οι εταιρείες ξένης ιδιοκτησίας σε αναπτυσσόμενες χώρες παρέχουν συνθήκες εργασίας υποδεέστερες αυτών που διατίθενται σε άλλο μέρος της συγκεκριμένης χώρας. Στην πραγματικότητα, το αντίθετο είναι πιο συχνά αληθές.

Ίσως το πιο αμήχανο από τα επιχειρήματα κατά της παγκοσμιοποίησης, είναι το ότι, το εμπόριο και οι ξένες επενδύσεις, οδηγούν αναπότρεπτα σε περίσσεια παραγωγικών δυνατοτήτων σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτό είναι το κύριο επιχειρήμα του Greider και, εν τέλει, ο κύριος λόγος που πιστεύει ότι, το σύστημα θα αυτοκαταστραφεί.

Ίσως είναι άδικο να εμμένουμε στον Greider, ιδίως αφού ορισμένα από τα άλλα συμπεράσματά του, αξίζει να αντιμετωπισθούν σοβαρά. Όμως

οι παρανοήσεις που το βιβλίο του φανερώνει, είναι κοινότητες στη συζήτηση περί παγκοσμιοποίησης και δε βοηθούν στην προαγωγή της.

5.6. Παγκοσμιοποίηση και φραγμοί

Δε χρειάζεται να ανησυχεί κανείς με την παγκοσμιοποίηση, όμως ούτε θα έπρεπε να λάβει μία ευδαίμονα οπτική αυτής. Η παγκοσμιοποίηση διευρύνει πάρα πολύ τις διαθέσιμες ευκαιρίες σε αυτούς που έχουν τα προσόντα να προκόψουν στις διεθνείς αγορές.

Μπορεί να βοηθήσει φτωχές χώρες να ξεφύγουν από την ανέχεια. Δεν περιορίζει την εθνική αυτονομία, τόσο όσο οι δημοφιλείς συζητήσεις θεωρούν.

Συγχρόνως, η παγκοσμιοποίηση όντως ασκεί πίεση προς τα κάτω στους μισθούς των ανεπαρκούς ειδικευμένων εργαζόμενων στις βιομηχανοποιημένες χώρες, επιδεινώνει την οικονομική ανασφάλεια, θέτει υπό αίρεση παραδεδεγμένες κοινωνικές ρυθμίσεις, αποδυναμώνοντας τα δίκτυα κοινωνικής προστασίας.

Υπάρχουν δύο κίνδυνοι από την αυταρέσκεια έναντι των κοινωνικών συνεπειών της παγκοσμιοποίησης. Ο πρώτος και προφανέστερος, είναι η πιθανότητα μιας πολιτικής αντίδρασης κατά του εμπορίου.

Η υποψηφιότητα του Patrick Buchanan, το 1996 στις ρεπουμπλικανικές προκριματικές εκλογές, αποκάλυψε ότι, ο προστατευτισμός μπορεί να «πουλήσει» εύκολα, σε καιρούς κατά τους οποίους πλατιά τμήματα της αμερικανικής κοινωνίας δοκιμάζουν φόβους, που σχετίζονται με την παγκοσμιοποίηση. Το ίδιο μπορεί να λεχθεί σχετικά με την πολιτική επιρροή του Vladimir Zhirinovskiy στη Ρωσία ή του Jean-Marie Le Pen στη Γαλλία - επιρροή που επιτεύχθηκε, τουλάχιστον εν μέρει, σε «ανταπόκριση» προς τις αντιληφθείσες συνέπειες της παγκοσμιοποίησης (Rodrik, 2002).

Οι οικονομολόγοι, μπορεί να παραπονούνται ότι, ο προστατευτισμός είναι μόνο «γιατροσόφι» και να υποστηρίζουν ότι, οι ασθένειες χρειάζονται εντελώς διαφορετικά φάρμακά, όμως τα

«εγκεφαλικά» επιχειρήματα δε θα κερδίσουν τις καρδιές και το νου των ανθρώπων, παρά μόνον αν προσφερθούν μαζί με σαφείς και συγκεκριμένες λύσεις. Ο εμπορικός προστατευτισμός, παρ' όλα τα ελαττώματά του, έχει το πλεονέκτημα της σαφήνειας.

Ίσως οι μελλοντικοί Buchanan τελικά να ηττηθούν, όπως ο ίδιος ο Buchanan, από την κοινή λογική του κόσμου. Ακόμα κι έτσι, παραμένει ένας δεύτερος κι ίσως πιο σοβαρός κίνδυνος. Η συσσώρευση των παρενεργειών της παγκοσμιοποίησης, θα μπορούσε να οδηγήσει σε ένα νέο πλέγμα ταξικών διαχωρισμών - μεταξύ αυτών που ευημερούν και αυτών που δεν ευημερούν, μεταξύ αυτών που μοιράζονται τις αξίες της και αυτών που προτιμούν το αντίθετο και μεταξύ αυτών που μπορούν να απομακρύνουν τους κινδύνους της και αυτών που δεν μπορούν.

Αυτή δεν είναι μια ευχάριστη προοπτική, ακόμα και για εκείνους που βγαίνουν κερδισμένοι από τις ανισότητες της παγκοσμιοποίησης.

Οι σχεδιαστές εθνικής πολιτικής, δεν πρέπει να υποχωρήσουν πίσω από τοίχους προστατευτισμού. Ο προστατευτισμός θα βοηθούσε πολύ λίγο, δημιουργώντας άλλες, τις δικές του κοινωνικές εντάσεις. Οι σχεδιαστές πολιτικής, πρέπει, αντ' αυτού, να συμπληρώσουν την εξωτερική στρατηγική της φιλελευθεροποίησης, με μια εσωτερική στρατηγική «επανάρθωσης», εκπαίδευσης και κοινωνικής ασφάλισης, για αυτές τις ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες του Bill Clinton όταν αυτός ήταν Πρόεδρος, αντιπροσώπευαν μια κίνηση προς τη σωστή κατεύθυνση.

Ωστόσο, ο μεταρρυθμιστικός νόμος του Αυγούστου του 1996 για την κοινωνική πρόνοια, θα μπορούσε να αποδυναμώσει τα δίκτυα κοινωνικής προστασίας, ακριβώς σε μια εποχή που η παγκοσμιοποίηση «επιτάσσει» το αντίθετο. Στην Ευρώπη, επίσης, η περιστολή του κράτους πρόνοιας ίσως επιδεινώσει τις πιέσεις από την παγκοσμιοποίηση.

Αντίθετα προς την ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση, η διατήρηση επαρκών δικτύων προστασίας για αυτούς, στον πάτο της κατανομής εισοδήματος δε θα προκαλούσε χρεωκοπία.

Σήμερα, η ασφάλεια γήρατος είναι το πιο δαπανηρό αντικείμενο μεταβιβάσεως εισοδήματος για τις προηγμένες βιομηχανικές χώρες (Collins, 1997). Ένας επαναπροσανατολισμός των δημοσίων πόρων, από τις συντάξεις προς την αγορά εργασίας και τα προγράμματα κατά της φτώχειας, θα ήταν ένας πιο κατάλληλος τρόπος αντιμετώπισης των προκλήσεων της παγκοσμιοποίησης. Αυτή η μετατόπιση θα μπορούσε να επιτευχθεί, με την ταυτόχρονη μείωση των δημοσίων δαπανών. Πλατιά στρώματα του πληθυσμού στις βιομηχανικές χώρες, ανησυχούν ευλόγως στην αλλαγή θεμελιωδών ρυθμίσεων κοινωνικής πρόνοιας. Συνεπώς, η πολιτική ηγεσία, θα χρειαστεί να καταστήσει τέτοιες αλλαγές, ευνόητες προς αυτές τις ομάδες.

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η πρόκληση είναι διπλή. Από τη μια μεριά, χρειάζεται ένα πλέγμα κανόνων που να ενθαρρύνει τη μεγαλύτερη εναρμόνιση των κοινωνικών και βιομηχανικών πολιτικών, σε εθελοντική βάση. Μία τέτοιου είδους εναρμόνιση, θα μπορούσε να μειώσει τις εντάσεις από διαφορετικές εθνικές πρακτικές. Συγχρόνως, μέσα στο πλαίσιο κανόνων που κυβερνούν το διεθνές εμπόριο, απαιτείται η ενσωμάτωση αρκετής ευελιξίας, ώστε να επιτρέπεται η επιλεκτική αποσύνδεση από πολυμερείς πειθαρχικές δεσμεύσεις.

Σήμερα, η Συμφωνία Εγγυήσεων του ΔΟΕ, επιτρέπει σε κράτη-μέλη να επιβάλλουν προσωρινούς εμπορικούς περιορισμούς, όταν παρατηρείται αύξηση των εισαγωγών, στο πλαίσιο συγκεκριμένων αυστηρών όρων.

Θα μπορούσε κανείς να φανταστεί την επέκταση του πεδίου της συμφωνίας αυτής, ώστε να συμπεριλάβει ένα ευρύτερο φάσμα καταστάσεων, αντικατοπτρίζοντας εύλογες ανησυχίες, που σχετίζονται με τις συνθήκες εργασίας για το εργατικό δυναμικό, με το περιβάλλον, ακόμα και με ηθικές νόρμες στη χώρα-εισαγωγή.

Ο σκοπός ενός τέτοιου διευρυμένου μηχανισμού «ρήτρας διαφυγής», θα ήταν να επιτρέψει στις χώρες -κάτω από καλά καθορισμένες προϋποθέσεις και υπό το καθεστώς πολυμερώς εγκεκριμένων διαδικασιών-, μεγαλύτερα περιθώρια για την εκπλήρωση των εγχώριων αναγκών που συγκρούονται με το ελεύθερο εμπόριο.

Αν αυτή η ευελιξία μπορούσε να επιτευχθεί, με την ταυτόχρονη αυστηρή εφαρμογή των κανόνων κατά του dumping, το οποίο παρουσιάζει υψηλή διαβρωτική επίδραση στο παγκόσμιο εμπορικό σύστημα, τα οφέλη θα ήταν σημαντικά.

Κεφάλαιο 6ο:

Εξηγώντας περαιτέρω την παγκοσμιοποίηση

6.1. Καθημερινές όψεις της παγκοσμιοποίησης

Τα διεθνή οικονομικά, έχουν ως πεδίο δράσης το εμπόριο και τις χρηματοοικονομικές σχέσεις των εθνικών οικονομιών, τις επιδράσεις του διεθνούς εμπορίου και της χρηματοοικονομίας στη διανομή της παραγωγής, παράλληλα με την μελέτη των εισοδημάτων και του πλούτου ανά τον κόσμο και εντός των εθνών (Jeffrey Sachs, 2000).

Τα τελευταία χρόνια, τα διεθνή οικονομικά ασχολούνται όλο και περισσότερο με το εξής κεντρικό ερώτημα: *«Τι επιδόσεις θα καταφέρουν οι εθνικές οικονομίες, τώρα που σχεδόν όλος ο κόσμος έχει ενωθεί σε μια σχεδόν παγκόσμια αγορά;»*.

Λόγω των αλλαγών στην οικονομική πολιτική και την τεχνολογία, οι οικονομίες που στο παρελθόν ήταν απομονωμένες, με υψηλά έξοδα μεταφορών και τεχνητά εμπόδια στο εμπόριο και στις χρηματοοικονομικές ροές, τώρα συνδέονται σε ένα πυκνό δίκτυο οικονομικών αλληλεπιδράσεων.

Αυτή η πραγματική οικονομική επανάσταση των τελευταίων 15 ετών, έχει επιβληθεί τόσο ξαφνικά, ώστε οι βασικότερες επιπτώσεις της στην οικονομική ανάπτυξη, τη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου, αλλά και στα μοντέλα του εμπορίου και των χρηματοοικονομικών ροών στην παγκόσμια οικονομία, κατανοούνται σήμερα μόνο επιφανειακά.

Τα πιο εμφανή χαρακτηριστικά της νέας παγκόσμιας οικονομίας, είναι οι αυξανόμενοι δεσμοί μεταξύ χωρών που παρουσιάζουν υψηλά και χαμηλά εισοδήματα.

Εξάλλου, οι οικονομίες υψηλών εισοδημάτων όπως της Ευρώπης, της Ιαπωνίας και των Ηνωμένων Πολιτειών, έχουν αναπτύξει σημαντικούς δεσμούς, χάρη στις ροές του εμπορίου, από τη δεκαετία του 1960 και μετέπειτα.

Η μεγάλη καινοτομία της νέας εποχής, είναι ο βαθμός στον οποίο τα φτωχότερα έθνη του κόσμου, έχουν ενσωματωθεί στο παγκόσμιο σύστημα εμπορίου, χρηματοοικονομικών ροών και παραγωγής, ως εταίροι και συμμετέχοντες στις αγορές, αντί ως αποικιακά εξαρτώμενοι.

Κατά τους ενθουσιώδεις υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης, η τελευταία υπόσχεται αυξημένα κέρδη από το εμπόριο, μαζί με γρηγορότερη οικονομική ανάπτυξη και για τις δύο κατηγορίες χωρών, στις οποίες μοιράζεται το εισόδημα διεθνώς. Κατά τους σκεπτικιστές, η ολοκλήρωση των πλούσιων και των φτωχών εθνών, «υπόσχεται» αυξανόμενες κοινωνικές ανισότητες στις πλούσιες χώρες και μεγαλύτερη εξαθλίωση στις φτωχές (Dickens, 1992).

Οι εθνικές οικονομίες, ολοκληρώνονται διεθνώς όλο και περισσότερο, με τέσσερις κυρίως τρόπους:

- μέσω του εμπορίου,
- μέσω των χρηματοοικονομικών ροών
- μέσω της παραγωγής
- μέσω ενός επεκτεινόμενου ιστού συνθηκών και θεσμών.

Οι αυξανόμενες διασυνδέσεις μέσω του εμπορίου είναι εμφανείς. Σχεδόν κάθε χρόνο, μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το διεθνές εμπόριο αυξάνεται πιο γρήγορα από την παγκόσμια παραγωγή, με αποτέλεσμα να αυξάνεται το μερίδιο των εξαγωγών και των εισαγωγών στο ΑΕΠ, για όλες σχεδόν της χώρες.

Κατά τα τελευταία 15 χρόνια, οι διασυνοριακές χρηματοοικονομικές ροές, έχουν αυξηθεί ακόμη πιο γρήγορα και από τις εμπορικές ροές. Κυρίως, οι άμεσες ξένες επενδύσεις, (με τις οποίες το ξένο κεφάλαιο αποκτά τον έλεγχο σε μια διασυνοριακή επιχείρηση), έχουν αυξηθεί γρηγορότερα από τη συνολική ροή των κεφαλαίων.

Η ταχεία άνοδος των άμεσων ξένων επενδύσεων, υπογραμμίζει τον τεράστιο και αυξανόμενο ρόλο των πολυεθνικών εταιρειών, στο διεθνές εμπόριο και στην παγκόσμια παραγωγή.

Ακαδημαϊκοί όπως ο Peter Dickens, έχουν αποδείξει ότι, με φθίνοντα έξοδα μεταφοράς και επικοινωνιών, είναι δυνατόν, «να μοιραστεί η αλυσίδα των αξιών» της παραγωγής. Διαφορετικά στάδια της διαδικασίας

παραγωγής ενός προϊόντος, μπορούν να διεξαχθούν σε διαφορετικά μέρη του κόσμου, ανάλογα με το συγκριτικό πλεονέκτημα των διαφόρων εναλλακτικών τόπων παραγωγής.

Τα ηλεκτρονικά τσιπ ημιαγωγών, θα μπορούσαν να σχεδιαστούν στο τόπο που παράγονται και τα βασικά μέρη, δηλαδή στις Ηνωμένες Πολιτείες (Krugman, 2000). Εν συνεχεία, κόβονται και συναρμολογούνται στη Μαλαισία, ενώ τα τελικά προϊόντα ελέγχονται στη Σιγκαπούρη και τελικώς αποστέλλονται από εκεί.

Οι διασυνοριακές ροές, κινούνται συχνά εντός της ίδιας πολυεθνικής εταιρείας. Ένα συναρπαστικό γεγονός για τις ροές του τρέχοντος εμπορίου είναι ότι, περίπου το ένα τρίτο του εμπορίου αγαθών, αποτελείται από αποστολές μεταξύ των θυγατρικών της ίδιας εταιρείας, σε αντίθεση με τις συναλλαγές που γίνονται μεταξύ διαφορετικών εξαγωγέων και εισαγωγέων.

Η τέταρτη σημαντική όψη της διεθνοποίησης, είναι η αυξανόμενη εναρμόνιση των οικονομικών θεσμών. Ένα μέρος της αφορά τη μίμηση. Το μεγαλύτερο μέρος του αναπτυσσόμενου κόσμου, διάλεξε, κατά την ανεξαρτητοποίησή του μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, στρατηγικές οικονομικής ανάπτυξης που παρακάμπτουν τις αγορές.

Αυτά τα μοντέλα ανάπτυξης κρατικού ελέγχου, καταποντίστηκαν στη δεκαετία του 1980, η οποία ακολουθήθηκε από μια τεράστια μετατόπιση προς όφελος της ανάπτυξης, που στηρίζεται στην αγορά και ελέγχεται από τον ιδιωτικό τομέα.

Εκτός όμως της καθαρής μίμησης, έχει σημειωθεί σημαντική αύξηση των υποχρεώσεων, οι οποίες πηγάζουν από διεθνείς συνθήκες και σχετίζονται με το εμπόριο, την επενδυτική πολιτική, τη φορολογική πολιτική, τα δικαιώματα περί πνευματικής ιδιοκτησίας, την τραπεζική εποπτεία, τη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων, την πολιτική σχετικά με τις ξένες επενδύσεις, ακόμη και τον έλεγχο της απάτης.

Ένας ολοένα επεκτεινόμενος ιστός συνθηκών συνδέει τα κράτη μεταξύ τους με πολυμερείς υποχρεώσεις (όπως το γκρουπ των G-77 με τα 132 κράτη μέλη), με τοπικές υποχρεώσεις (όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλες εμπορικές ενώσεις), με διμερείς υποχρεώσεις (όπως για παράδειγμα

οι διμερείς φορολογικές συνθήκες μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και δεκάδων άλλων κυβερνήσεων).

6.2. Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης

Οι επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης, τόσο για τις αναπτυγμένες όσο και για τις αναπτυσσόμενες χώρες, αποτελούν, προς το παρόν, αντικείμενο εκτεταμένης έρευνας και έντονων δημόσιων συζητήσεων (Jeffrey Sachs, 2000).

Τέσσερις ενότητες θεμάτων ερευνώνται.

Καταρχήν, η παγκοσμιοποίηση θα προωθήσει τη γρηγορότερη οικονομική ανάπτυξη, ιδιαίτερα στα τέσσερα πέμπτα του παγκόσμιου πληθυσμού (4,5 δις άτομα), τα οποία ζουν ακόμη σε αναπτυσσόμενες χώρες

Δεύτερον, η παγκοσμιοποίηση θα προωθήσει ή θα υπονομεύσει τη μακροοικονομική σταθερότητα; Είναι η ξαφνική και απροσδόκητη κατάρρευση στις οικονομίες ανερχόμενων χωρών (όπως το Μεξικό το 1944 και η Ανατολική Ασία το 1997), το αποτέλεσμα βαθιών αδυναμιών στη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, ή μπορούν να αντιμετωπισθούν, ίσως και να αποφευχθούν στο δρόμο προς περισσότερη ευμάρεια;

Τρίτον, η παγκοσμιοποίηση θα προωθήσει την αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα και, αν είναι έτσι, το πρόβλημα περιορίζεται στους χαμηλά ειδικευμένους εργαζόμενους στις προχωρημένες οικονομίες, ή μήπως αυτή η ανισότητα είναι το βαθύτερο αποτέλεσμα εντεινόμενων δυνάμεων των αγορών σε όλα τα μέρη του κόσμου;

Τέταρτον, πώς θα έπρεπε οι κυβερνητικοί οργανισμοί σε όλα τα επίπεδα -τοπικό, εθνικό, διεθνές-, να προσαρμόσουν τις δυνάμεις τους και τις ευθύνες τους εν όψει της ανάδυσης μιας νέας παγκόσμιας αγοράς;

6.2.1. Οικονομική ανάπτυξη

Ο Adam Smith με το διάσημο βιβλίο του Ο Πλούτος των Εθνών (The Wealth of Nations), διακήρυξε ότι: «η ανακάλυψη της Αμερικής και το πέρασμα στις Ανατολικές Ινδίες μέσω του ακρωτηρίου της Καλής Ελπίδας αποτελούν τα δύο μεγαλύτερα και τα πιο σημαντικά επιτεύγματα που καταγράφηκαν ποτέ στην ιστορία της ανθρωπότητας» (Jeffrey Sachs, 2000).

Συλλογίστηκε ότι, « αν συνδέσουμε, σε κάποιο βαθμό, τα πιο μακρινά μέρη που υπάρχουν στον κόσμο, κάνοντας τα ικανά να ανακουφίσουν το ένα τις ανάγκες του άλλου, να αυξήσουν τις απολαύσεις τους και να ευθαρρύνουν τις βιομηχανίες τους, τότε η πορεία τους συνολικά θα είναι ευνοϊκή». Φυσικά, οι ανακαλύψεις δεν ήταν αρκετές για να εγγυηθούν αυτά τα οφέλη.

Ο ίδιος ο Smith, αναγνώρισε ότι, η λαφυραγωγία του Ιμπεριαλισμού, είχε στερήσει τους εγχώριους κατοίκους του Νέου Κόσμου και των Ανατολικών Ινδιών από τα περισσότερα οφέλη της παγκοσμιοποίησης στις μέρες του (Smith, 1993)

Στον 20^ο αιώνα, δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, η Μεγάλη Ύφεση και 40 χρόνια προστατευτισμού μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο μεγαλύτερο μέρος του αναπτυσσόμενου κόσμου, ματαίωσαν το όραμα του Smith για αμοιβαία κέρδη από το εμπόριο. Σήμερα, μπορούμε άραγε να οραματιστούμε το μηχανισμό του Smith να λειτουργεί προς όφελος όλου του κόσμου;

Πολλές σύγχρονες θεωρίες για την οικονομική ανάπτυξη, όπως η έρευνα των Gene Grossman και Elhanan Helpman προσέφεραν βάσιμους λόγους ικανοποίησης. Οι υποθέσεις του Smith για δυναμικά κέρδη από το εμπόριο, αποτέλεσαν μέχρι και σήμερα τον πυρήνα πολλών νέων μαθηματικών μοντέλων «ενδογενούς ανάπτυξης».

Αυτά τα μοντέλα, τονίζουν ότι, η μακροπρόθεσμη ανάπτυξη εξαρτάται από την αυξανόμενη παραγωγικότητα και την καινοτομία. Τα κίνητρα και για τα δύο, εξαρτώνται (όπως υπέθετε ο Smith), από το εύρος της αγοράς.

Αν οι καινοτόμοι πουλήσουν σε μια εκτεταμένη παγκόσμια αγορά, γενικά έχουν περισσότερα κίνητρα για να καινοτομούν. Αν η παραγωγικότητα αυξηθεί από την κατάτμηση της παραγωγικής

διαδικασίας σε έναν μεγαλύτερο αριθμό εξειδικευμένων υπό-μονάδων, με δεδομένο ότι, κάθε υπό-μονάδα αντιμετωπίζει καθορισμένο κόστος παραγωγής, τότε μια μεγαλύτερη αγορά επιτρέπει σε αυτό το σταθερό κόστος, να κατανεμηθεί σε μια μεγαλύτερη «αλυσίδα» παραγωγής.

Ένα μέρος του επιχειρήματος, έχει βρει ισχυρή εμπειρική επιβεβαίωση κατά τα τελευταία χρόνια. Οι γρηγορότερα αναπτυσσόμενες χώρες των τελευταίων δύο δεκαετιών, είναι εκείνες που πέτυχαν νέα ανάπτυξη βασισμένη στις εξαγωγές, ιδιαίτερα στη μεταποίηση.

Οι Andriew Warner και Jeffrey Sachs, απέδειξαν ότι, οι οικονομίες που προσπάθησαν να το πετύχουν αυτό, με μοναδικό τρόπο την προστασία της οικονομίας τους από τις εισαγωγές, θέτοντας δηλαδή χαμηλά εμπόδια στο εμπόριο, αναπτύχθηκαν λιγότερο γρήγορα από τις πιο «ανοιχτές οικονομίες» που είχαν προσανατολισμό στις εξαγωγές.

Επιπλέον, οι εξαγωγές μεταποιητικών προϊόντων των αναπτυσσόμενων χωρών, αποτελούν οι ίδιες ένα παράδειγμα της εφαρμογής των αρχών του Smith, για το διεθνή καταμερισμό της εργασίας.

Οι Radelet και Sachs, βρήκαν ότι, σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, που είχαν προσανατολισμό στις εξαγωγές, οι ίδιες οι εξαγωγές, ήταν μέρος ενός πολύ εκλεπτυσμένου καταμερισμού της εργασίας, κατά τον οποίο τα τελικά αγαθά (αυτοκίνητα, αεροπλάνα, ηλεκτρονικά μηχανήματα), παράγονται από επιχειρήσεις σε διάφορες περιοχές, κρατώντας τα τμήματα της παραγωγικής διαδικασίας ως έντασης εργασίας, για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Αυτό το είδος του «νέου καταμερισμού της εργασίας» στη μεταποίηση, ήταν κάτι το ασύλληπτο για τους πρώτους οικονομολόγους που ασχολήθηκαν με το θέμα της ανάπτυξης.

Αυτό πραγματοποιήθηκε νωρίς μετά τον πόλεμο, όπως ο Raoul Prebisch, ο οποίος υποστήριξε ότι, ο προστατευτισμός είναι το προτιμότερο μονοπάτι προς τη βιομηχανοποίηση για τις φτωχές χώρες.

Οι οικονομολόγοι αυτοί, απλώς δεν μπορούσαν να συλλάβουν ότι, η διαδικασία παραγωγής αποτελεί συμπληρωματική σχέση μεταξύ των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσόμενων χωρών.

Στην ορθόδοξη θεωρία, οι δύο πλευρές της κατανομής του εισοδήματος ωφελούνται από την παγκοσμιοποίηση. Οι αναπτυγμένες χώρες, επειδή προσεγγίζουν μια αγορά μεγαλύτερη για αυτούς που καινοτομούν, ενώ οι αναπτυσσόμενες οικονομίες, επειδή απολαμβάνουν τους καρπούς αυτών των καινοτομιών, συμμετέχοντας στην παγκόσμια παραγωγή μέσω των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Οι σύγχρονες θεωρίες, εξακολουθούν να τονίζουν, παρ' όλα αυτά, ότι, τα κέρδη της ανάπτυξης, μπορεί στην πράξη, να μη μοιράζονται σε όλους.

Δύο είναι οι μεγάλες θεωρητικές εξαιρέσεις, με κάποιες εμπειρικές αποδείξεις που τις στηρίζουν και που συζητούνται πιο συχνά.

➤ Η πρώτη εξαίρεση βασίζεται στη γεωγραφία. Τα κέρδη του εμπορίου εξαρτώνται από το κόστος μεταφοράς, που προκύπτει ανάμεσα σε μια εθνική οικονομία και τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτό πρέπει να είναι αρκετά χαμηλό, ώστε να επιτρέπεται η εκτεταμένη αλληλεπίδραση, ανάμεσα στην εθνική οικονομία και τις αγορές του κόσμου. Εάν μια οικονομία είναι γεωγραφικά απομονωμένη, όπως για παράδειγμα, περικλειστη στα Ιμαλάια ή την Κεντρική Αφρική, οι ευκαιρίες να κάνει εκτεταμένο εμπόριο είναι σημαντικά περιορισμένες.

Επίσης, όπως έδειξε ο οικονομολόγος του MIT Paul Krugman, ο συνδυασμός αυξανόμενων κερδών κλίμακας και υψηλών μεταφορικών εξόδων, μπορεί να οδηγήσει σε συγκέντρωση της οικονομικής δραστηριότητας σε κάποιες περιοχές, κάπως τυχαία, σε βάρος άλλων. Το κλίμα, μπορεί επίσης να επιφέρει σοβαρές ανάδρομες επιπτώσεις. Γενικά ισχύει ότι, οι τροπικές περιοχές επιβάλλουν πρόσθετα βάρη λόγω των μολυσματικών ασθενειών άλλοτε συχνά, λόγω των γεωργικών συνθηκών (που αφορούν στο χώμα, το νερό και τα έντομα), το οποίο δεν συναντιέται στις εύκρατες ζώνες. Για αυτούς τους λόγους, μια σημαντική μερίδα του πληθυσμού του κόσμου, μπορεί να αντιμετωπίζει σοβαρά γεωγραφικά εμπόδια στην ανάπτυξη, παρά τα γενικά επωφελή αποτελέσματα της παγκοσμιοποίησης.

➤ Η δεύτερη μεγάλη θεωρητική εξαίρεση, που αναγνωρίζεται στη

συζήτηση σχετικά με την ανάπτυξη, τουλάχιστον μετά την έκκληση του Alexander Hamilton για προστασία της νεογέννητης αμερικανικής βιομηχανίας, είναι ο κίνδυνος να «παγιδευτούν» οι παραγωγοί φυσικών πόρων, σε μια μη ικανοποιητική εμπορική εξειδίκευση και έτσι να καθυστερήσουν ή να μπλοκαριστούν οι βελτιώσεις της βιομηχανίας, που είναι απαραίτητες για την οικονομική ανάπτυξη.

Ο Kiminori Matsuyama, ήταν από τους πρώτους που διατύπωσαν μαθηματικά μοντέλα για να ελέγξουν αυτήν την ιδέα. Οι πρώτες αποδείξεις, που αντλήθηκαν από μελέτες που έκαναν οι Warner και Sachs, υποστηρίζουν το φαινόμενο της «δυναμικής ολλανδικής ασθένειας».

Η «ολλανδική ασθένεια», εμφανίζεται όταν η ραγδαία αύξηση των πόρων που εξάγει μια χώρα, προκαλεί την ισχυροποίηση του εθνικού νομίσματος και έτσι υποσκάπτει τα περιθώρια κέρδους των «βιομηχανιών που δε βασίζονται σε φυσικούς πόρους».

Το «δυναμικό» στοιχείο, είναι η υποτιθέμενη μακροπρόθεσμη απώλεια ανάπτυξης, που προέρχεται από την εξειδίκευση σε πρωτογενή αγαθά (π.χ. τις εξαγωγές αερίου), αντί για προϊόντα της μεταποίησης, τα οποία θεωρείται ότι, προσφέρουν μεγαλύτερες ευκαιρίες στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη της παραγωγικότητας.

Τα στοιχεία δείχνουν ότι, χώρες με μεγάλη βάση φυσικών πόρων, όπως οι εξαγωγείς πετρελαίου του Περσικού Κόλπου, καταλήγουν να μην είναι ανταγωνιστικές, στους περισσότερους τομείς της παραγωγικής βιομηχανίας.

Αυτός ο όρος με τη σειρά του, φαίνεται να συμβαδίζει με μικρότερη ανάπτυξη μακροπρόθεσμα, πιθανόν διότι η παραγωγική βιομηχανία και όχι η πρωτογενής παραγωγή (γεωργία και ορυχεία), είναι αυτή που προσφέρει καλύτερες ευκαιρίες για καινοτομία, μάθηση από την πράξη και βελτίωση της παραγωγικότητας μακροπρόθεσμα.

Η οικονομική θεωρία υποστηρίζει την άποψη ότι κάποιας μορφής παρέμβαση που προέρχεται έξω από την αγορά -η οποία μπορεί να εκτείνεται από την προστασία των «νηπιακών βιομηχανιών», ως την

επιχορήγηση της παραγωγικής βιομηχανίας- θα μπορούσε να έχει επωφελή αποτελέσματα υπό αυτές τις περιστάσεις.

Οι πρακτικές αυτών των παρεμβάσεων στον πραγματικό κόσμο, αποτελούν όμως, αντικείμενο θερμών δημόσιων συζητήσεων και αμφισβητήσεων.

6.2.2. Μακροοικονομική σταθερότητα

Με τη γνωστή κραυγή απόγνωσης κατά τη διάρκεια της μεγάλης ύφεσης, ο John Maynard Keynes, στο δοκίμιό του *National Self-Sufficiency*, υποστήριξε ότι, οι περιπλοκές στην οικονομία που οφείλονται στο εμπόριο και τις χρηματοοικονομικές ροές, έρχονται να προστεθούν στην παγκόσμια αποσταθεροποίηση (Jeffrey Sachs, 2000).

Προχώρησε τόσο, ώστε υποστήριξε ότι, πρέπει «να αφήσουμε τα αγαθά να παράγονται εγχωρίως όταν αυτό είναι εφικτό, με λογική και πρακτικότητα» και πάνω από όλα, «η χρηματοδότηση να είναι, κατά πρώτο λόγο, εθνική».

Μετά την ύφεση, ο Keynes άλλαξε γνώμη, υποστηρίζοντας πανηγυρικά τη μεταπολεμική επιστροφή στο ανοικτό εμπόριο, βασιζόμενο σε μετατρέψιμα νομίσματα.

Στο σχεδιάσμα του καινούργιου ΔΝΤ, όμως, ενέμεινε στη θέση ότι, οι κεφαλαιακές ροές θα πρέπει να παραμένουν περιορισμένες, ώστε να ελαχιστοποιείται η πιθανότητα να προκαλούνται παγκόσμιες μακροοικονομικές αστάθειες, λόγω των διεθνών χρηματοπιστωτικών ασταθειών. Γι' αυτόν το λόγο τα Άρθρα της Συμφωνίας του ΔΝΤ, καλούν τις χώρες-μέλη να κρατούν τα νομίσματα, που είναι μετατρέψιμα για τις τρέχουσες συναλλαγές (κυρίως το εμπόριο και τον επαναπατρισμό κερδών και τόκων), αλλά όχι απαραίτητα για τις ροές κεφαλαίων.

Με την «απογείωση» της παγκοσμιοποίησης στις δύο τελευταίες δεκαετίες, πολλές μορφές διεθνών ροών κεφαλαίου έχουν αυξηθεί δραματικά. Οι άμεσες διεθνείς επενδύσεις, οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου μέσω κρατικών ταμείων, τα τραπεζικά δάνεια, ο ομολογιακός δανεισμός (swaps, options, forward transactions), οι επανασφαλίσεις και τα λοιπά

χρηματοπιστωτικά μέσα, χρησιμοποιούνται διαρκώς. Επιπλέον, οι αναπτυγμένες και οι αναπτυσσόμενες χώρες, ανοίγουν τις κεφαλαιαγορές τους όλο και περισσότερο στις ξένες συμμετοχές.

Το 1997, το ΔΝΤ προσυπέγραψε μια κίνηση τροποποίησης των Άρθρων της Συνθήκης του, ζητώντας ανοιχτές ροές κεφαλαίων. Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), ο Διεθνής Οργανισμός Εμπορίου (WTO) και η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών (BIR) αναζητούν, επίσης, όλο και περισσότερο τα διεθνή στάνταρ, τα οποία διέπουν την απελευθέρωση και την εποπτεία των διεθνών επενδυτικών ροών.

Γενικά, η οικονομική θεωρία, υποστηρίζει με βεβαιότητα ότι, το εμπόριο οικονομικών στοιχείων ενεργητικού, ωφελεί μεμονωμένες χώρες με τρόπους ανάλογους του εμπορίου αγαθών.

Στη θεωρία, οι χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, επιτρέπουν δύο είδη κερδών από το εμπόριο: την αυξημένη διαφοροποίηση του κινδύνου και των διαχρονικών κερδών.

Η θεωρία, όμως, παραπέμπει και σε κάποια όρια αυτής της αισιόδοξης προοπτικής, ενώ η εμπειρία που προκύπτει από τη διεθνή χρηματοδοτική απελευθέρωση, δίνει έναν πραγματικό λόγο για παύση. Ίσως και να έπρεπε να ισχύει ακόμη ο σκεπτικισμός του Keynes, παρά την υποτιθέμενη πολύ ανεπτυγμένη ικανότητα, να αναγνωρίζουμε και να διαχειριζόμαστε οικονομικούς κινδύνους.

Το πραγματικό νόημα της Μεξικάνικης κατάρρευσης και της οικονομικής κρίσης στην ανατολική Ασία, είναι ακόμη ελάχιστα ερμηνεύσιμο, αλλά και οι δύο αυτές εμπειρίες έδειξαν ότι, οι ανεμπόδιστες κεφαλαιακές ροές από τις ανεπτυγμένες προς τις αναδυόμενες αγορές, μπορούν να δημιουργήσουν βαθιά αποσταθεροποίηση.

Φαίνεται ότι, το πρόβλημα έγκειται στο γεγονός πως οι αγορές κεφαλαίων, υπόκεινται σε ορισμένες «αποτυχίες της αγοράς»-κλειδιά, οι οποίες εντείνονται, αντί να περιορίζονται, από την παγκοσμιοποίηση.

Ένα είδος αποτυχίας, είναι η τάση των τραπεζών με ελλειπείς κανονισμούς και κεφάλαια, να 'παίζουν' απρόσεκτα με τα κεφάλαια των καταθετών, δεδομένου ότι, από την πλευρά του ιδιοκτήτη/διαχειριστή, τα

τραπεζικά κέρδη του αποδίδονται, ενώ, αντίθετα, οι ζημιές των τραπεζών αναλαμβάνονται από την κυβέρνηση.

Συνεπώς, η διεθνής οικονομική απελευθέρωση ενός χαμηλά κεφαλαιοποιημένου τραπεζικού συστήματος, είναι μια πρόκληση σε υπερδανεισμό και τελικά σε κρίση της οικονομίας.

Το δεύτερο είδος αποτυχίας, είναι ο οικονομικός πανικός που γεννιέται όταν ένα γκρουπ πιστωτών, αποφασίσει ξαφνικά να αποσύρει δάνεια από έναν δανειζόμενο, υπό το φόβο ότι, οι άλλοι πιστωτές θα κάνουν το ίδιο. Κάθε δανειστής το βάζει στα πόδια προς την έξοδο, γιατί ο τελευταίος που θα βγει, θα χάσει αυτά που δικαιούται, υποθέτοντας ότι, ο δανειζόμενος δεν έχει τα ρευστά μέσα του ενεργητικού, για να καλύψει μια ξαφνική απόσυρση δανείων.

Αυτού του είδους ο πανικός, ήταν κάποτε γνωστός με τη μορφή «φυγής τραπεζών» που μάστιζε τις τράπεζες των ΗΠΑ, πριν εισαχθεί η ομοσπονδιακή ασφάλεια των καταθέσεων το 1934. Φαίνεται ότι, αυτό το φαινόμενο είναι εκτεταμένο στο διεθνή δανεισμό, ιδιαίτερα στα διεθνή τραπεζικά δάνεια προς τις αναδυόμενες αγορές.

Στο Μεξικό στα τέλη του 1994 και σε αρκετές οικονομίες της ανατολικής Ασίας το 1997 (Ινδονησία, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Νότια Κορέα), διεθνείς τραπεζίτες, που κάποτε ήταν αισιόδοξοι σχετικά με τις εξελίξεις, ξαφνικά τράβηξαν την πρίζα των καινούργιων πιστώσεων και την επαναχρηματοδότηση παλαιών.

Αυτή η απόσυρση κεφαλαίων, έστειλε τις αναδυόμενες οικονομίες σε μία δίνη πτώσης της παραγωγής και ενός κινδύνου άμεσης αδυναμίας τήρησης των διεθνών οικονομικών υποχρεώσεων. Τα δάνεια εκτάκτου ανάγκης που ξεκίνησε το ΔΝΤ, σκόπευαν να θεραπεύσουν αυτήν την αδυναμία, αλλά δεν απευθύνθηκαν ευθέως στις αιτίες της κρίσης (Dickens, 1992).

Αυτές οι δραματικές εμπειρίες, προκαλούν προβληματισμό για πολλά σημεία της πίεσης προς τη γρήγορη απελευθέρωση των διεθνών ροών κεφαλαίων. Ενώ η «επίσημη κοινότητα» στην Ουάσιγκτον, πιέζει ακόμη για την απελευθέρωση της αγοράς κεφαλαίων, ακούγονται και φωνές που υποστηρίζουν ότι, πρέπει να μπει ένα «φρένο στους τροχούς»,

ώστε να επιβραδυνθούν οι κινήσεις κεφαλαίων, με σκοπό να αποφευχθεί ο πανικός στη χρηματαγορά.

Οι ιδέες, περιλαμβάνουν τη φορολόγηση των διεθνών συναλλαγών (όπως η γνωστή πρόταση του James Tobin να φορολογηθούν οι συναλλαγές σε ξένο συνάλλαγμα για να αποφευχθεί η βραχυχρόνια κερδοσκοπία επί νομισμάτων, όπως η φορολογία που επιβάλλεται στην Χιλή επί των εισροών κεφαλαίων), τον άμεσο περιορισμό του τραπεζικού δανεισμού μικρής διάρκειας από το εξωτερικό, ως στάνταρ τραπεζικής εποπτείας, καθώς και τη θέσπιση αυστηρότερων κανονισμών, που σχετίζονται με την αποκάλυψη δεδομένων.

Συνεπώς, και στη θεωρία και στην πράξη, η απελευθέρωση της αγοράς κεφαλαίων είναι σε κατάσταση περιορισμού.

6.3. Παγκόσμια ολοκλήρωση

Το ποσοστό που κατέχουν οι εισαγωγές και οι εξαγωγές στη συνολική παραγωγή, παρέχει ένα μέτρο της έκτασης της παγκοσμιοποίησης των αγορών των αγαθών (Jeffrey Sachs, 2000).

Παρά το γεγονός ότι, τα ξένα αγαθά είναι σήμερα διαθέσιμα σε κάθε χώρα περισσότερο παρά ποτέ, η εξάπλωση της ολοκλήρωσης των αγορών αγαθών, δεν είναι συνεχής μέσα στο χρόνο.

Το παγκόσμιο εμπόριο, σε σχέση με την παραγωγή, αναπτύχθηκε από τα μέσα του 1800 μέχρι το 1913. Είχε δε καθοδική πορεία, μετά το 1913 και μέχρι το 1950, λόγω των δύο παγκοσμίων πολέμων και των προστατευτικών πολιτικών, που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Ύφεσης της δεκαετίας του '30, ενώ αντίθετα άνθισε μετά το 1950. Μόνο κατά τη δεκαετία του '70, οι ροές του εμπορίου ως ποσοστό της παραγωγής, πλησίασαν το ίδιο σημείο με αυτό της αρχής του αιώνα, γεγονός που ήταν αποτέλεσμα της μείωσης των δασμών και των

ποσοστώσεων, των αποδοτικότερων επικοινωνιών και των μειωμένων κοστών μεταφοράς.

Για πολλές αναπτυγμένες οικονομίες, η πιο σημαντική δεκαετία για την παγκοσμιοποίηση, ήταν η δεκαετία του '70. Τότε, το ποσοστό του εμπορίου στην παραγωγή αυξήθηκε αξιοσημείωτα και στις ανεπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, η έκθεση στο διεθνές εμπόριο αυξήθηκε και πάλι στα τέλη της δεκαετίας του '80, συμπίπτοντας με τις προθέσεις του προς το ελεύθερο εμπόριο.

Η αύξηση στο ποσοστό των εξαγωγών στη συνολική παραγωγή, πιθανόν υποεκτιμά το βαθμό παγκοσμιοποίησης της αγοράς αγαθών. Ολοένα και περισσότερη παραγωγή στις αναπτυγμένες οικονομίες, αποτελείται από πολλές μη εμπορεύσιμες υπηρεσίες. Μερικές από αυτές είναι, η εκπαίδευση, η κυβέρνηση, η ασφάλεια, η ακίνητη περιουσία, το χονδρικό και το λιανικό εμπόριο.

Ίσως να ήταν πιο ορθό, να μετρηθεί η σπουδαιότητα του διεθνούς εμπορίου, σκεπτόμενοι τις εξαγωγές εμπορευμάτων ως ένα μερίδιο της παραγωγής εμπορεύσιμων, μόνο, αγαθών. Έτσι μετρούμενη, η παγκοσμιοποίηση, αποτελεί μια πραγματικότητα και δε δίνει κανένα σημάδι πως θα υποχωρήσει.

Κεφάλαιο 7

Παγκοσμιοποίηση και Κοινωνία

7.1. Εισαγωγικά

Τα τελευταία χρόνια, η συζήτηση γύρω από την παγκοσμιοποίηση και τις συνέπειες της στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις, τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και σε διακρατικό επίπεδο, έχει διεισδύσει σε όλα τα γνωστικά πεδία της οικονομικής επιστήμης, αλλά και της πολιτικής θεωρίας.

Η νέα πραγματικότητα, η οποία κατά κύριο λόγο διαμορφώνεται από την αύξηση της κινητικότητας των κεφαλαίων και των άλλων παραγωγικών συντελεστών, καθώς και από την εντατικοποίηση των εμπορικών ροών, αποτελεί, κατά μία προσέγγιση, πηγή οικονομικής ανάπτυξης, ενώ από την άλλη συνιστά μια απειλή ενάντια στην κοινωνική συνοχή και το φυσικό περιβάλλον.

Επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με τον Rodrik (2002), η συζήτηση γύρω από την παγκοσμιοποίηση, οδηγεί πολλές φορές σε ακραίες αντιθέσεις και σε απλοϊκές προσεγγίσεις. Αυτό μπορεί να οδηγήσει στην υπερτίμηση των ωφελειών της διεθνούς ολοκλήρωσης, μπορεί ακόμα και να αποδώσουν τη φθίνουσα οικονομική κατάσταση των χαμηλά ειδικευμένων εργαζομένων, στον ανταγωνισμό των χαμηλών μισθών από τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.

Η επιστημονική -αλλά και πολιτική- αυτή συζήτηση, καταλήγει πολλές φορές στη διαπίστωση, για την αναγκαιότητα του «ανοίγματος» των οικονομιών (Pelagidis, 1999) και άλλες φορές στην επισήμανση των κινδύνων της αύξησης της ανεργίας και της διεύρυνσης των εισοδηματικών ανισοτήτων, που απορρέουν από την αλματώδη τεχνολογική ανάπτυξη και τη μετάβαση της ζήτησης εργασίας προς τους εργαζομένους με υψηλή

ειδίκευση (McSlaughter, 2000).¹

Βασικό σημείο του προβληματισμού, γύρω από την έννοια και τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, επικεντρώνεται στην προσαρμογή των εσωτερικών δομών στη νέα πραγματικότητα, όπως και στην αντιμετώπιση της αβεβαιότητας και της ανασφάλειας, οι οποίες προκύπτουν και σχετίζονται με τις εξελίξεις στην προσφορά και στην ζήτηση εργασίας (Standing, 1997).

Τα νέα εργασιακά πρότυπα, αποτελούν τη μεγαλύτερη πρόκληση των επιμέρους οικονομιών, οι οποίες παράλληλα με την προσαρμογή τους στις παγκόσμιες διεργασίες, «οφείλουν» να ενισχύσουν τους μηχανισμούς για την κοινωνική προστασία. Άλλωστε, κάτι τέτοιο επιβάλλεται και από τις νέες ανταγωνιστικές συνθήκες, που καθιστούν ιδιαίτερα επισφαλείς τις θέσεις εργασίας και εντείνουν το αίσθημα της ανασφάλειας.

Αφειρηία αυτής της προσέγγισης, αποτελεί η άποψη ότι, το ουσιαστικό δίλημμα είναι αμιγώς ενδογενές και κινείται μεταξύ των κάτωθι δύο επιλογών:

(α) της ανασυγκρότησης του κοινωνικού κράτους, προς την κατεύθυνση της επένδυσης στο ανθρώπινο κεφάλαιο, με απώτερο σκοπό την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, και

(β) της μετακύλισης του κόστους της προσαρμογής στους κανόνες των διεθνών αγορών, στους χαμηλόμισθους και ανειδίκευτους εργάτες.

Αξίζει πάντως να αναφερθεί ότι, αν και η ταύτιση της παγκοσμιοποίησης με τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους και του δημόσιου τομέα γενικότερα, φαίνεται πως τυχάνει ευρείας αποδοχής στην επιστημονική συζήτηση, εντούτοις δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι, η διεθνοποίηση των αγορών δεν είναι κάτι νέο και ως εκ τούτου τα αίτια της αποδόμησης της κοινωνικής προστασίας, πρέπει

¹ Σύμφωνα με τη Λυμπεράκη, σε ό,τι αφορά στις αλλαγές και τις ανασφάλειες σε ατομικό - ιδιωτικό επίπεδο, είναι υπερβολικές οι απόψεις που αποδίδουν στην παγκοσμιοποίηση το φαινόμενο της χαλάρωσης των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων (π.χ. οικογενειακών δομών). Επιπροσθέτως, εκτιμά ότι τέτοιες προσεγγίσεις είναι επιφανειακές και μπορεί να οδηγήσουν σε φαινόμενα ακραίας απαγόρευσης επιλογών. Απομονώνοντας τον όρο παγκοσμιοποίηση από τέτοιες προσεγγίσεις, τον οριοθετεί σε σχέση με τις διαδικασίες της εντατικοποίησης του ανταγωνισμού σε διεθνές επίπεδο και της αύξησης της οικονομικής αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών. Βλ. Α. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗ «Κοινωνικό Κράτος στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης», στο Α. ΜΑΡΑΤΟΥ-ΑΛΙΠΡΑΝΤΗ (επιμ.): *Οικογένειες και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ- GUTENBERG, 2002, σελ. 35-39.

μάλλον να αναζητηθούν στη λογική του ίδιου του καπιταλισμού.

Σε κάθε περίπτωση, η διευκρίνιση της ύπαρξης σχέσης αιτιότητας μεταξύ της παγκοσμιοποίησης και του περιορισμού του κοινωνικού και όχι μόνο ρόλου του κράτους, προϋποθέτει την οριοθέτηση της παγκοσμιοποίησης ως φαινομένου, είτε αυτόνομα είτε ως εξέλιξη του καπιταλισμού.

7.2. Παγκοσμιοποίηση και κράτος

Η οριοθέτηση της παγκοσμιοποίησης και ιδιαίτερα οι οικονομικές και κοινωνικές διαστάσεις του φαινομένου, έχουν, στην παρούσα εργασία, ως αφετηρία την άποψη ότι, η παγκοσμιοποίηση δεν είναι τίποτα περισσότερο από το αποτέλεσμα μιας διεργασίας οικονομικών και τεχνολογικών αλλαγών, που εντάσσεται στη λογική της ανάπτυξης, την οποία εκφράζει στην διεθνή του εκδοχή ο καπιταλισμός. (Wallerstein, 1987).²

Κάτω από αυτό το πρίσμα, η παγκοσμιοποίηση δεν μπορεί να εγγυηθεί μια «αυτόματη» διάχυση της προόδου και της ευημερίας στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Παράλληλα, την ίδια στιγμή, δεν μπορεί να ενοχοποιείται - κατ' αποκλειστικότητα -, για την αποδυνάμωση του εθνικού κράτους, κυρίως σε ό,τι έχει να κάνει με την άσκηση κοινωνικής πολιτικής (Σακελλαρόπουλος, 2001).

Στο ίδιο πλαίσιο, επισημαίνεται ότι, η εξωστρέφεια της οικονομικής ανάπτυξης, σίγουρα δεν έχει λάβει διαστάσεις πλήρους συγχώνευσης και αφομοίωσης των εγχώριων οικονομιών. Αντίθετα, οι οικονομίες διατηρούν σημαντικό βαθμό αυτονομίας, με τις τιμές των προϊόντων να διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό, την αμοιβή και τους προσανατολισμούς της εργασίας να

2 Η ιστορική μελέτη του φαινομένου, οδηγεί στη διαπίστωση ότι η τάση για εξάπλωση των εμπορικών συναλλαγών πέραν των εθνικών συνόρων αποτελεί βασικό συστατικό του καπιταλισμού από τις απαρχές της εμφάνισής του, το 16ο αιώνα. Συνεπώς, η παγκοσμιοποίηση δεν αποτελεί τίποτα περισσότερο από το αποτέλεσμα της εξέλιξης στους τομείς εκείνους (τεχνολογία, επικοινωνίες, πληροφορική, μετακίνηση κεφαλαίων κ.λπ.), που ευνοούν την τάση αυτή.

εξαρτώνται κυρίως από τις εγχώριες παραγωγικές διεργασίες, τα επιτόκια να διαφέρουν ως προς τις αποδόσεις και τα εγχώρια χαρτοφυλάκια να συγκεντρώνονται στις εγχώριες αγορές στις αναπτυγμένες χώρες.

Ουσιαστικά, και υπό το βάρος των ανωτέρω ορισμούς, η παγκοσμιοποίηση, συνιστά σε μεγάλο βαθμό, επιλογή των κυβερνήσεων, οι οποίες λειτουργώντας με τον τρόπο αυτό, επιδιώκουν την αναδιάρθρωση των σχέσεων εργασίας-κεφαλαίου. Υιοθετούν και εφαρμόζουν πολιτικές μακρόχρονης λιτότητας, ελέγχου του δημοσίου ελλείμματος και των δημοσίων δαπανών.

Την ίδια στιγμή, άλλωστε, η διατήρηση βασικών λειτουργιών, όπως π.χ. η ρύθμιση των εργασιακών σχέσεων και ο καθορισμός των μισθών σε εθνικό επίπεδο, επιβεβαιώνει την υπόθεση ότι, η ενίσχυση της διεθνοποίησης των συναλλαγών, με τη χρήση των νέων δυνατοτήτων που προσφέρει η τεχνολογία, οδηγεί περισσότερο στο μετασχηματισμό του κράτους και όχι στην κατάργησή του, τουλάχιστον στη σφαίρα της οικονομικής δραστηριότητας.

Άλλωστε, οι χώρες οι οποίες παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στη νέα διεθνοποιημένη τάξη πραγμάτων, διαθέτουν ισχυρές εσωτερικές οικονομίες, προσδίδοντας τους ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία (Χλέτσος, 2003).

Επιπλέον, η επιλογή των εθνικών κυβερνήσεων, πολύ περισσότερο των ισχυρών, να συμμετέχουν σε υπερεθνικούς οργανισμούς, εκχωρώντας μάλιστα σε αυτούς, δικαιώματα σε βασικούς τομείς της οικονομίας, όπως π.χ. οι συναλλαγματικές ισοτιμίες ή τα επιτόκια, αναμφίβολα εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους σε μια ευρύτερη γεωγραφική ζώνη, στην οποία, μέσω της «αναγκαίας» παρουσίας του εκάστοτε διεθνούς οργανισμού, αποκτούν πιο εύκολα αυξημένη επιρροή (Reinicke, 1998).

7.3. Η αλλαγή του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος

Η πιο εμφανής -και εκ πρώτης όψεως θετική-, διάσταση της νέας παγκόσμιας λογικής της οικονομίας, αφορά στη συμμετοχή των χωρών με

χαμηλά εισοδήματα, στο διεθνοποιημένο σύστημα παραγωγικών και χρηματοοικονομικών ροών.

Εντούτοις, πριν υιοθετηθεί η άποψη των υποστηρικτών της παγκοσμιοποίησης, σχετικά με το ότι, τα αυξανόμενα κέρδη τα οποία θα προκύψουν από την επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης, θα διανεμηθούν σε όλους τους συμμετέχοντες στη διαδικασία αυτή και συνεπώς και στα φτωχότερα κράτη, οφείλουμε *a priori* να επισημάνουμε ότι, το ένα τρίτο των διασυνοριακών οικονομικών ροών, καλύπτεται από συναλλαγές στα όρια της ίδιας πολυεθνικής εταιρείας³.

Με τον τρόπο αυτόν, η υπερεθνική παραγωγική διαδικασία, δεν ολοκληρώνεται μέσω των εθνικών οικονομιών, αλλά μέσω επιχειρήσεων, οι οποίες λειτουργούν σε παγκόσμια βάση, είναι οργανωμένες σε αυστηρά ελεγχόμενες δομές και κηδεμονεύονται από ένα κοινό επιτελείο, το οποίο εδρεύει στις αναπτυγμένες χώρες της Δύσης.

Σημειώνεται ότι, αυτό το υπόδειγμα του κεντρικού ελέγχου του παγκόσμιου συστήματος έχει αναπτυχθεί τόσο στη διάσταση της υλικής-βιομηχανικής παραγωγής, όσο και στον τομέα των υπηρεσιών, με έμφαση στο χρηματοπιστωτικό κλάδο.

Ουσιαστικά, η νέα πραγματικότητα, μπορεί να ορισθεί ως μια διαδικασία κατακερματισμού της παραγωγής σε παγκόσμιο επίπεδο -στη βάση πάντα της επιχειρηματικής λογικής- που κατευθύνεται και ελέγχεται από ένα υπερεθνικό δίκτυο συντονισμού, το οποίο εκμεταλλεύεται τη διεθνοποιημένη αυτή λειτουργία, τόσο στην αγορά κεφαλαίων όσο και στην αγορά εμπορευμάτων.

Συνεπώς, η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου δεν είναι δεδομένο ότι, θα επιτύχει αναδιανομή των μεριδίων συμμετοχής μεταξύ κρατών και αγορών με διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης. Από την άλλη μεριά, η διεθνής κινητικότητα των κεφαλαίων, επιτρέπει σημαντικές εισροές επενδύσεων, οι οποίες τοποθετούνται σε αποδοτικές χρήσεις χωρίς περιορισμούς και μπορούν με αυτό τον τρόπο, να ενισχύσουν τόσο την

³Η θετική προσέγγιση της παγκοσμιοποίησης έχει ως αφετηρία τη διαφοροποίηση της ενσωμάτωσης των χωρών με χαμηλή ανάπτυξη, η οποία -φαινομενικά τουλάχιστον- έχει πλέον απαλλαγεί από τις αποικιοκρατικές λογικές που επικράτησαν στις απαρχές του καπιταλισμού.

εσωτερική, όσο και στην «παγκόσμια» οικονομική μεγέθυνση.

Μια ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη, η οποία είναι αντιπροσωπευτική της νέας πραγματικότητας, αφορά στον περιορισμό της ισχύος του βιομηχανικού κεφαλαίου και στην επικράτηση του χρηματοπιστωτικού κυκλώματος.

Η μετατροπή του κεφαλαίου σε χρήμα, εκτός του ότι αντανakλά την προτίμηση της διακίνησης χρηματικού κεφαλαίου, έναντι των εμπορικών συναλλαγών, επηρεάζει σημαντικά τα κράτη και τη σχέση τους με τη διεθνοποιημένη οικονομία, καθώς, αυξάνει το δημόσιο χρέος.

Επιπλέον, η εξέλιξη αυτή, δημιουργεί προϋποθέσεις για μια νέα οριοθέτηση του καπιταλιστικού συστήματος, η οποία συνίσταται στη μεταφορά της μαζικής βιομηχανικής παραγωγής στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Στόχο έχει, την αναζήτηση φθηνού εργατικού δυναμικού και την αποβιομηχάνιση των προηγμένων χωρών, οι οποίες πλέον θα επικεντρώνονται κυρίως στις χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, ελέγχοντας τις ισοτιμίες στο συνάλλαγμα, εξασφαλίζοντας στην ουσία τη διεύθυνση του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος (Χλέτσος, 2003).

Το φαινόμενο αυτό, σε συνδυασμό με την τάση «απελευθέρωσης» της επιχειρηματικής δραστηριότητας, οδηγεί στη διαπίστωση της ύπαρξης ακόμη μίας ανισότητας που υφίσταται ανάμεσα στα κλασικά κέντρα παραγωγής (ιδιοκτήτες μέσων και εργατικό δυναμικό), σχετιζόμενες με το βαθμό ελευθερίας, ως προς την εκμετάλλευση του χώρου, υπό την ευρεία έννοια.

Συγκεκριμένα, ενώ η λογική της καπιταλιστικής συσσώρευσης, επιβάλλει την άρση των όποιων περιορισμών στη διακίνηση των κεφαλαίων, κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην περίπτωση του εργατικού δυναμικού, το οποίο, βρίσκεται εγκλωβισμένο στα όρια του δεδομένου χώρου δραστηριοποίησης, ενώ πολλές φορές διαταράσσεται, λόγω της εισροής νέου δυναμικού, που οφείλεται στις διεθνείς μεταναστευτικές ροές.

Ταυτόχρονα, η έξαρση του ανταγωνισμού, συνοδευόμενη από την μετατόπιση της ζήτησης εργασίας προς τις εξειδικευμένες ομάδες εργαζομένων (οφείλεται κυρίως στην εξέλιξη της τεχνολογίας παραγωγής),

έχει ως αποτέλεσμα την εντατικοποίηση των ανισοτήτων στις εσωτερικές αγορές των αναπτυγμένων χωρών, κυρίως μεταξύ των εξειδικευμένων και των λιγότερο εξειδικευμένων ή ανειδίκευτων εργαζομένων.

Ακόμη μία διαφαινόμενη συνέπεια, αφορά στη μείωση των μισθών σε ορισμένες περιπτώσεις, αγορών και εργαζομένων. Η γενεσιουργός αιτία του φαινομένου, εντοπίζεται στην αντίφαση μεταξύ της μείωσης της ζήτησης για ανειδίκευτη εργασία, ταυτόχρονα με την ραγδαία αύξηση των εισαγωγών -στις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση- προϊόντων, τα οποία παρήχθησαν από τέτοιου είδους εργασία σε χώρες του τρίτου κόσμου.

Ενώ λοιπόν το πλαίσιο αυτό, θα μπορούσε να λειτουργήσει εξισωτικά ως προς το επίπεδο των μισθών στις υπανάπτυκτες και τις αναπτυγμένες χώρες, αντίθετα, διαπιστώνεται διαχρονικά να υπάρχει πίεση στους μισθούς των τελευταίων, λόγω της ανταγωνιστικότητας που εντείνεται, από την αύξηση των εισαγωγών (Wood, 1995).

Αυτή η διάσταση, αποτελεί την αφετηρία του προβληματισμού σχετικά με τις επιδράσεις του «ανοίγματος» των οικονομιών στις εσωτερικές αγορές και, κυρίως, στην κατανομή του εθνικού εισοδήματος, για τη χρηματοδότηση της κοινωνικής πολιτικής.

7.4. Η κρίση του κοινωνικού κράτους

Το δίλημμα των επιλογών μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής πολιτικής, δεν αποτελεί καινοτομία της νέας διεθνοποιημένης λογικής της οικονομίας. Προέρχεται από τη θεωρητική διαμάχη, η οποία συνέπεσε με την κρίση που αντιμετώπιζε από τα μέσα της δεκαετίας του 70 το κοινωνικό κράτος, κυρίως λόγω των σημαντικών προβλημάτων που παρουσίαζε στη χρηματοδότηση του.

Αποτέλεσμα της κρίσης αυτής, ήταν, να τεθεί υπό αμφισβήτηση όλο αυτό το υπόδειγμα του κράτους πρόνοιας, το οποίο χαρακτηριζόταν από τη διεύρυνση της κοινωνικής λειτουργίας του κράτους, σύμφωνα με το οποίο, μια δέσμη κοινωνικών υπηρεσιών παράγονται και παρέχονται από το κράτος, έχοντας ως κριτήριο την ανάγκη.

Η κριτική που ασκήθηκε στο κοινωνικό κράτος, στηρίχθηκε ως προς τα επιχειρήματα που προέβαλε, στο γραφειοκρατικό και δαπανηρό χαρακτήρα του συστήματος, στον περιορισμό της δυνατότητας του ατόμου για ελευθερία επιλογής -τόσο του φορέα όσο και του είδους της υπηρεσίας που θα του παραχθεί- αλλά και σε λοιπές αδυναμίες που προέκυψαν όταν αυτό εφαρμόστηκε (Στασινοπούλου, 1992).

Η αμφισβήτηση που υπήρξε, η οποία εκφράστηκε στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης κριτικής προς το κοινωνικό κράτος, συμπεριελάμβανε όλα τα συστατικά του στοιχεία και συγκεκριμένα:

- α) την κεϊνσιανή ρύθμιση,
- β) την αναδιανεμητική του λειτουργία,
- γ) τη θεσμική του οργάνωση,
- δ) τις ηθικές επιπτώσεις του,
- ε) τις διεθνείς προεκτάσεις του (Βούλγαρης, 1994).

Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίχθηκε ότι, η χρηματοδότηση των κοινωνικών υπηρεσιών μέσω της υψηλής φορολογίας, αποθαρρύνει τις επενδύσεις και τη δραστηριότητα της παραγωγής. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, ενώ τα χρήματα τα οποία κρατούνται από τους φορολογούμενους είναι πολλά, αυτά που τελικώς φτάνουν στους χρήστες και ειδικότερα σε αυτούς που τα έχουν περισσότερο ανάγκη, είναι λίγα.

Πιο συγκεκριμένα, με βάση αυτήν την προσέγγιση, η κρίση της κοινωνικής πολιτικής, θεωρείται ότι αποτελεί ένα πολλαπλό φαινόμενο, με δύο βασικές συνιστώσες (Ρομπόλης, Χλέτσος, 1995):

α) τη δημοσιονομική, η οποία παραπέμπει στη χρηματοδότηση των υπηρεσιών του κοινωνικού κράτους, και

β) την οικονομική, η οποία συνίσταται τόσο στην αναποτελεσματικότητα των υπηρεσιών, όσο και στην αποθάρρυνση των επενδύσεων και της δραστηριοποίησης του ιδιωτικού τομέα γενικότερα.

7.5. Ο νέος «κύκλος» αμφισβήτησης

Η σύγχρονη κριτική γύρω από το κοινωνικό κράτος, η οποία διατυπώνεται λόγω της αναγκαιότητας της διεθνοποίησης των οικονομικών ροών, έχει ως αφετηρία τις ίδιες ιδεολογικές καταβολές, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα σχετικά με τη δημιουργία αντικινήτρων, σχετιζόμενα με την παραγωγή, τη δυσβάσταχτη φορολογία και το αρνητικό κλίμα που υπάρχει για τις επενδύσει, το οποίο δημιουργείται λόγω της έντονης κρατικής παρουσίας (Μελάς, 2002).

Η λογική, η οποία διέπει το νέο αυτό κύκλο αμφισβήτησης του κοινωνικού κράτους, έχει ως αφετηρία την υπόθεση ότι, η προώθηση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας, προϋποθέτει ένα κόστος εναρμόνισης των οικονομιών. Αυτό το κόστος, μπορεί να καλυφθεί, μόνο μέσω των πιέσεων στους μισθούς και από τους περιορισμούς στις κοινωνικές παροχές.

Ουσιαστικά, η άποψη αυτή, πηγάζει από μια προπαγανδιστική και μονοδιάστατη αντιμετώπιση της εργασίας, αποκλειστικά ως κόστους παραγωγής, αγνοώντας τη συμβολή της στην ενίσχυση του βιοτικού επιπέδου και κατ' επέκταση της αγοραστικής δύναμης, της κατανάλωσης, των επενδύσεων και της οικονομικής ανάπτυξης.

Επιπλέον, επικαλούμενη τους έντονους δημοσιοοικονομικούς περιορισμούς, που αποτελούν συνέπεια της παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης, η προσέγγιση αυτή, εγκλωβίζει τις κοινωνικές παροχές σε μια διπλωματική λογική, συγκρινόμενη με το στόχο της οικονομικής ανάπτυξης.

Έτσι, θέτοντας ως προϋπόθεση της τελευταίας, την πλήρη απελευθέρωση της επενδυτικής δραστηριότητας, τη συρρίκνωση του κράτους, τον περιορισμό του κρατικού ελλείμματος και τη μεταστροφή των στόχων της κρατικής παρέμβασης υπέρ της ευελιξίας και των γενικότερων όρων ιδιοποίησης του κεφαλαίου, η υπερφιλελεύθερη αυτή λογική, νομιμοποιεί τις οικονομικές ανισότητες, ενώ αγνοεί την αναγκαιότητα για την επίτευξη κοινωνικών ισορροπιών, εκτός της ισορροπίας της αγοράς.

Στο σημείο αυτό, είναι αναγκαίο να επισημανθεί, πως η προσέγγιση αυτή είναι απλοϊκή, καθώς αγνοεί τις περιπτώσεις κατά τις οποίες το κοινωνικό κράτος, συνδυάστηκε, στο πλαίσιο της εκβιομηχάνισης και του καπιταλισμού, με έντονους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης.

Επιπλέον, δεν είναι απόλυτα κατανοητό, πώς θα μπορούσε να συγκροτηθεί η αναπτυξιακή πορεία μιας οικονομίας ή μιας δέσμης οικονομιών σε διεθνές επίπεδο, χωρίς να έχει εξασφαλιστεί η κοινωνική συνοχή και, αντιστρόφως, πώς θα μπορούσε να διατηρηθεί η κοινωνική συνοχή -η οποία απαιτεί την ύπαρξη και τη χρηματοδότηση ενός δικτύου κοινωνικής προστασίας-, με την απουσία χαρακτηριστικών ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας στο οικονομικό πεδίο;

Οι «ενστάσεις» αυτές ενισχύονται από το ότι, τελικά, η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, κινδυνεύει να ακυρωθεί, εάν δεν αναπτυχθούν παράλληλοι μηχανισμοί κοινωνικής ρύθμισης και αναδιανομής σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η αναγκαιότητα αυτή θεωρείται ως δεδομένο, τη στιγμή που οι αλλαγές στο υπόδειγμα παραγωγής, οι οποίες συντελούνται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, δημιουργούν νέες ανασφάλειες, οι οποίες απαιτούν αντίστοιχες παρεμβάσεις σε επίπεδο κοινωνικών παροχών.

Οι ανασφάλειες αυτές, είναι ιδιαίτερα έντονες στο διαμορφωθέν παγκόσμιο παραγωγικό σύστημα, διότι το τελευταίο, μετατρέπει πολλές φορές τις δυνατότητες της τεχνολογίας και την εξειδίκευση της εργασίας - που αποτελούν τα συστατικά για να υπάρξει υπέρβαση των εθνικών παραγωγικών συστημάτων- σε παράγοντες ανατροπής του κοινωνικού τρόπου παραγωγής (φορντικό υπόδειγμα οργάνωσης της παραγωγής και κεινσιανή διαχείριση της οικονομίας).⁴

Συνεπώς, η άποψη ότι, οι παγκόσμιες οικονομικές διεργασίες είναι

4 Πρέπει να αναφερθεί ότι, στο πλαίσιο της ανεμπόδιστης κινητικότητας του κεφαλαίου εντοπίζεται ακόμη ένας παράγοντας ενίσχυσης των ανασφαλειών -πέραν αυτών που προκύπτουν από την υπονόμευση του κοινωνικού κράτους- ο οποίος συνδέεται με την ενίσχυση εξωθεσμικών κέντρων εξουσίας και με την ταυτόχρονη αποδυνάμωση των αντιπροσωπευτικών θεσμών, με αποτέλεσμα τον περιορισμό της δυνατότητας έκφρασης των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων.

συνώνυμες με την ακύρωση των εθνικών οικονομιών και, ακόμη περισσότερο, με τον περιορισμό των κοινωνικών παροχών δεν ευσταθεί.

Αυτό μάλιστα δεν είναι δυνατό να πραγματοποιείται, καθώς το περιβάλλον είναι αβέβαιο, επιδρώντας αρνητικά στην παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη.

Από την άλλη πλευρά, η προσφορά αξιόπιστων και βιώσιμων κοινωνικών υπηρεσιών, η οποία μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα περιορισμού των ανασφαλειών και ως εκ τούτου προσαρμογής στη νέα πραγματικότητα, δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την επιβάρυνση των κρατικών προϋπολογισμών.⁵

Η τελευταία, βέβαια, προϋποθέτει αντίστοιχη ενίσχυση των εσόδων, κάτι το οποίο πρακτικά σημαίνει αύξηση της παραγωγικότητας των δημόσιων παραγωγικών δομών -ή και των συνδεδεμένων με αυτές-, καθώς και αναδιανομή του κεφαλαίου μέσω της φορολογίας και της παράλληλης ενίσχυσης των θέσεων απασχόλησης.

Σε κάθε περίπτωση, η νέα υπερεθνική τάξη πραγμάτων, φαίνεται πως επιβάλλει, περισσότερο από ποτέ, την ανάπτυξη μηχανισμών καταπολέμησης της ανασφάλειας και των ανισοτήτων.

Τέτοιου είδους πολιτικές καλούνται να αναπτυχθούν, κάτω από εντελώς διαφορετικούς όρους και συνθήκες, συγκρινόμενες με αυτές που επικρατούσαν κατά την περίοδο της ανάπτυξης του κράτους πρόνοιας, κυρίως λόγω των ισχυρών δημοσιοοικονομικών πιέσεων στις περισσότερες χώρες.

Κοινωνία των Δύο Τρίτων: Ανισότητες, Αβεβαιότητα και η Τριχοτόμηση της Κοινωνίας», στα Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου: *Κοινωνία των 213, Διαστάσεις του Σύγχρονου Κοινωνικού Προβλήματος*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, Νοέμβριος 1997, σελ. 121-151.

Επίλογος

Στο παρόν πόνημα, αναλύθηκε επισταμένως ο λόγος ύπαρξης και ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου, σε συνδυασμό με την οργάνωση του στα πλαίσια της διεθνούς εμπορικής πολιτικής.

Εν συνεχεία, παρουσιάστηκε με μεγάλη έμφαση, η δόμηση του διεθνούς εμπορικού συστήματος μέσω του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, παρουσιάζοντας κατ' αυτό τον τρόπο τις δομικές αδυναμίες και τα προβλήματα που μπορεί να παρουσιαστούν στα πλαίσια του διεθνούς εμπορικού συστήματος.

Η έννοια και η σημασία της παγκοσμιοποίησης, παρουσιάστηκαν επίσης αναλυτικά στα πλαίσια αυτής της εργασίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι, στις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης ανήκει το γεγονός ότι, οι επιχειρήσεις τελικώς, πιέζουν συνεχώς τις κυβερνήσεις, έτσι ώστε να προσαρμοστούν και να υιοθετήσουν πολιτικές με στοιχεία προστατευτισμού, προκειμένου να αυξήσουν σε μεγάλο βαθμό, οι επιχειρήσεις, την ανταγωνιστικότητά τους.

Είναι άξιο αναφοράς, πως τα πιο εμφανή χαρακτηριστικά της νέας παγκόσμιας οικονομίας, είναι οι αυξανόμενοι δεσμοί μεταξύ χωρών με υψηλά και χαμηλά εισοδήματα. Εξάλλου, οι οικονομίες της Ευρώπης, της Ιαπωνίας και των Ηνωμένων Πολιτειών, επονομαζόμενες και οικονομίες υψηλών εισοδημάτων, έχουν αναπτύξει σημαντικούς δεσμούς, χάρη στις ροές του εμπορίου, τουλάχιστον από τη δεκαετία του 1960.

Η μεγάλη καινοτομία της νέας εποχής, είναι ο βαθμός στον οποίο τα φτωχότερα έθνη του κόσμου, ενσωματώθηκαν σταδιακά στο παγκόσμιο σύστημα εμπορίου, χρηματοοικονομικών ροών και παραγωγής, ως εταίροι και συμμετέχοντες στις αγορές, αντί ως αποικιακά εξαρτώμενοι.

Σύμφωνα με τους ενθουσιώδεις υποστηρικτές της παγκοσμιοποίησης, η τελευταία, υπόσχεται αυξημένα κέρδη από το εμπόριο και γρηγορότερη ανάπτυξη, για τις δύο κατηγορίες χωρών στις οποίες μοιράζεται το εισόδημα διεθνώς.

Κατά τους σκεπτικιστές, η ολοκλήρωση των εθνών, πλούσιων και φτωχών, «υπόσχεται» αυξανόμενες κοινωνικές ανισότητες στις πλούσιες χώρες, ενώ μεγαλύτερη εξαθλίωση στις φτωχές.

Οι εθνικές οικονομίες, ολοκληρώνονται παγκοσμίως όλο και περισσότερο, κυρίως με τέσσερις τρόπους:

- μέσω του εμπορίου,
- των χρηματοοικονομικών ροών
- της παραγωγής και
- ενός επεκτεινόμενου ιστού συνθηκών και θεσμών.

Οι αυξανόμενες διασυνδέσεις μέσω του εμπορίου, είναι εμφανείς.

Σχεδόν κάθε χρόνο, μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, το διεθνές εμπόριο αυξάνεται γρηγορότερα από την παγκόσμια παραγωγή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνεται το μερίδιο των εξαγωγών και των εισαγωγών στο ΑΕΠ σχεδόν κάθε χώρας.

Τα τελευταία 15 χρόνια, οι διασυνοριακές χρηματοοικονομικές ροές έχουν αυξηθεί, ακόμη πιο γρήγορα από τις εμπορικές ροές. Κυρίως, οι άμεσες ξένες επενδύσεις, (με τις οποίες το ξένο κεφάλαιο αποκτά τον έλεγχο σε μια διασυνοριακή επιχείρηση), έχουν αυξηθεί γρηγορότερα από τη συνολική ροή των κεφαλαίων.

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια πολυσήμαντη και πολύπλοκη έννοια, η οποία έχει θερμούς υπέρμαχους και σφοδρούς αντιπάλους. Η σημαντικότητα της έγκειται, στο γεγονός, πως έχει επηρεάσει πέρα από την οικονομία και συγκεκριμένα τη δομή του διεθνούς εμπορίου, την κοινωνία αλλά ακόμα και το κράτος σε μεγάλο βαθμό.

Βιβλιογραφία

Εμμανουήλ Αργύρης, Η άνιση ανταλλαγή -δοκίμιο για τους ανταγωνισμούς στις διεθνείς σχέσεις, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1978.

Γ. Βούλγαρη (1994), Φιλελευθερισμός, Συντηρητισμός, Κοινωνικό Κράτος 1973-1990-Ανάλυση και κριτική των χαρακτηριστικών ρευμάτων, Αθήνα, Θεμέλιο.

Θ. Γεωργακόπουλος κ.ά. Εισαγωγή στη πολιτική οικονομία. Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Πειραιάς 1989.

Χ. Κόλλιας, Χ. Ναζάκης, Μ. Χλέτσος (2003), Μύθοι και Πραγματικότητα την εποχή της παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, Εκδ. Πατάκη.

Άγγελος Κότιος, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου και Διεθνής Εμπορική Πολιτική στον 21ο αιώνα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004.

Γ. Λιοδάκης, Κριτική της θεωρίας του Διεθνούς Εμπορίου. Η περίπτωση της Ελλάδας 1950-1975. Εκδόσεις Α.Τ.Ε. Αθήνα 1985.

Α. Λυμπεράκη (2002), «Κοινωνικό Κράτος στην Εποχή της Παγκοσμιοποίησης», στο Λ. Μαράτου-Αλιπραντή (επιμ.): Οικογένειες και Κράτος Πρόνοιας στην Ευρώπη. Τάσεις και προκλήσεις στον εικοστό πρώτο αιώνα, Αθήνα, ΕΚΚΕ- GUTENBERG.

Μηλιός Γιάννης, Ιωακείμογλου Ηλίας (1990), Η Διεθνοποίηση του Ελληνικού Καπιταλισμού και το Ισοζύγιο Πληρωμών, Εκδόσεις Εξάντας .

Γ.Β.Παπαδιοδώρου (2002), Διεθνές Εμπόριο-Οι εξωτερικές συναλλαγές της Ελλάδας, Εκδόσεις Ζυγός.

Πουρναράκης Ευθύμιος (1981), Διεθνείς Οικονομικές Σχέσεις. Θεωρία και Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση .

Σ. Ρομπόλης, Μ. Χλέτσος (1995), Η Κοινωνική Πολιτική μετά την Κρίση του Κράτους Πρόνοιας, Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής.

Θ. Σακελλαρόπουλος (2001), Υπερεθνικές Κοινωνικές Πολιτικές την Εποχή της Παγκοσμιοποίησης, Αθήνα, Κριτική.

Ο. Στασινοπούλου (1992), Κράτος Πρόνοιας. Ιστορική Εξέλιξη - Σύγχρονες Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Αθήνα, Gutenberg.

Χρήστος Σατλάνης (2007), Σκιαγραφώντας και Αποδικωδικοποιώντας τον ΠΟΕ ως έννομη τάξη, Εκδόσεις Παπαζήση.

Θεόδωρος Α. Σκούντζος (1990), *Στρατηγική Οικονομικής Ανάπτυξης*, Εκδόσεις Α. Σταμούλης, Πειραιάς .

Στάγκος, Π. Ν. (1991) "Τα panel της G.A.T.T." , Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη.

Γιάννης Χολέβας (1997), Διεθνείς Εμπορικές Σχέσεις-Διεθνές Εμπόριο, Εκδόσεις Interbooks.

Bagwati Jagdish, *Protectionism*, Cambridge: Massachusetts: MIT Press, 1998.

Drucilla Barker, Susan Feiner (2009), Η απελευθέρωση της οικονομικής επιστήμης, economiapublishing.

Bergsten C. F, (2001) "Fifty Years of Trade Policy: The Policy Lessons", *The World Economy*; Vol 24, Blackwell Publishing, pp. 1-13.

Blackhurst R., (1997) "The WTO and the Global Economy", *The World Economy*, Vol 20, Blackwell Publishing, pp. 527-544.

Bown P. Ch., (2004) "Developing Countries as Plaintiffs and Defendants in GATT/WTO Trade Disputes", *The World Economy*, Vol 27, Blackwell Publishing, pp. 59-80.

Chacholiades M. (1981), *Principles of International Economics* Me. Graw Hill.

Cline William, *Trade and Wage Inequality*, Institute for International Economics, 1997.

Dickens Peter, *The Internationalization of Economic Activity*, Guilford Press, 1992.

Dos Santos, Theotonio (1970), *The Structure of Dependence*, American Economic Review 60.

Finger J. M., (2001) "Implementing the Uruguay Round Agreements: Problems for Developing Countries", *The World Economy*, Vol 24, Blackwell Publishing, pp. 1097-1108.

Finger J. M., and Nogues J. J., (2002) "The Unbalanced Uruguay Round Outcome: The New Areas in Future WTO Negotiations", *The World Economy*, Vol 25, Blackwell Publishing, pp. 321-340.

Robert Gilpin, *Η Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*, Β' τόμος Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 1999.

Hefeker C., (2003) "Handels- und Finanz- Architektur in Umbruch: Globale Integration und die institutionelle Arbeitsteilung von IMF, Weltbank und WTO", HWWA Discussion Paper No 225, Hamburg Institute of International Economics.

Hefeker C., and Koopmann G., (2003) "WTO und Internationale Handelsarchitektur", *Wirtschaftsdienst* 2003 Vol 6, HWWA Forum, Hamburg Institute of International Economics, pp. 402-406.

Hudec, R. E. (1987), "Participation of Developing Countries in the GATT Legal System", Trade Policy Research Center, London.

Hoekman and M. Kostecki (1995), "The Political Economy of the World Trading System: From GATT to WTO", Oxford.

Jackson, J.H. (1998), "The World Trade Organization: Constitution and Jurisprudence", London.

Heilbroner Robert L., Thurow Lester C., *Για την κατανόηση της Μικροοικονομικής*, 6η Αμερικανική Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση.

Kenen Peter B, *Διεθνής Οικονομική*, τόμος πρώτος, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ. 133-135

Krugman Paul R, Maurice Obstfeld, *Διεθνής Οικονομική, Θεωρία και Πολιτική*, τόμος Α', Εκδόσεις Κριτική Επιστημονική Βιβλιοθήκη 1995.

T. Pelagidis (1999), «Social Cohesion as a Competitive Advantage», Briefing Notes in Economics, No 42.

Ricardo David, Des Principes de l'Economie Politique et de l'Impot, Editions Flammarion 1977, p. 11-130. Chapitre VII, Du Commerce Exterieur.

Laird S., (2001) "Dolphins, Turtles, Mad Cows and Butterflies - A Look at the Multilateral Trading System in the 21st Century", The World Economy; Vol 24, Blackwell Publishing, pp. 453-481.

Lai D., (2003) "Free Trade and Laissez Faire: Has the Wheel Come Full Circle?", The World Economy, Vol 26, Blackwell Publishing, pp. 471-482.

Langhammer J. R., (2004) "China and the G-21: A New North-South Divide in the WTO After Cancun?", Kiel Working Paper No 1194, Kiel Institute for World Economics.

Kelly T., (2003) "The WTO, the Environment and Health and Safety Standards", The World Economy; Vol 26, Blackwell Publishing, pp. 131-151.

Mansfeld D. E., and Reinhardt E., (2003) "Multilateral Determinants of Regionalism: The Effects of GATT/WTO on the Formation of Preferential Trading Arrangements", International Organization 57, The IO Foundation, pp. 829-862.

Molsberger, J. (2001), "Welthandelsordnung, Globalisierung und wirtschaftspolitische Autonomie", in C. D. Classen (ed.): In einem vereinten Europa dem Frieden der Welt zu dienen... ", Berlin, pp. 533-550

Molsberger, J. und A. Kotios (1990), "Ordnungspolitische Defizite des GATT", ORDO, Vol. 47, pp. 93-115.

Panagariya A., (2002) "Developing Countries at Doha: A Political Economy Analysis", The World Economy, Vol 25, Blackwell Publishing, pp. 1205-1233.

Papastamkos, G. (2000), "Weltwirtschaftsordnung, regionale Teilordnungen und Internationale Klammerordnungen", *ORDO*, vol. 57, 457-477.

Pelkmans, J. (1986), "The Bickering Bigemony: GATT as an Instrument in Atlantic Trade Policy", in L. Tsoukalis (Ed.) *Europe, America, and the World Economy*, Oxford, pp. 83-106.

D. Rodrik, J. Sachs, P. Krugman, R. Lawrence, E. Kapstein, *Κατανοώντας την παγκοσμιοποίηση*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2000.

W.H. Reinicke (1998), *Global Public Policy: Governing without Government?* Washington D.C., Brooking Press.

Roll Eric, *Ιστορία της Οικονομικής Σκέψεως*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, Κεφάλαιο Β' σελ.48-78.

Samir Amin, *Η συσσώρευση σε παγκόσμια κλίμακα, τόμος Α'*, Εκδόσεις Νέα Σύνορα Αθήνα.

Smith Adam, *Recherches sur la Nature et les Causes de la richesse des Nations*, *Idees/Gallimard* 1976, p.p 46-55.

Bo Sodersten, *International Economics*. London Mac Millan Press. 2 Edition 1980 p.p. 11-26. Αναφέρεται στο *Διεθνής Οικονομική, Κείμενα Ανάλυσης και Πολιτικής*, Επιμέλεια Κωστής Βαϊτσός, Αχιλλέας Μητσός, Εκδόσεις Πελεκάνος.

Sampson P. G., (2000) "The World Trade Organization After Seattle", *The World Economy*, Vol 23, Blackwell Publishing, pp. 1097-1117.

Schott J. J., and Watal J., (2000) "Decision Making in the WTO", *International Economics Policy Briefs*, No 00-2, Institute for International Economics.

Senti R., (1994) *GATT-WTO: Die neue Welthandelsordnung nach der Uruguay- Runde*, Institut für Wirtschaftsforschung der ETH Zurich.

Senti, R. (2000), "WTO. System und Funktionsweise der Welthandelsordnung", Zurich.

Senti R., (2001) "Die WTO auf dem Weg nach Katar: Anstehende Probleme - neue Herausforderungen", HWWA Discussion Paper No 135, Hamburg Institute of International Economics.

Siebert H., (1998) "What does Globalization mean for the World Trading System", Kiel Working Paper No 856, Kiel Institute for World Economics.

M. Slaughter, P. Swagel (2000), «Η Παγκοσμιοποίηση Μειώνει τους Μισθούς και Εξάγει Θέσεις Εργασίας;», στο Θ. Πελαγίδης (επιμ.): Κατανοώντας την Παγκοσμιοποίηση, Αθήνα, Παπαζήσης.

Srinivasan T.N., (1999) "Developing Countries in the World Trading System: From GATT, 1947, to the Third Ministerial Meeting of WTO, 1999", The World Economy, Vol 22, Blackwell Publishing, pp. 1047-1064.

Tharakan P.K.M., (1999) "Towards the Millennium Round", The World Economy; Vol 22, Blackwell Publishing, pp. 1145-1153.

Tumlir, J., (1983) "International Economic Order and Democratic Constitutionalism", ORDO, Vol. 34, pp. 29-41

Tumlir, J. (1985a), "Who Benefits from Discrimination?", Schweizerische Zeitschrift für Volkswirtschaft und Politik, Vol. 27, pp. 249-258

Tumlir, J. (1985a), "Protectionism: Trade Policy in Democratic Societies", AEI for Public Policy Research, Washington, D.C.

I.Wallerstein (1987), Ιστορικός Καπιταλισμός, Αθήνα, Θεμέλιο.

Whalley J., (1999) "Special and Differential Treatment in the Millennium Round", The World Economy, Vol 22, Blackwell Publishing, pp.1065- 1093.

Winham R. G. (1986) "International Trade and the Tokyo Round Negotiations", Princeton, N.J.

Winham R. G., (1998) "The World Trade Organization: Institution-Building in the Multilateral Trade System", *The World Economy*, Vol 27, Blackwell Publishing, pp. 349-368.

Pierre Zalee, *Η λεηλασία του τρίτου κόσμου*, Εκδόσεις Νέα Σύνορα, Αθήνα 1975.